

Збірник наукових матеріалів
XLV Міжнародної науково-практичної
інтернет - конференції
el-conf.com.ua

«ВЕСНЯНІ НАУКОВІ ЗІБРАННЯ — 2020»

22 травня 2020 року

Частина 4

м. Суми

Весняні наукові зібрання — 2020, XLV Міжнародна науково-практична інтернет-конференція. – м. Суми, 22 травня 2020 року. – Ч.4, с. 124.

Збірник тез доповідей укладено за матеріалами доповідей XLV Міжнародної науково-практичної інтернет - конференції «Весняні наукові зібрання — 2020», 22 травня 2020 року, які оприлюднені на інтернет-сторінці el-conf.com.ua

Адреса оргкомітету:
21018, Україна, м. Вінниця, а/с 5088
e-mail: el-conf@ukr.net

Оргкомітет інтернет-конференції не завжди поділяє думку учасників. У збірнику максимально точно збережена орфографія і пунктуація, які були запропоновані учасниками. Повну відповідальність за достовірну інформацію несуть учасники, наукові керівники.

Всі права захищені. При будь-якому використанні матеріалів конференції посилання на джерела є обов'язковим.

ЗМІСТ

Юридичні науки

<i>Бобріченко В.В.</i> ОСОБЛИВОСТІ КОНСТИТУЦІЙНОЇ ЮСТИЦІЇ В УКРАЇНІ.....	5
<i>Борисенко Д.С., науковий керівник Щербина Є.М.</i> ПОНЯТТЯ ВНУТРІШНЬОГО ТРУДОВОГО РОЗПОРЯДКУ	9
<i>Бльок Н.В., Бурбило Г.Б.</i> КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ ЯК ДЖЕРЕЛО ТРУДОВОГО ПРАВА.....	15
<i>Бухтіяров О.А., Бухтіярова І.Г.</i> ПРИРОДА КОНТРАБАНДИ В РАЙОНАХ ЗДІЙСНЕННЯ ОПЕРАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ СИЛ.....	17
<i>Гакан М.І., науковий керівник Пиріг Г.І.</i> ПРАВОВА ОХОРОНА ЛІСУ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН, ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	21
<i>Дідовець Я. О.</i> ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕЗАКОННЕ ВИРОБНИЦТВО, ВИГОТОВЛЕННЯ, ПРИДБАННЯ, ЗБЕРІГАННЯ, ПЕРЕВЕЗЕННЯ, ПЕРЕСИЛАННЯ ЧИ ЗБУТ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН АБО ЇХ АНАЛОГІВ	26
<i>Єрмошина В.Є., науковий керівник Щербина Є.М.</i> ЕКОЛОГІЧНІ ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ ГРОМАДЯН	31
<i>Житник І.В.</i> УЧАСТЬ ПРИВАТНИХ ВІЙСЬКОВИХ КОМПАНІЙ В ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТАХ.....	35
<i>Загребельна Н.А.</i> ЗМІСТ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА ..	47
<i>Захода А.С., науковий керівник Щербина Є.М.</i> ПРАВО ВЛАСНОСТІ НА ПРИРОДНІ РЕСУРСИ В УКРАЇНІ.....	52
<i>Колотуха К.А.</i> СТАНДАРТИ ЯКОСТІ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ.....	54
<i>Комарніцька А.С.</i> ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПЕРЕРОБКИ ТА УТИЛІЗАЦІЇ СМІТТЯ В УКРАЇНІ.....	60
<i>Криса О.Ю., науковий керівник Никифорова О.А.</i> ПРЕВЕНТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ ЗАГОСТРЕННЯ САНІТАРНО-ЕПІДЕМІЧНОЇ СИТУАЦІЇ.....	64

<i>Лазаренко В., Калганова О.А.</i> ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ ЯК ОСНОВНИЙ АСПЕКТ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ	67
<i>Мариненко Я.С.</i> ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	70
<i>Метешко А.І., науковий керівник Калганова О.А.</i> ТАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВСТАНОВЛЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО КОНТАКТУ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ДОПИТУ	74
<i>Мизін К.В., науковий керівник Щербина Є.М.</i> ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ	76
<i>Підпригора К.Б., науковий керівник Золотухіна Л.О.</i> ПОРУШЕННЯ ПРАЦІВНИКОМ НОРМ МОРАЛІ ЯК ЮРИДИЧНИЙ ФАКТ У ТРУДОВОМУ ПРАВІ	80
<i>Подгорець С.В.</i> РОЛЬ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ В СИСТЕМІ ДОКАЗУВАННЯ НЕЗАКОННОГО ЗБАГАЧЕННЯ	84
<i>Разон І.І., науковий керівник Валєєв Р.Г.</i> ЗАСТОСУВАННЯ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ: ПОЗИЦІЇ ЗАКОРДОННИХ ФАХІВЦІВ	88
<i>Остапенко Л.О., Рудницька Ю.С.</i> СУТНІСТЬ ТА СУБ'ЄКТИ ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИН.....	91
<i>Чорна Н.М.</i> МАЛОЗНАЧНІСТЬ ДІЯННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ....	96
<i>Шаповал А.О.</i> НЕОБЕРЕЖНЕ СПІВЗАПОДІЯННЯ ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ	101
<i>Шестакова Т.К., науковий керівник Щербина Є.М.</i> ПРАВО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ (ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ)	106
<i>Шкляр І.В.</i> ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРІЇ РОЗВИТКУ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВА НА МЕДИЧНУ ДОПОМОГУ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ТРАНСПЛАНТАЦІЇ	110
<i>Яворська В.О., науковий керівник Щербина Є.М.</i> ПОНЯТТЯ І ЗМІСТ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ	116

ОСОБЛИВОСТІ КОНСТИТУЦІЙНОЇ ЮСТИЦІЇ В УКРАЇНІ

Бобріченко В.В.,*Студентка II курсу юридичного факультету
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна*

В кожній країні, де є Конституція виникає необхідність і в конституційній юстиції. Адже оскільки Конституція є Основним Законом держави і має вищу юридичну силу, то необхідний орган, який би слідкував за підтриманням цього статусу та приводив би всі пізніші нормативно-правові акти до відповідності їй.

Взагалі юстиція в українському законодавстві не має, поки що, якогось одного конкретного значення або визначення. *Justitia* перекладається з латинського як справедливість, законність, неупередженість. І.Ю. Онопчук наводить таке визначення юстиції : «...як сфера діяльності держави, спрямована на запобігання, виявлення та усунення порушень права з метою забезпечення належної реалізації прав і свобод людини, утвердження справедливості та законності у суспільстві»[1, ст.106]. Але водночас, більшість дослідників прирівнюють юстицію до правосуддя і вживають у значенні, що окреслює поняття від сукупності, системи судових установ, судового відомства до діяльності цих установ, форми судової державної діяльності [1, с.99].

Конституційна Юстиція — поняття, яке вживається для позначення судів спеціальної юрисдикції або судів загальної юрисдикції та їхніх функцій щодо вирішення питання відповідності різних нормативно-правових актів або тільки законодавчих актів конституції [2].

Конституційну юстицію в Україні здійснює Конституційний Суд України (далі – КСУ), що є єдиним органом конституційної юрисдикції, який забезпечує верховенство Конституції України, вирішує питання про відповідність Конституції України законів України та у передбачених Конституцією України випадках інших актів, здійснює офіційне тлумачення Конституції України, а також інші повноваження відповідно до Конституції України [3, ст. 1]. І хоча у

редакції Конституції України від 02.06.2016 року вже не міститься положення про те, що він є єдиним органом конституційної юрисдикції, але на нашу думку, КСУ фактично ним залишається, адже законодавчо закріплено, що, наприклад, Верховний Суд України, який є найвищим судовим органом у системі судів загальної юрисдикції, звертається до КСУ щодо конституційності законів, інших правових актів, а також щодо офіційного тлумачення Конституції України [3, п.5 ч.2 ст.36]. Як зазначає Т.О. Цимбалістий «Як відомо, Конституційний Суд – не єдиний орган в системі правової охорони Конституції України і конституційного контролю, адже відповідні контрольні повноваження здійснюють Президент України, Верховна Рада. Проте лише Конституційний Суд є спеціалізованим органом контролю»[5, с.39].

На нашу думку, можна виділити такі особливості конституційної юстиції в Україні:

По-перше, в Україні цілком закріплена європейська модель конституційної юстиції, яка передбачає – 1) створення спеціального судового органу конституційного контролю, який в нашому випадку, займає автономне становище у судовій гілці влади, 2) судовий конституційний контроль є єдиною функцією цих судів, 3) у утворенні цього суду беруть участь різні гілки влади, 4) особливий порядок здійснення процесуальних дій – конституційне судочинство, 5) їх рішення є загальнообов'язковими для всіх, а не тільки для сторін у справі [6, с.553-554].

По-друге, конституційну юстицію в Україні здійснюють 18 суддів – 6 з яких, призначається З'їздом суддів України, 6 – Президентом України і 6 – Верховною Радою України. Тобто вони за своїм складом відображають поділ на 3 гілки влади і їх рівність. Але водночас, він не входить до законодавчої чи виконавчої гілки влади, а є самостійним утворенням, яке належить до судової гілки влади, проте є незалежним.

По-третє, Конституційний Суд України розглядає не абсолютно всі документи на відповідність Конституції України. Згідно ч. ст.8 ЗУ «Про Конституційний Суд України» : Суд не розглядає питання щодо відповідності законам України актів Верховної Ради України, Президента України, Кабінету

Міністрів України, Верховної Ради Автономної Республіки Крим, актів інших органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування, крім випадків, передбачених в п.28 ч.1 ст.85 та ч.2 ст.137 Конституції України[3].

По-четверте, КСУ розглядає питання щодо відповідності Конституції України *чинних актів (їх окремих положень)*. Але також в Законі закріплено виняток з цього правила – «З метою захисту та відновлення прав особи Суд розглядає питання щодо відповідності Конституції України акта(його окремих положень), який втратив чинність, але продовжує застосовуватися до правовідносин, що виникли під час його чинності»[3, ч.2 ст.8]. Таким чином, у законодавстві забезпечується відповідність до Конституції навіть тих, суспільних відносин, які продовжують регулюватися старим законом і учасникам яких через це, може бути нанесена шкода.

По-п'яте, інститут конституційної юстиції в Україні є порівняно новим і ще не достатньо обґрунтованим. Це підтверджується практично, наприклад, конституційний контроль спрямований на перевірку відповідності актів (або їх окремих положень) Конституції України з метою захисту прав і свобод людини і громадянина, проте коли особа вважає, що прийнятий акт (зміни до акту) суперечать її конституційним правам і свободам у повсякденному житті, то вона не може звернутися до КСУ з поданням про це.

По-шосте, хоча КСУ не володіє нормотворчістю (наприклад, він не має можливості замінити неконституційний акт новим і надати йому силу закону – виключним правом на це в Україні наділена Верховна Рада України) у широкому розумінні, але він певною мірою заповнює прогалини у законодавстві України, виправляє недоліки. Прикладом може слугувати офіційне тлумачення КСУ Конституції України та законів України, які таким чином конкретизуються і стають більш зрозумілими у виконанні. Але офіційному тлумаченню не можна надати статусу закону. Хоча норма закону, якщо до неї є офіційне тлумачення застосовується лише з ним, та якщо ця норма втратила силу, то офіційне тлумачення втрачає її також.

Висновок. Конституційна юстиція хоча існує в Україні протягом 14 років, але все одно залишається новим явищем для України і більше розглядається як конституційна юрисдикція, що не є одним і тим самим[с. 45]. На нашу думку, те що Україні перейняла саме європейську модель конституційного контролю забезпечує сталість судової практики та можливість її впорядкувати, хоча в американській моделі, на наш погляд, позитивним є те, що кожен суд може брати у цьому участь і таким чином забезпечується ретельніша і частіша перевірка законів на відповідність до конституції. Український законодавець робить все можливе для того, аби Конституційний Суд України був справді незалежним і компетентним – це, зокрема, і особливий порядок формування і вимоги до суддів, окрема будівля Суду і підвищенні гарантії незалежності. Кінцевим висновком, може послугувати те, що конституційна юстиція в Україні є ефективним засобом захисту прав і свобод людини і громадянина, підтвердженням цього є статистика КСУ, так за період з 01.01.2019-31.12.2019 до КСУ було отримано 21 конституційне подання, 8 конституційних звернень, 664 конституційні скарги (595 від фізичних осіб) та 1073 звернення громадян[8].

Література:

- 1.Онопчук І.Ю. Юстиція: визначення понять. URL : <https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/1947/Onopchuk.pdf?sequence=1&isAllowed=>
2. Поняття конституційної Юстиції. URL: <http://studies.in.ua/ru/konstitutionnoe-pravo-shpargalki/431-ponyattya-konstitucynoyi-yusticyi.html>
- 3.Про Конституційний Суд України: Закон України від 13.07.2017. Остання редакція від 20.03.2020 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19#Text>
- 4.Конституція України. Остання редакція від 01.01.2020 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
5. Цимбалістий Т.О. Конституційна юстиція в Україні: Навч. пос. К.: Центр учбової літератури, 2007. 200 с.6. Пілюк С.В. Сучасні моделі конституційного контролю. Форум права. 2012. №3. Стр. 550-557

7. Кампо В.М. Конституційна юстиція в Україні: проблеми і перспективи.
ЮРИДИЧНА НАУКА № 1. 2011. С. 43-49

8. Конституційний Суд України у цифрах. URL: <http://www.ccu.gov.ua/publikaciya/konstytuciyuu-sud-ukrayiny-u-cyfrah>

Юридичні науки

ПОНЯТТЯ ВНУТРІШНЬОГО ТРУДОВОГО РОЗПОРЯДКУ

Борисенко Дмитро Сергійович
студент II курсу фізико-технічного факультету,
Науковий керівник Щербина Євген Миколайович
доцент, к.ю.н., доцент кафедри цивільного,
трудового та господарського права
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара

Правила внутрішнього трудового розпорядку – це локальний нормативний акт, який забезпечує правове регулювання трудових відносин на підприємстві, організацію його діяльності, визначає взаємні права й обов'язки роботодавця та працівників.

Відповідно до статті 43 Конституції України зазначено, що кожен громадянин має право на працю та на належні, безпечні і здорові умови праці, на заробітну плату, не нижчу від визначеної законом. Громадянам також гарантується захист від незаконного звільнення та право на своєчасне одержання винагороди за працю.

У статті 21 Кодексу законів про працю України (далі — КЗпП України), в якій визначено поняття трудового договору, зазначено, що працівник зобов'язується виконувати роботу, визначену трудовим договором, з підляганням внутрішньому трудовому розпорядку.

Правила внутрішнього трудового розпорядку необхідно скласти в письмовій формі через те, що вони вважаються документом з організації процесів управління.

Крім того, стаття 29 КЗпП України прямо вимагає, щоб до початку роботи за трудовим договором власник або уповноважений ним орган ознайомив працівника з правилами внутрішнього трудового розпорядку та колективним договором.

У правилах внутрішнього трудового розпорядку мають бути детально висвітлені всі аспекти організації праці на підприємстві:

- порядок прийняття і звільнення працівників;
- основні обов'язки працівників та роботодавця;
- час початку і закінчення роботи, а також час закінчення роботи в передвихідні та передсвяткові дні;
- час, наданий для відпочинку і харчування;
- час і місце отримання заробітної плати;
- порядок видання розпоряджень, що стосуються роботи;
- порядок ознайомлення із загальними інструкціями з охорони праці і пожежної безпеки;
- види заохочень за успіхи в роботі та стягнень за порушення трудової дисципліни.

Вказані правила нагадують роботодавцю про обов'язок поліпшувати умови праці, дотримуватися вимог нормативно правових актів з охорони праці.

Правила внутрішнього трудового розпорядку повинні вивішуватися на видному місці для загального огляду. У розвиток цих правил роботодавець у встановленому порядку приймає графіки змінності, відпусток та інші локальні акти.

Правила внутрішнього трудового розпорядку мають бути обов'язково складені в письмовій формі - це вигідно як працівнику, так і роботодавцю.

Правила внутрішнього трудового розпорядку повинні вивішуватися на видному місці для загального огляду. У розвиток цих правил роботодавець у встановленому порядку приймає графіки змінності, відпусток та інші локальні акти. До початку роботи за укладеним трудовим договором власник або уповноважений ним орган зобов'язаний ознайомити працівника з правилами внутрішнього трудового розпорядку, у

У деяких галузях господарства для окремих категорій працівників діють статuti і положення про дисципліну. Наявність статутів та положень пояснюється тим, що найменше порушення трудової дисципліни в цих галузях може призвести до тяжких наслідків.

В Україні діють, зокрема, такі статuti та положення про дисципліну:

- Положення про дисципліну працівників залізничного транспорту, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 26 січня 1993 р. №55;
- Положення про дисципліну працівників гірничих підприємств, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 13 березня 2002 р. № 294;
- Дисциплінарний статут прокуратури України, затверджений постановою Верховної Ради України від 6 листопада 1991 р. № 1796-ХІІ;
- Статут про дисципліну працівників спеціальних (воєнізованих) аварійно-рятувальних служб, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 12 жовтня 2000 р. 1540;
- Дисциплінарний статут митної служби України, затверджений Законом України від 6 вересня 2005 р. № 2805-ІУ.

Особливості статутів і положень про дисципліну полягають у такому:

- а) щодо правотворчої процедури - всі вони затверджуються вищими органами державної влади, як правило, Кабінетом Міністрів України, а у виключних випадках - Верховною Радою України;
- б) щодо структури - складаються, як правило, з трьох розділів; загальні положення, заохочення, дисциплінарні стягнення. Іноді положення та статuti мають різноманітні додатки. Так, Положення про дисципліну працівників залізничного транспорту містить Перелік порушень дисципліни, наслідки яких загрожують безпеці руху поїздів, життю і здоров'ю громадян, а також категорій працівників, до яких застосовується дисциплінарне стягнення у вигляді звільнення;
- в) щодо змісту - визначають коло осіб, на яких ці статuti та положення поширюються, обсяг дисциплінарної влади різних посадових осіб, передбачені різні види дисциплінарних стягнень (їх перелік збільшено) та ін.

Особливості регулювання трудового розпорядку (в першу чергу щодо дисциплінарної відповідальності) окремих категорій працівників (суддів, державних службовців та ін.) можуть бути визначені у спеціальних законах України ("Про державну службу", "Про судоустрій та статус суддів" та ін.).

Обов'язки працівників можуть встановлюватися також у технологічних і посадових інструкціях, інструкціях з охорони праці, пожежної безпеки, інших нормативних актах. Роботодавець має право видавати накази, що стосуються обов'язків окремих працівників. Розпорядження, що стосуються окремих працівників і є обов'язковими до виконання, мають право видавати керівники будь-якого структурного підрозділу підприємства, установи, організації в межах своїх повноважень. Такі накази і розпорядження є обов'язковими до виконання, якщо вони не суперечать нормативно-правовим актам, а також нормативним актам керівника підприємства. Накази і розпорядження роботодавця не є нормативними актами, але можуть бути віднесені до категорії актів застосування права. Керівник у своїх наказах та розпорядженнях не може вийти за межі нормативних приписів (правових норм). Невиконання наказів та розпоряджень роботодавця є порушенням трудової дисципліни.

Отже, правила внутрішнього трудового розпорядку мають бути обов'язково складені в письмовій формі - це вигідно як працівнику, так і роботодавцю. У правилах внутрішнього трудового розпорядку мають бути детально висвітлені всі аспекти організації праці на підприємстві. Роботодавець обов'язан поліпшувати умови праці, дотримуватися вимог нормативно правових актів з охорони праці.

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ ЯК ДЖЕРЕЛО ТРУДОВОГО ПРАВА

*Блюк Наталія Володимирівна,
асистент кафедри цивільного права та процесу,
Бурбило Галина Богданівна,
студентка групи ПВ-21,
Навчально-наукового інституту права,
психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна*

Серед джерел трудового права особливе місце посідає саме Конституція України. Конституція України як джерело трудового права закріпила за собою основні соціально-економічні права особи, право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності, що не заборонена законом, право на працю, яку громадяни вільно обирають або на яку вільно погоджуються, право на відпочинок, право на страйк, право на соціальний захист, право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що передбачає достатнє харчування, одяг, житло, право на охорону здоров'я тощо. Адже становлення України як соціальної держави та визнання в ній людини як найвищої соціальної цінності має на меті піднесення на якісно новий рівень саме цих прав. Вважаємо, що немає потреби спеціально наголошувати на тому, яке значення має для життя людини їх практична реалізація. Вони мають гарантувати економічну свободу людини, її розвиток як вільної, спроможної забезпечити себе у своїх життєвих потребах, особистості. У свою чергу, здійснення цих гарантій, як наголошується в юридичній літературі, дає змогу характеризувати державу як соціальну, тобто таку, яка забезпечує достатньо високий рівень життя для своїх громадян [1, с. 70].

Досить важливим правом для людини є право на працю. Воно закріплене у статті 43 Конституції України. Вказується, що людина може вільно заробляти на життя тією працею, яку може вільно обрати чи на яку погодиться. Людям

також гарантується рівна можливість вибирати професію чи рід трудової діяльності. Завдяки закріпленню цього права є відповідність принципам становлення в Україні соціально орієнтованої ринкової економіки. Також це право є закріпленим у статті 23 Загальної декларації прав людини. Значення цього таке: особа, враховуючи можливість визначати механізм реалізації цього права, має виключне право ним розпоряджатися.

У юридичній літературі зазначається про те, що:

- людина наділена виключним правом самій розпоряджатися своїми здібностями до праці;
- не можуть існувати законні підстави для залучення до примусової праці;
- людина може вільно обирати вид та форму діяльності (робота за трудовим договором, підприємницька діяльність, робота у власному господарстві тощо) [2, с.226].

В Конституції України також міститься і заборона щодо використання примусової праці. Ця заборона є досить важливою у демократичному суспільстві, в якому права і свободи людини та громадянина визнаються найвищою цінністю.

В Основному Законі держави закріплені й інші трудові права, які пов'язані з правом на працю. Вони є необхідними, щоб була змога реалізації права на працю. До них ми відносимо: право на відпустки, безпечні та здорові умови праці, право на страйк. Ці права вважаються похідними від права на працю. Причиною є те, що їхня реалізація можлива лише після набуття особою статусу суб'єкта трудових правовідносин.

Вагоме значення приділяється і такому праву як соціальний захист. Це є одним із головних обов'язків держави. Завдяки цьому праву, людина відчуває себе більш захищеною. Держава ніколи не може зняти з себе такий обов'язок як піклування про соціальний захист своїх громадян, навіть незалежно від висунутих вимог ринкових відносин.

Важливою правовою основою здійснення такого реформування є положення статті 46 Конституції України, якою встановлено, що громадяни

мають право на соціальний захист, що включає право на їх забезпечення у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом [3].

Та не достатньо тільки проголосити це право. Важливим є і те, які механізми його реалізації та гарантії передбачає Конституція України.

У частині 3 статті 46 Конституції гарантовано, що пенсії та інші види виплат і допомоги, які є основним джерелом існування, мають забезпечувати рівень життя не нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законом [3].

Також Основний Закон держави передбачає правові та економічно-фінансові механізми його забезпечення. Це право гарантовано системою загальнообов'язкового державного соціального страхування, а також мережею державних, комунальних та приватних закладів для догляду за непрацездатними. В нормах документу «Основи законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» вказується про реалізацію положень Основного Закону щодо системи загальнообов'язкового державного соціального страхування [4, с.10].

У статті 48 Конституції України визначене право, яке досить тісно пов'язане з правом на соціальний захист. Це право громадян на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї. Можна вважати, що воно впливає з конституційної норми, передбачає достатнє харчування, одяг та житло. Таке право має загальний характер і розкривається в інших нормах Конституції. Якщо розглядати ще міжнародно-правові акти, то до цього права відноситься ще гарантії на медичний догляд та соціальний захист.

У статті 24 Конституції України закріплене право, яке має вагомe значення для розвитку трудових відносин щодо працівників та яке долає проблему дискримінації, адже вказується, що громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом [3].

Можна вважати, що українські громадяни мають досить багато гарантій, які забезпечує Основний Закон держави. Прикладом необхідно назвати статтю 43 Конституції України. Вона гарантує громадянам право на захист від

незаконного звільнення. Якщо таке право буде порушеним, то громадянин може оскаржувати це в порядку, визначеному чинним законодавством.

Можна і захищати свої економічні та соціальні інтереси, використовуючи страйк. За допомогою цього можна домогтися виконання певних вимог працівників. Та законом є вказаний порядок здійснення цього права. Це зроблено для того, щоб забезпечити національну безпеку, охорону здоров'я, права і свободи інших людей. Ніхто не може бути примушений до участі або до неучасті у страйку. Заборона страйку можлива лише на підставі закону [3].

Кожен працівник має право на відпочинок, що закріплено статтею 45 Конституції України. В українському законодавстві це право закріплене ще у статті 2 КЗпП України, а в міжнародних актах – у статті 24 Загальної декларації прав людини та є вимогою статті 7 Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права [5, с.121].

Щодо окремих посадових осіб у Конституції України також регламентуються трудові відносини. Наприклад, стаття 127 Основного Закону регулює питання щодо трудових відносин професійного судді.

Отже, Конституція України закріплює найважливіші трудові права людини і громадянина, гарантії їх реалізації, а норми Конституції створюють правову основу для формування джерел трудового права, нормотворчої та правозастосувальної діяльності в Україні. Роль Конституції України визначається тим, що в ній містяться правові норми, які є основоположними для всіх інших джерел трудового права і які юридично визначають частину основних інститутів трудового права.

В Конституції також відображаються загальногалузеві принципи трудового права та ключові принципи ряду найважливіших інститутів трудового права. Норми цього Закону є фундаментальними у вирішенні найважливіших питань правового регулювання трудових відносин і тісно пов'язаних з ними інших суспільних відносин.

Література:

1. Науково-практичний коментар Конституції України / за заг. Ред. В. Б. Авер'янова, О. В. Батанова. Харків: ЦУЛ. 2003. 250 с.

2. Прилипко С.М. Трудове право України в схемах і таблицях: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / С.М. Прилипко, О.М. Ярошенко, О.Є. Костюченко, Д.С. Підкопай. Х. : ФІНН, 2010. 557 с.

3. Конституція України від 28.06.1996 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80>.

4. Шаповал В. Конституція України як нормативно-правовий акт (теоретичні проблеми класифікації). Право України. 1997. № 10. 12 с.

5. Науково-практичний коментар Конституції України / за заг. Ред. В. Б. Авер'янова, О. В. Батанова. Харків: ЦУЛ. 2003. 250 с.

УДК 345.954

Юридичні науки

ПРИРОДА КОНТРАБАНДИ В РАЙОНАХ ЗДІЙСНЕННЯ ОПЕРАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ СИЛ

Бухтіяров О. А.,
кандидат юридичних наук,
заступник начальника кафедри спеціальних дисциплін
та організації професійної підготовки
Університету державної фіскальної служби України
м. Ірпінь, Київська обл., Україна

Бухтіярова І. Г.,
кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри публічного
управління та адміністрування
Національної академії внутрішніх справ
м. Київ, Україна

Економічні правопорушення у нашій країні з урахуванням триваючого конфлікту на сході, усіх політичних та соціальних явищ продовжують зростати, структуруватись і ускладнюватись. Вказана протиправна діяльність досягла такого рівня, при якому подальше її функціонування загрожує національній безпеці України.

Нелегальна торгівля з окупованими районами Донецької і Луганської областей (ОРДІЛО) почалася в Україні з кінця 2014 року. Щойно з'явилася стала

лінія розмежування – через передову попрямували багатотонні вантажівки з різного роду товарами. На загал таке явище називають «контрабандою», оскільки мова йде про не зовсім легальні методи торгівлі, тим паче з агресорами. Однак, суто з юридичної точки зору визначення було не зовсім правильне. Адже «контрабанда» – це незаконне перевезення товару через митний кордон держави. Проте з Окупованими районами Донецької і Луганської областей митного кордону Україна не має. Відтак, використовують термін «незаконне переміщення товарів» або подібні. Що, своєю чергою, аж ніяк не применшує масштабів проблеми, а навпаки постійно підриває економіку країни [3].

Тобто офіційно торгівлі з окупованими територіями в країні немає, але фактично вона відбувається шляхом нелегальної торгівлі або незаконного переміщення товарів.

Варто зауважити, що у 2015 році відповідно змін до Закону України «Про боротьбу з тероризмом» від 20 травня 2003 року [1], переміщення товарів в районі проведення Операції Об'єднаних сил (ООС) мало здійснюватися в порядку, який визначить Кабінет міністрів України (КМУ) за поданням Служби Безпеки України (СБУ). У прикінцевих положеннях змін зазначалося, що КМУ має розробити цей порядок впродовж 14 днів з моменту опублікування закону. Але попри цю норму, переміщення товарів через лінію розмежування тривалий час, а саме до 2017 року, регулювалося Порядком взаємодії Міністерства економіки України з правоохоронними органами України щодо забезпечення додержання чинного законодавства при здійсненні закупівель товарів, робіт і послуг за державні кошти, який втратив чинність після затвердження вищезазначеного Порядку. Постанова КМУ «Про затвердження Порядку переміщення товарів до району або з району проведення антитерористичної операції» [2] була прийнята лише у березні 2017 року, що в свою чергу призвело до виникнення проблеми з покаранням правопорушників, оскільки тривалий час не існувало нормативного акту, який порушувався. Цей вплинуло на зростання зазначених правопорушень. У 2017 році указом президента було запроваджено тимчасове припинення переміщення товарів через лінію зіткнення. При цьому, залишається діючою Постанова

Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку переміщення товарів до району або з району проведення антитерористичної операції» щодо дозволу перевезення через лінію розмежування «товарів гуманітарного характеру» та особистих речей. І саме не досконале законодавство у цій сфері дає більше можливостей для правопорушників для досконалості і віртуозності схем незаконного переміщення товарів в районах проведення ООС.

Для боротьби з нелегальним потоком товарів були створені зведені мобільні групи (ЗМГ), до яких увійшли представники поліції, Збройних сил, Служби безпеки, військової прокуратури, військової служби правопорядку, податкової служби, митної служби та волонтери.

Завдяки роботі зведених мобільних груп правопорушники стали обережнішими і більш вигадливими. Наприклад, створені контрольні пункти в'їзду-виїзду (КПВВ) та гуманітарно-логістичні центри (ГЛЦ) правопорушники використовують не лише для перетину лінії розмежування і торгівлі, але і для нелегального переміщення товарів.

Як зазначають експерти з Transparency International Ukraine, акредитованого представника глобального руху Transparency International, який комплексно підходить до розробки та впровадження змін задля зниження рівня корупції [3], за весь час існування «контрабанди» в зоні ООС нараховано щонайменше 5 можливих схем перевезення товару через лінію зіткнення: перевезення через залізницю, через блокпости, через КПВВ, через ГЛЦ та так званий перерваний транзит. І якщо рух залізницею зараз під заборонаю, то інші можливості для транспортування нелегальних товарів цілком життєздатні. Ї на допомогу тут приходять класичні схеми з контрабандного перевезення товарів, які використовуються на державних кордонах. А саме, «вирішенням» питання з уповноваженими особами, в даному випадку з військовими. При вирішенні питання у такий спосіб є щонайменше два віріанта. Один з них – банально домовитися про проїзд. Другий – працювати через сіру зону. Наприклад, є територія, яка де-юре Україна, але українських військових там немає. Відповідно, її ніхто не контролює. А позиції стоять за кілометр перед поселенням. І на цій

території зареєстрована фізична особа-підприємець (ФОП). Вона везе до свого магазину товар. Юридично – вона їде на контрольовану територію і має право на перевезення. Потім на складі в сірій зоні вона розвантажує товар. А на останок, зі складу його забирають і транспортують на неконтрольовані території [4].

Рух товарів через КПВВ ще простіший. Відповідно до встановлених правил, одна людина може провезти через пункт в'їзду-виїзду не більше 75 кг товару, який визначений Міністерством з питань тимчасово окупованих територій. Якщо ж людина спробує провозити понаднормові обсяги – починає працювати дрібна корупція. Однак, як зауважують експерти з Transparency International Ukraine [3], працює ще одна схема: підприємець, який бажає завезти на неконтрольовані території товар, знаходить місцевих жителів, які погоджуються підзаробити. Після цього він розсаджує їх у мікроавтобусі й на кожного записує по 75 кг товару. Таким чином, з юридичної точки зору, він цілком легально може перетинати лінію розмежування. Разом із тим, може діяти дещо видозмінена схема. За окрему плату через КПВВ можуть рухатися так звані «челноки» – люди з візками, які розвантажують великогабаритний транспорт, який знаходиться в сірій зоні [4].

Схеми із ГЛЦ ще простіші. Від початку їх задумували як торговельні майданчики для дрібнооптової торгівлі, якими б мали змогу користуватися люди, що проживають на неконтрольованих територіях. Однак з часом їх почали використовувати як перевалочні бази для нелегальних товарів, що їдуть в ОРДІЛО, що в подальшому стало однією із причин для їх закриття.

Коли ж мова заходить про перерваний транзит, то він працює так само, як на будь-якому кордоні. Певний товар везуть з Європи до Росії. Україна виступатиме транзитною країною. Відтак, за цей товар в Україні не стягуватимуть податків, оскільки його не будуть реалізовувати. Однак, на території України авто з товаром перезавантажують, підмінюють товар і підробляють пломби. Під час перевірки на виїзді з країни авто не перевіряють. А перед російським кордоном замінюються документи, в яких змінюється місце призначення товару [4].

Причиною великого потоку нелегальних товарів на неконтрольовані території можемо назвати дві: надвеликі прибутки і великий попит на українські

товари. І на жаль, попри активні спроби боротьби з цим явищем, нелегальні потоки товарів продовжують свій рух на неконтрольовані території Донецької та Луганської областей. Вирішити цю проблему намагаються і виконавча влада і силовики, але на жаль, доки існуватимуть такі псевдодержавні утворення – існуватиме й сама проблема.

Література:

1. Закону України «Про боротьбу з тероризмом» від 20 травня 2003 року. (зі змінами та доповненнями від 06.12.2019) / Голос України 2003. № 77.
2. Постанова КМУ «Про затвердження Порядку переміщення товарів до району або з району проведення антитерористичної операції» від 1 березня 2017 року / Урядовий кур'єр 2017. №43.
3. Контрабанда в ОРДІЛО: золоті жили. URL: <https://tyzhden.ua/>
4. ТІ Україна представила річний звіт 2019. URL: <https://ti-ukraine.org/>
5. Контрабанда на Донбасі. Як возять товари в ОРДІЛО. URL: <https://tyzhden.ua/>

ПРАВОВА ОХОРОНА ЛІСУ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН, ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Гакан М.І.,

студентка юридичного факультету

Тернопільський національний економічний університет

м. Тернопіль, Україна

*Науковий керівник: **Пиріг Галина Ігорівна***

кандидат економічних наук, доцент

Тернопільського національного економічного університету

Зміна клімату, потепління, стихійні лиха, цей список можна продовжувати здається ще довго, а за всім стоїть одна проблема – знищення лісів. Так антропогенний вплив на природу є надзвичайно великим, вирубка лісів, що також відбивається на зниженні росту показників лісистості нашої планети. В Україні ця

проблема набула не менших масштабів, попри те, що наша держава належить до мало лісистих країн адже ліси становлять лише шосту частину усєї її території, проте вирубка і продаж деревини в нашій країні є дуже великим. Проблема полягає в поганому регулюванні на законодавчому рівні питань вирубки лісу, фінансування галузі екології в цілому.

Дане питання стало об'єктом дослідження багатьох науковців таких як: Васильківський І.В., Кватернюк С.М., Ключко Т.О., Красовський Г.Я., Петрук В.Г., Семенцов Н.І., Синякевич І. М., Шумейко В. О., Шумлянський Б.В. та ряду інших.

Метою даного дослідження, стало виявлення наявних в Україні проблем пов'язаних з законодавчою охороною лісів, можливі шляхи розвитку ситуації, визначення, та шляхи розв'язку найважливіших питань на сьогодні в цій сфері.

Україна попри те, що ліс вкриває лише шосту частину усєї її території, здійснює потужний експорт деревини, який перевищує в два з половиною рази імпорт. Поруч з тим велика доля з експортованого лісу вирубується незаконно, чи не найбільше від цього страждають ліси української частини Карпат. В той час, коли сусідні країни, в межах котрих проходять гірські хребти Карпат вводять заборони на рубку лісів в цій зоні, в Україні фактично відсутні заборони на рубку деревини в цій місцевості, під заборону потрапляють лише суцільні рубки. Така політика призводить до деградації лісових масивів, що відображається в горах великою кількістю зсувів ґрунтів та їх ерозії. Як результат часті катаклізми у вигляді повеней, які особливо часто трапляються на Закарпатті [1].

Ведення лісового господарства споживчих цілях призводить до того, що ліси не відновлюються і втрачають біологічну стійкість (площа лісів, уражених шкідниками і хворобами, постійно збільшується). А цінні деревні породи (дуб, бук і сосна) заміщуються малоцінними (грабом, березою, осикою).

Продовжуючи тему Карпат, то можна порівняти з політикою Польщі, де діє повна заборона рубки лісу в цій зоні, адже рубки, а в особливості суцільна система рубок найбільш згубно впливає на лісові екосистеми, тому в ідеалі для України варто взагалі заборонити суцільні рубки як такі [2]. Тому, першою на захист лісу має стати саме держава і виділення коштів на розвиток господарств

є дуже важливим на даному етапі. Також, варто розглянути створення та удосконалення існуючих Лісових фондів України [3].

По-друге, варто реформувати систему органів, які охороняють ліс, серед яких Державна екологічна інспекція України та Державне лісове агентство. Головними проблемами цих органів є мала обізнаність працівників у самій охороні лісу, варто зробити окремі групи, які могли б просто блискуче розкривати всі порушення в цій галузі. Також, можна створити орган який би виконував роль лісової поліції, на прикладі країн ЄС.

По-третє в українському законодавстві відсутнє тлумачення, що ж таке «незаконна рубка». Дане питання регулюється ст. 246 Кримінального кодексу України, проте тут при сутній термін «незаконна порубка», яка в свою чергу прирівнюється до «самовільної рубки». Самовільна рубка – це зрубання деревини, без жодних законних підстав – документів з дозволом на дану порубку [5].

Має місце проблема, коли під «санітарною рубкою», яка передбачає зрізання сухих дерев, прорідження від чагарників, вирубування пошкодженої шкідниками деревини задля захисту здорових дерев від майбутніх пошкоджень. Така рубка не потребує окремих дозволів, і відповідно є законною, та часто під її видом вирубують здорові ліси, які потім продаються закордон. Так існує постанова Пленуму Верховного Суду де вказано, що будь яка рубка лісу з порушеннями є незаконною. Відповідна норма прийнята в законодавстві багатьох держав Європи, проте в романо-германській правовій сім'ї до складу якої входить Україна головним джерелом права є нормативно правовий акт, тобто закон, підзаконний акт і так далі. А рішення суду є правовим прецедентом, що характерно англо-американській правовій системі, так в нашій державі таке рішення може стати лише як джерело для прийняття відповідного закону в майбутньому [3].

Головними напрямками роботи на даному етапі для України є вирішення таких питань:

- 1) невідповідність законодавства і реальності його втілення, так зараз не існує чіткого механізму захисту лісів, мала увага приділяється діяльності контролюючих органів, правоохоронних органів та судів.

Вирішення даного питання можливе, через підвищення кваліфікації таких органів, для цього варто створити нову систему перевірки знань і навичок відповідних працівників Державної екологічної інспекції, Національної поліції України, прокуратури, слідчих, оперативних підрозділів та суду.

2) реформа Державного лісового агентства, яке є головним органом у сфері охорони лісових господарств. Головною проблемою тут є те, що по факту всі дозволи на рубку лісу видає лісгосп, сам він і проводить дані порубки, тобто мова йде про монополію, для викорінення проблеми необхідно удосконалити дозвільну систему, щоб було більше контролю над даним видом діяльності господарств.

3) кліматичні зміни та пов'язані з ними проблеми. Велика частка українських лісів є штучно створеними. Головним негативним фактором для таких лісів в умовах зміни клімату стає те, що їх коренева система не отримує належного зрошення, причиною цього є спад ґрунтових вод та піднесення температури. Штучні насадження притаманні степовій зоні України, а через засушливе, спекотне літо дерева тут часто висихають і гинуть. Ще однією проблемою півдня є низький розвиток місцевих господарств, та низький рівень заробітних плат, які коливаються в межах мінімальної, для лісника, що стає причиною браку робочих в господарстві. Якщо не прийняти жодних дій з боку держави в недалекому майбутньому такий ліс просто зникне, а це сотні тисяч гектарів по всій країні. [4]

Ще одним питанням, яке потрібно законодавчо регламентувати є «рубка небезпечних дерев» немає закону який міг би нам, описати, що ж це є, тому на даному моменті така рубка не є порушенням законодавства. Такі процеси потрібно врегульовувати, адже українські ліси не зникають, як такі вони втрачають свою якість, так зараз ліс є кращим аніж був після Другої Світової війни, проте ці показники можуть бути кращими, для цього потребується підтримка цієї екосистеми в важких умовах сьогодення.

Вплив зняття мораторію на продаж землі на ліс, і землі на яких він росте. Перш за все, мораторій знімається з земель сільського господарства, проте є молоді ліси, які появилися в результаті залишення таких земель без обробітку,

зазвичай це поля, які знаходилися при лісах. Такі «самостійні ліси» є молодими і саме вони найкраще поглинають парникові гази, для зміни категорії таких земель потрібно створити особливий алгоритм, та відповідні кваліфіковані підрозділи, які б вирішували подальшу долю таких земель і лісів.

Висновок. Питання охорони лісу, як фізичної, так і правової є зараз дуже важливим, адже ми бачимо недосконалість існуючого законодавства і органів, які покликані його охороняти, вплив чинить також і фактор, який непідвладний людині, проте є результатом її діяльності – зміна клімату. Україна, як молода держава багато в чому тільки починає отримувати досвід, наприклад громадські організації з охорони навколишнього середовища, їх зараз є не така велика кількість в нашій країні, проте ті які існують відкриті до діалогів. На нашу думку, діалог з такими організаціями є дуже важливим в процесі творення законодавства в сфері охорони лісів.

Література:

1. Серединська І. В. Проблема знищення лісів. *ВНТУ* . 2020. URL: <http://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/28944/9775.pdf?sequence=3> (дата звернення 13.05.2020).
2. Боднар О. М. Проблема знищення екосистеми карпатських лісів. *ВНТУ*. 2020. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/17238/Bodnar_Problema_znyshchennia_ekosystemy_ukrainskykh_karpat.pdf?sequence=1 (дата звернення 13.05.2020).
3. Карпук А. І. Інвестиційне забезпечення відтворення лісового біорозмаїття і контексті диверсифікації діяльності лісогосподарських підприємств. *Економічна наука*. 2019. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/1_2019/3.pdf (дата звернення 13.05.2020).
4. Шумлянський Б.В. Фінансове забезпечення як підґрунтя формування інвестиційного середовища розвитку лісового сектору. *Інвестиції: практика та досвід*. — 2015. — № 15. — С. 61—66.
5. Кримінальний кодекс України: Закон України від 28 квіт. 2020 р. №2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення 13.05.2020).

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ
ЗА НЕЗАКОННЕ ВИРОБНИЦТВО, ВИГОТОВЛЕННЯ, ПРИДБАННЯ,
ЗБЕРІГАННЯ, ПЕРЕВЕЗЕННЯ, ПЕРЕСИЛАННЯ ЧИ ЗБУТ НАРКОТИЧНИХ
ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН АБО ЇХ АНАЛОГІВ

*Дідовець Я. О.,
студент Навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ
м. Київ, Україна*

Основною тенденцією розвитку вітчизняного законодавства є обмеження кримінальних репресій та зміцнення гарантій прав і свобод людини, тому законодавець дедалі частіше вдається до розширення інституту звільнення особи від кримінальної відповідальності, збільшуючи кількість заохочувальних норм Особливої частини Кримінального кодексу України, що передбачають звільнення від кримінальної відповідальності за умови відповідної позитивної постзлочинної поведінки винної особи. Аналіз судової практики показує, що одними із найбільш складних положень кримінального закону є норми, які передбачають спеціальні підстави звільнення від кримінальної відповідальності, зокрема, за злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів.

В теорії кримінального права домінуючою є думка, що звільненню від кримінальної відповідальності за дії, передбачені ч. 1 ст. 307 і ч. 1 ст. 309 КК України, відповідно до ч. 4 ст. 307 КК України, підлягає особа, яка: 1) добровільно здала наркотичні засоби, психотропні речовини або їх аналоги і повідомила про джерело їх придбання; 2) добровільно здала наркотичні засоби, психотропні речовини або їх аналоги і сприяла в розкритті злочинів, пов'язаних із незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів. Таку позицію висловлюють науковці О.В. Наден та Ю.В. Баулін.

Однак, окрема група вчених притримується думки, що звільненню від кримінальної відповідальності за дії, передбачені ч. 1 ст. 307 і ч. 1 ст. 309 КК

України, відповідно до ч. 4 ст. 307 КК України, підлягає особа, яка: 1) добровільно здала наркотичні засоби, психотропні речовини або їх аналоги і вказала джерело їх придбання; 2) сприяла розкриттю злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів.

У судовій практиці з цього питання також не вироблено єдиного підходу. Аналіз показав, що більшість місцевих та апеляційних судів притримуються домінуючої в теорії кримінального права позиції, хоча трапляються випадки, коли один і той самий суд приймає різні за змістом судові рішення при розгляді аналогічних справ. Наприклад, відповідно до постанови Кельменецького районного суду Чернівецької області від 27 квітня 2011 року у справі №1-56/11 особу було звільнено від кримінальної відповідальності у зв'язку з її сприянням у розкритті злочину, передбаченого ч. 1 ст. 309 КК України на підставі ч. 4 ст. 307 КК України. При цьому сприяння у розкритті злочину, як слідує з мотивувальної частини постанови, полягало в тому, що «Особа 1 давав правдиві свідчення під час досудового слідства та в суді, сприяв органам слідства у встановленні всіх невідомих їм обставин справи, зокрема вказав час, місце, спосіб та інші обставини вчинення ним злочину, не заперечував, що саме він придбав, виготовив та зберігав наркотичний засіб». Разом із тим, це й же суд у інших аналогічних випадках вважає, що «активне сприяння у розкритті злочину, передбаченого ч. 1 ст. 309 КК» це лише обставина, що пом'якшує покарання [1].

Пленум Верховного Суду України у пункті 23 постанови «Про судову практику в справах про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів» від 26 квітня 2002 р. № 4 зміст норми ч. 4 ст. 307 КК України не розкрив, а лише відтворив її положення [2].

Видається правильною думка щодо наявності в ч. 4 ст. 307 КК України двох відокремлених підстав звільнення особи від кримінальної відповідальності за вчинення злочинів, передбачених ч. 1 ст. 307 та ч. 1 ст. 309 КК України. Варто зазначити, що зі структурної побудови законодавчих приписів випливає висновок, що використаний у ч. 4 ст. 307 КК України єднальний сполучник «і»

поєднує рівноправні члени речення – присудки «здала» і «вказала», а розділовий сполучник «або» між присудками «вказала» або «сприяла» передає значення, чергування, взаємовиключення цих дій. Тобто, тільки одночасне поєднання першої та однієї з альтернативних ознак становить двоєдину підставу для звільнення від кримінальної відповідальності. Тому хибною є думка щодо підміни таким чином сполучника «або», закріпленому у нормі закону, сполучником «і».

Законодавець у ч. 4 ст. 307 КК України не встановив будь-якого критерію для визначення ступеня сприяння розкриттю злочинів, як це має місце, наприклад, у ч. 2 ст. 255 КК України. У абзаці 5 пункту 3 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами України законодавства про звільнення особи від кримінальної відповідальності» від 23 грудня 2005 р. № 12 дано визначення поняттю «активного сприяння розкриттю злочину», як обставини, що пом'якшує покарання та умови, яка в сукупності з іншими визнається дійовим каяттям винної особи (ст. 45 КК України), що у свою чергу є загальною, обов'язковою підставою звільнення такої особи від кримінальної відповідальності [3].

Звільнення від кримінальної відповідальності лише у зв'язку зі «сприянням особи в розкритті злочинів, пов'язаних із незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів», без добровільної здачі наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, є невірним. Таке сприяння, на мою думку, слід розуміти як обставину, що пом'якшує покарання. Крім того, думка щодо визнання активного сприяння у розкритті інкримінованого злочину обставиною, що пом'якшує покарання за вчинення злочинів, передбачених частинами 1 статей 307, 309 КК України, переважає і в судовій практиці.

Аналіз судової практики показує, що розуміння першої ознаки – добровільна здача наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, – не викликає ніяких труднощів, на відміну від другої, що вважається альтернативною і полягає, як зазначається в законі, у вказані джерела придбання

наркотичних засобів, психотропних речовин чи їх аналогів або у сприянні розкриттю злочинів, пов'язаних з їх незаконним обігом. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів» від 26 квітня 2002 р. № 4 не дає відповіді на питання, що слід розуміти під вказаною підставою, а також не визначає критеріїв їх розмежування.

Слід погодитися з О.В. Наден, яка зазначає, що сам термін «джерело» вказує не лише на те, що особа для того, щоб бути звільненою від кримінальної відповідальності, повинна повідомити орган, який приймає рішення про звільнення, чи вона сама виготовила або виробила наркотичні засоби, психотропні речовини, їх аналоги чи прекурсори, чи придбала їх шляхом купівлі, чи стала їх незаконним володільцем в результаті вчинення розкрадання, а й те, де, коли, за яких умов, у кого, яку кількість наркотичних засобів тощо вона придбала [4, с. 11]. Аналогічної точки зору дотримується й Ю.В. Баулін [5, с. 146]. З вищевикладеного випливає, що повідомлення особою джерела придбання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, є за своїм змістом різновидом сприяння у розкритті злочину.

Також і сам факт повідомлення правоохоронних органів про вчинений, вчинюваний або підготовлюваний злочин вже є сприянням у його розкритті. Однак таке повідомлення та вказання джерела їх придбання не може вважатися сприянням у його розкритті в аспекті ч. 4 ст. 307 КК України, оскільки в цій статті вказується на здачу наркотичних засобів, психотропних речовин їх аналогів, вказівку на джерело їх придбання та на сприяння у розкритті злочинів, пов'язаних з їх незаконним обігом, як на окремі, автономні одна від одної дії суб'єкта.

Тому зважаючи на вищевикладене, беручи до уваги зміст ознаки «вказівка джерела придбання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів», виробленої теорією кримінального права, структурну побудову ч. 4 ст. 307 КК України, вважаємо правильним під «сприянням у розкритті злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів» розуміти добровільне надання особою суду чи правоохоронному органу відомостей (даних,

доказів), які можуть бути використані для встановлення осіб, що вчинили злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, або інших обставин вчинення цих злочинів.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, вітчизняне кримінальне законодавство має багато прогалин і потребує вдосконалення. Аналізуючи тему звільнення від кримінальної відповідальності за злочин, передбачений ст. 307 КК України, було визначено, що тільки одночасне поєднання першої (добровільна здача наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів) та однієї з альтернативних ознак (вказання джерела придбання або сприяння в розкритті злочинів, пов'язаних із незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів) становить двоєдину підставу для звільнення від кримінальної відповідальності.

Література:

1. Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/15323309>
2. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів» від 26.04.2002 р. № 4. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-02>
3. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами України законодавства про звільнення особи від кримінальної відповідальності» від 23.12.2005 р. № 12 [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0012700-05>
4. Наден О.В. Спеціальні види звільнення від кримінальної відповідальності за злочини в сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.08/ О.В. Наден; Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. – Х., 2003. 20 с.
5. Баулін Ю.В. Звільнення від кримінальної відповідальності: [монографія] / Ю.В. Баулін. К.: Атіка, 2004. 296 с.

ЕКОЛОГІЧНІ ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ ГРОМАДЯН

Єрмошина Вікторія Євгеніївна
студентка IV курсу біолого-екологічного факультету
Науковий керівник Щербина Євген Миколайович
доцент, к.ю.н., доцент кафедри
цивільного, трудового та господарського права
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара

Екологічні права і обов'язки людини та громадянина регламентовані нормативно-правовими актами. Їх широта, реальність, гарантованість виражають не тільки фактичний та юридичний статус особи у суспільстві, а й суть діючої в країні демократії.

Зміст еколого-правового статусу людини і громадянина включає в себе основні елементи:

- ✓ громадянство
- ✓ загальноправоздатність
- ✓ принцип еколого-правового статусу людини і громадянина
- ✓ конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина в галузі екології
- ✓ гарантії екологічних прав людини та громадянина
- ✓ відповідні правові норми

Громадянство України – це стійкий, необмежений у просторі правовий зв'язок фізичної особи з Українською державою, заснований на юридичному визнанні державою цієї особи громадянином України внаслідок чого особа і держава набувають взаємних прав і обов'язків в обсязі, передбаченому Конституцією та законами України.

Загальна правоздатність – це принципова можливість особи мати будь-які права і обов'язки в тих чи інших галузях права. У людини загальна правоздатність виникає з моменту її народження і припиняється зі смертю.

Основні принципи еколого-правового статусу людини і громадянина (рис. 4.2) закріплені Конституцією України, Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища», іншими національними нормативно правовими актами, а також Загальною декларацією прав людини (1948 р.), Європейською конвенцією про захист прав людини і основних свобод (1950 р.), Міжнародним пактом про економічні, соціальні і культурні права (1966 р.) тощо.

Конституційно-правовий статус людини і громадянина в галузі екології – це сукупність правових норм, що містяться в Конституції України та визначають екологічні права, свободи та обов’язки людини і громадянина.

Основні принципи еколого-правового статусу людини і громадянина:

- ✓ рівність у реалізації екологічних прав
- ✓ невідчуженість та непорушність екологічних прав і свобод
- ✓ гарантованість екологічних прав, свобод і обов’язків людини та громадянина
- ✓ невичерпність конституційного переліку екологічних прав і свобод людини та громадянина
- ✓ єдність екологічних прав людини та громадянина і їх обов’язків перед суспільством

Відповідні правові норми, які утворюють зміст еколого правового статусу людини і громадянина, вміщуються у Конституції України, в міжнародно-правових документах, у нормативно-правових актах національного екологічного законодавства.

Екологічні права громадян – це визнана міжнародним співтовариством та закріплена в юридичних нормах національного законодавства можливість певної поведінки громадян у галузі охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання та відтворення природних ресурсів і забезпечення екологічної безпеки.

Конституція України в ст. 50 визначає основні екологічні права громадян:

- ✓ право на безпечне для життя і здоров’я довкілля
- ✓ право на відшкодування шкоди завданої порушенням
- ✓ права на безпечне довкілля
- ✓ право на одержання екологічної інформації

На міжнародному рівні проблема права людини на безпечне довкілля вперше була обговорена в процесі проведення Стокгольмської конференції ООН 1972 року, результатом якої стала прийнята 16 червня Декларація з навколишнього середовища. У ній знайшло закріплено наступне положення: «Людина має право на сприятливі умови життя в навколишньому середовищі, якість якого дозволяє вести достойне та процвітаюче життя, та несе відповідальність за охорону і покращення навколишнього середовища на благо нинішнього і майбутніх поколінь».

Відшкодування шкоди завданої порушенням права на безпечне довкілля варто розглядати як складний соціально правовий інститут, який за своєю правовою природою є поєднанням юридичної (цивільно-правової) відповідальності, яка настає у разі порушення екологічних прав протиправними, винними діями, та позитивної (соціальної) відповідальності, яка настає у випадку заподіяння шкоди природними, природно-техногенними чи іншими надзвичайними подіями і явищами, і за своєю юридичною природою є заходами захисту порушених екологічних прав та реалізується шляхом застосування цих заходів.

Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» (ст. 9) закріплює за кожним громадянином право на вільний доступ до інформації про стан навколишнього природного середовища (екологічна інформація) та вільне отримання, використання, поширення та зберігання такої інформації, за винятком обмежень, встановлених законом.

Цьому праву відповідає обов'язок держави щодо надання необхідної інформації, через відповідні органи державної влади, у повноваження яких входить інформування населення про екологічний стан. Такими органами державного управління в Україні є Міністерство охорони навколишнього природного середовища України, Міністерство охорони здоров'я України та підпорядковані їм органи. Вони повинні надавати своєчасну і достовірну інформацію у засоби масової інформації, на радіомовлення та телебачення.

Окрім вищезазначених екологічних прав громадян Конституція України закріплює право користування природними об'єктами права власності народу (ч. 2 ст. 13), у тому числі на землю (ч. 2 ст. 14).

Значна частина екологічних прав громадян регламентована статтею 9 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»

Право на участь в обговоренні та внесення пропозицій до проектів нормативно-правових актів, матеріалів щодо розміщення, будівництва і реконструкції об'єктів, які можуть негативно впливати на стан навколишнього природного середовища, внесення пропозицій до органів державної влади та органів місцевого самоврядування, юридичних осіб, що беруть участь в прийнятті рішень з цих питань право на вільний доступ до інформації про стан навколишнього природного середовища (екологічна інформація) та вільне отримання, використання, поширення та зберігання такої інформації, за винятком обмежень, встановлених законом право на одержання екологічної освіти;

Право на оскарження у судовому порядку рішень, дій або бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб щодо порушення екологічних прав громадян у порядку, передбаченому законом;

Право на безпечне для його життя та здоров'я навколишнє природне середовище право на участь в розробці та здійсненні заходів щодо охорони навколишнього природного середовища, раціонального і комплексного використання природних ресурсів;

Право на здійснення загального і спеціального використання природних ресурсів право на об'єднання в громадські природоохоронні формування;

Право на участь у публічних слуханнях або відкритих засіданнях з питань впливу запланованої діяльності на навколишнє природне середовище на стадіях розміщення, проектування, будівництва і реконструкції об'єктів та у проведенні громадської екологічної експертизи;

Право на подання до суду позовів до державних органів, підприємств, установ, організацій і громадян про відшкодування шкоди, заподіяної їх здоров'ю та майну внаслідок негативного впливу на навколишнє природне середовище;

Отже, екологічні обов'язки громадян – визначена Конституцією України та іншими нормативно-правовими актами міра обов'язкової поведінки

громадян при виникненні екологічних відносин, додержання якої забезпечує стабільну екологічну обстановку в державі.

Основний екологічний обов'язок громадян закріплений у ст. 66 Конституції України: «кожен зобов'язаний не заподіювати шкоду природі, культурній спадщині, відшкодовувати завдані ним збитки». Окрім того, при виникненні екологічних відносин необхідно також додержуватися наступних конституційних обов'язків: власність зобов'язує, вона не повинна використовуватися на шкоду людини і суспільства (ч. 3 ст. 13); сплачувати податки і збори в порядку і в розмірах, встановлених законом (ст. 67); неухильно додержуватися Конституції та законів України, не посягати на права інших людей (ст. 68).

УДК. 327.341

Юридичні науки

УЧАСТЬ ПРИВАТНИХ ВІЙСЬКОВИХ КОМПАНІЙ В ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТАХ

Житник Ірина Володимирівна
магістратура 2 курс МП

В статті здійснюється теоретичне дослідження діяльності приватних військових компаній в умовах сучасних збройних конфліктів, на основі аналізу міжнародної практики їх залучення до збройних зіткнень. Особлива увага надається положенню приватних військових в міжнародних відносинах та імовірним проблемам, які мають місце за їх участі в воєнних діях.

Ключові слова: *Приватні військові компанії, ПВК, міжнародні відносини, найманці, міжнародна безпека, збройний конфлікт тощо.*

The article deals with the theoretical study of the activity of private military companies in the context of modern armed conflicts, based on the analysis of international practice of engaging them in armed clashes. Particular attention is paid to the situation of private military companies in international relations and the probable problems that occur when they participate in hostilities.

Key words: *Private military companies, PMCs, international relations, mercenaries, international security, armed conflict etc.*

Постановка проблеми. Сучасні збройні конфлікти сильно відрізняються від стародавніх війн, що виникали на сході цивілізацій. Нові види зброї, інші методи та способи ведення бойових дій і що не дивно – нові учасники. Як правило, війни велись між державами через їх регулярні армії або найманцями, згодом же загострення внутрішніх конфліктів, формування нових впливових міжнародних організацій та стрімкий розвиток сучасних технологій, змінили військову сферу.

Наразі приватні військові компанії (ПВК) є важливою складовою в галузі безпеки. Їх участь у збройних конфліктах часто супроводжується рядом проблем, серед яких є і загострення конфліктної ситуації. Переваги та недоліки використання таких компаній обговорюються в різних контекстах, як і проблеми, пов'язані з урегулюванням та управлінням цього сектора.

Нагальне питання щодо діяльності та статусу ПВК в першу чергу постає через значну прецедентну базу їх залучення до збройних зіткнень та відсутність необхідного правового регулювання в цьому секторі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальність цієї теми виражається в численних дискусіях вчених та політиків. Це питання зокрема розкривається в роботах П. Сігнера, Х. Вульфа, Л. Натана, Д. Вігана, Л. Камерон, Ф. Шраєра, М. Капаріні, М. Біна та інших. Крім того, для достатнього аналізу були використані міжнародні-правові акти універсального та регіонального характеру, документальні джерела і матеріали Організації Об'єднаних націй та матеріали Міжнародного Комітету Червоного Хреста.

Мета статті. Аналіз теоретичних та практичних особливостей участі приватних військових компаній в збройних конфліктах.

Виклад основного матеріалу. Формування і участь приватних військових компаній не є абсолютно новим і безпрецедентним явищем, однак їх масове залучення до збройних зіткнень змушує звернути на себе увагу світової спільноти.

Участь найманих солдат у війнах вперше згадується у повідомленнях про битви давньоєгипетського фараона Рамзеса II, у яких зокрема брали участь 11 тисяч найманих вояків. Професія найманих солдат отримала широке поширення і розвивалась паралельно із розвитком військової справи. Послуги найманців

включали виконання воєнних і охоронних завдань, тимчасове здійснення функцій регулярних армій.

Для подальшого розгляду теми, слід зазначити відмінність понять «найманці» та «персонал ПВК». В міжнародній доктрині нерідкими є випадки рівності цих понять, оскільки цілі діяльність цих суб'єктів та послуги що вони надають збігаються, інші ж дослідники стверджують, що ПВК – корпоративна еволюція вікової практики найманців. В деяких джерелах найманці визначаються як професійні солдати, що наймаються державами, повстанськими рухами або іншими організаціями з метою втручання в збройних конфлікт [18, с. 64; 13, с. 10]. Більш конкретизоване визначення міститься у Женевській конвенції: «найманцем» є будь-яка особа, яка:

- спеціально завербована на місці або за кордоном для того, щоб брати участь у збройному конфлікті;
- фактично бере безпосередню участь у воєнних діях;
- бере участь у воєнних діях, керуючись, головним чином, бажанням одержати особисту вигоду, і якій дійсно було обіцяно стороною або за дорученням сторони, що перебуває в конфлікті, матеріальну винагороду, що істотно перевищує винагороду, яка обіцяна чи сплачується комбатантам такого ж рангу і функцій, які входять до особового складу збройних сил даної сторони;
- не є ні громадянином сторони, що перебуває в конфлікті, ні особою, яка постійно проживає на території, яка контролюється стороною, що перебуває в конфлікті;
- не входить до особового складу збройних сил сторони, що перебуває в конфлікті;
- не послана державою, яка не є стороною, що перебуває в конфлікті, для виконання офіційних обов'язків як особи, яка входить до складу її збройних сил [2].

На відміну від ПВК, найманці, як правило, є тимчасовими та спеціальними (цільовими) угруповання окремих солдатів, які вербуються «обхідними» способами, щоб уникнути судового переслідування. Не маючи професіоналізму та

дисципліни, які впливають із попередньої організації, інтеграції та доктрини, найманці часто обмежені у своїх можливостях. В цілому вони не в змозі забезпечити нічого іншого, крім прямого бою на посередньому рівні та деякої обмеженої військової підготовки. Вони регулярно залишаються залежними від своїх приймаючих громад щодо логістики та підтримки. Масштабні чи довготермінові навчальні та консультаційні місії, як і інженерна та логістична сфера, здебільшого виходять за межі їх сфери. Загалом, найманські підрозділи далеко не мають навичок, капіталу, встановлених методів та можливостей для забезпечення складних мультисервісних операцій, як це роблять ПВК.

Створення в кінці ХХ століття найбільш наближених по сучасним стандартам приватних військових компаній внесло значимі зміни в світову військову практику. В період після «холодної війни» створився «вакуум потужності», який зняв контроль над рівнями конфліктів, а також посилив невирішені питання та новий тиск. У деяких регіонах кількість конфліктних зон та частота громадянських війн подвоїлися [15, с. 16]. Ріст нестабільності, різке падіння зацікавленості до військової сфери, неспроможність держав контролювати власні збройні сили чи навіть створити регулярну армію для регулярного контролю зовнішньої і внутрішньої безпеки та цілісності – стали додатковими факторами значного прогресу в приватизації військових служб. Водночас, відбувається ріст міжнародної торгівлі зброєю, що відкрило простіші шляхи для ПВК отримувати вигоду з конфліктів [14]. У класичному прикладі дилеми щодо безпеки закупівля зброї для однієї сторони, як правило, збільшувала незахищеність іншої сторони, яка часто потім зверталася до ПВК для озброєння та навчання. Таким чином, після надання зброї, ПВК можуть довести свою корисність для слабких держав-клієнтів різними іншими способами – від забезпечення місцевої безпеки, служіння військовим тренерам або фактичного планування та проведення невеликих військових операцій [7, с. 578].

Попит на послуги ПВК здійснюється і зі сторони міжнародних і гуманітарних організацій, миротворча діяльність яких знаходиться під загрозою в умовах збройних конфліктів.

Нарешті, відбулося зростання попиту на ПВК після 11 вересня, особливо в Афганістані та Іраку та у зв'язку з обороною країни. Злиття всієї цієї динаміки призвело як до появи, так і до швидкого зростання приватизованої військової промисловості та галузі безпеки. Немає ознак того, що ці тенденції у найближчому майбутньому сповільняться чи обернуться.

Питання статусу ПВК і легітимність їх діяльності стає нагальним. По-перше, за короткий строк, їх залучення стало набуло широкого застосування для служби в армії на контрактній основі, навчання військового персоналу, розробки стратегій і проведення операцій в межах країни або на території іноземних держав. По-друге, діяльність таких компаній має різне положення на правовому рівні різних держав та спільнот, що спричиняє колізії в праві. Окрім того, такі компанії за своїм складом здатні частково або повністю замінити персонал регулярних армій, їх рекрути володіють необхідними навичками, зброєю та інформацією, в світлі загальної нестабільної світової ситуації, це призводить до можливості її подальшого загострення. В той же час, чіткого визначення поняття «приватні військові компанії» не існує в жодному міжнародному акті чи конвенції.

Сучасні приватні військові компанії загалом визначаються як комерційні підприємства, організації, які надають широке коло спеціалізованих послуг, пов'язаних з забезпеченням охорони та захисту об'єктів, осіб та/або територій; виконанням військових операцій та завдань; проведенням навчальних, логістичних чи консультувальних заходів тощо. Основна відмінність таких компаній від найманців та їх угруповань – наявність офіційної реєстрації та підготовки свого. Щодо послуг, які вони надають, то не можна назвати повний і достовірний перелік: кожна окрема компанія має можливість самостійно визначити коло своїх послуг, окрім того, жоден з правових актів не встановлює конкретних загальних обмежень.

В роботах Пітера Сігнера відображається поділ видів послуг ПВК на три «бізнес-сектори»:

- Військові фірми-постачальники, які займаються постачанням «прямої тактичної допомоги», що може включати виконання служби на передовій;

- військові консалтингові фірми, які надають стратегічні консультації та проводять навчання військових;

- компанії, що надають військову підтримку, служби логістики, обслуговування та розвідки збройними силами [17, с. 125].

Інші категорії відображаються у систематиці Х. Вульфа, де він розділяє компанії на приватні охоронні компанії, виробників засобів оборони, приватні військові компанії, нестандартні сили та найманці. Далі він здійснює дефініцію ПВК на ті, що надають консультації; здійснюють логістику та підтримку; виконують технічні послуги; проводять навчання; задіяні у миротворчих операціях та гуманітарній допомозі; виконують роль бойових сил [19, с. 93].

За останні десятиліття попит на конкретні послуги ПВОК значно виріс, а можливості приватних фірми відтепер включають цілий ряд служб, які відіграють життєво важливу роль у бойових діях на місцях, а також інших традиційних операціях із дотримання стабільності та контрактної служби. Спектр послуг таких компаній є надзвичайно широким, їх діяльність не обмежується державними кордонами, окрім того, на відміну від регулярних армій, вони можуть функціонувати як в умовах мирного часу, так і в період воєнного конфлікту, знаходячись безпосередньо в зоні такого конфлікту або поза нею. Обсяг послуг, пропонованих у цій галузі, є широким, і надані послуги варіюються від компанії до компанії залежно від рівня та ступеня їх спеціалізації.

В умовах постійного розвитку технологій та вдосконалення електронних систем, еволюції суспільних відносин та зв'язків, послуги приватних військових мають значне місце і через свою гнучкість і варіативність; в існуючих умовах вони часто фактично реагують і вдосконалюються швидше за регулярні військові формування держав.

Нині велика кількість ПВК задіяні в збройних конфліктах з метою забезпечення бойової підтримки. Під час останніх операцій в Афганістані та Іраку американський підрядник керував дронами, такими як безпілотники Predator, зібрані дані з яких надсилались на високоточну зброю. Сили США покладаються на цивільних підрядників для управління комп'ютерними системами, які

створювали тактичну повітряну картину Центру комбінованих повітряних операцій в "Операції Іракська свобода", а ВМС США поклалися на підрядників, щоб допомогти керувати системами протиракетної оборони на деяких своїх кораблях. На іншому кінці спектру переважають ПВК, що надають логістичні та постачальні послуги. Табір Доха в Кувейті, який служив стартовим майданчиком для вторгнення США в Ірак, був побудований, експлуатований та під охороною приватними підрядниками. Таким чином, ПВК були важливими для загальних зусиль в Іраку. Вони заповнили прогалини у силі військ та різноманітних ролях, які американські сили воліли б не виконувати. Без ПВК операції, які зараз проводяться, швидше за все, будуть ще більше скомпрометовані.

В інших частинах світу ролі ПВК та послуги, які вони пропонують, не сильно відрізняються. Солдат-контрактників з колишньої Радянської армії був знайдений поряд із регулярними військами в Чечні та захистив об'єкти в Азербайджані, Вірменії та Казахстані. Найняті російські бойові літаки та пілоти виявилися вирішальними для результатів війни між Ефіопією та Еритреєю [11]. У Шрі-Ланці уряд найняв пілотів ПВК для польоту на вертольотах. А в Брунеї батальйони непальських гуркхів, які раніше служили в британській армії, керують територіальною обороною. Також ведеться активна закупівля і постачання озброєнь [12, с. 24]. Водночас, кількість ПВК, які бажають безпосередньо брати участь у бойовій підтримці невелика, про що свідчить певна обмеженість їх залучення в такі операції [8, с. 57].

Попри значну тенденцію застосування, правовий статус ПВК і досі є предметом дискусій. Деякі експерти та представники правозахисних і пацифістських організацій характеризують такі компанії як контори для найманців, вони наполягають на неприйнятності і незаконності такої діяльності. Однак, ряд позитивних ознак у ПВОК схилять більшість експертів до думок, щодо їх необхідності, важливості у міжнародних відносинах та в якості учасника збройних конфліктів. Зокрема, про їх авторитет свідчить те, що їх послуги актуальні для ООН, міжнародних гуманітарних організацій та урядів демократичних країн.

Як показує практика, залучення ПВК до збройних зіткнень часто сприяє нормалізації ситуації чи більш швидкому вирішенню конфліктів, однак проведений аналіз показав і певні недоліки у подібній практиці. Зокрема, на відміну від підрозділів збройних сил, вони менш стійкі до ризиків. Їхні співробітники не несуть кримінальної відповідальності за зрив виконання завдань. Тому у воєнних конфліктах, у тому числі в Іраку, неодноразово мали місце випадки, коли співробітники ПВК відмовлялися виконувати певні завдання у зв'язку зі зростанням загрози їхньому життю [1, с. 34]. Певні недоліки проявляються у практиці надання ПВОК воєнних послуг іншим суб'єктам, наприклад, урядам іноземних держав, міжнародним організаціям чи транснаціональним корпораціям – існує велика вірогідність виникнення або загострення вже існуючих конфліктів інтересів.

На додачу, існує реальний ризик втрати державами контролю над військовою сферою загалом, адже під загрозою опиняються як національна так і міжнародна військова політика, оскільки діяльність ПВК – являє собою приватизацію державних військових функцій.

Особливий дискус щодо ПВК в міжнародній спільноті спалахнув після випадків з компаніями *Blackwater* та *CACI*. Перший – вбивство та каліцтво чотирьох працівників приватної військової компанії *Blackwater* та наступні напади на Фаллуджу у квітні 2004 року з використанням «переважної сили» призвели до питань щодо відношення військових до цих підрядників та точності їх виклику " цивільні " підрядники. Інший випадок стосується діяльності ПВК *CACI* щодо інтернованих в ізоляторах Абу-Грайбі, де відбувались тортури затриманих і масове порушення прав людини. Незважаючи на те, що деяких американських військових судили у військових судах за свої дії в Абу-Грайбі, жоден із приватних підрядників, які нібито були залучені, не був притягнутий до суду за кримінальними звинуваченнями [16; 6, с. 96].

Як вже зазначалось раніше, на сьогодні не має єдиного нормативно-правового акту, який би всебічно регулював діяльність ПВК; це і спричиняє певне занепокоєння в світовій спільноті. З одного боку, переважна кількість як

внутрішніх так і зовнішніх збройних конфліктів ведуться із залученням ПВК. А з іншого, персонал таких компаній в більшості прирівнюється до найманців, які в свою чергу визнаються злочинцями за більшістю національних законів [5].

Наразі, спроби кодифікувати цю частину військової сфери найбільш чітко виражаються у «Документі Монтьрьо», який містить практичні рекомендації з приводу взаємодії з ПВК, які функціонують у районах збройного конфлікту, враховуючи забезпечення їх діяльності, дотримання відповідних норм міжнародного гуманітарного права і положень у сфері прав людини [3].

Процес створення міжнародної нормативної бази для регулювання, моніторингу та контролю діяльності ПВОК був розпочатий ще у 2010 році Радою з прав людини, яка створила відповідну Міжурядову робочу групу [10]. Загалом формування тексту Конвенцій щодо ПВОК гальмує ряд причин, таких як: наявність різних, інколи діаметрально протилежних, позицій держав, щодо переліку воєнних, безпекових та охоронних послуг ПВОК; невизначеність форм і способів діяльності таких компаній в районах збройних конфліктів, форм і засобів регулювання, моніторингу та контролю цієї діяльності.

Окрім вже названих особливостей діяльності ПВК в умовах сучасних збройних конфліктів, варто перелічити й інші фактори, які її характеризують:

1. Відсутність чіткої класифікації.

Крім приватних військових компаній існують також приватні охоронні компанії, що у меншій мірі задіяні у збройних конфліктах і в більшості спрямовані на надання охоронних послуг поза військовими діями. В той же час, ПВК можуть надавати і охоронні послуги. Це стає ускладненням для правильного визначення приватних організацій та їх правового положення.

2. Особливості встановлення відповідальності за порушення міжнародного права, а також національного законодавства.

Випадки порушення міжнародних норм, в тому числі і міжнародного гуманітарного права, приватними підрядниками, контрактниками та іншим персоналом ПВК не є рідким випадком у світовій практиці. Навіть попри економічну вигоду, такі особи часто вчиняють міжнародні злочини, порушення конвент-

цій та національних актів [5; 9, с. 46]. В цьому випадку, перепорою стає не лише невизначеність статусу осіб, а і те, що вони не рідко є громадянами інших держав.

3. Наслідки залучення ПВК до участі у бойових діях.

Залучення ПВК може йти не лише зі сторони держави для контролю ситуації міжнародного збройного конфлікту, а і зі сторони антиурядових організацій для перешкоджання роботі уряду, чи з боку іншої держави з метою дискредитування влади тощо. Крім цього, їх діяльність не завжди є відкритою, наприклад як у випадках з Україною.

4. Діяльність ПВК за кордоном «перешкоджає здійсненню права народів на самовизначення і ставить під загрозу суверенітет держав, порушує принцип невтручання у внутрішні справи, стабільності конституційних урядів та перешкоджає забезпеченню прав людини відповідних народів» [5].

5. Розподіл пріоритетів ПВК.

Діяльність організації, що зареєстрована в одній державі може йти врозріз з загальними інтересами державами. До цього ж пункту також варто віднести те, що економічна складова цілі діяльності таких компаній може означати їх легку заміну спрямованості або ж простіше – перекупівлю солдатів [4, с. 48].

6. Нестабільність середовища, що оточує як постачальника послуг, так і одержувача.

В основному, це виражається у відсутності захисту для обох сторін, як в плані ефективності виконуваних послуг, ризиків, порушень міжнародних актів, збитків та втрат особового та технічного складу.

Враховуючи вплив та зростаючу тенденцію застосування послуг ПВК ці фактори надалі будуть спричиняти загострення вже існуючих проблем.

В більш широкій перспективі, попри певні переваги, використання та діяльність ПВК спричиняють численні проблеми для ефективного управління сектором безпеки. Серед найбільш спірних питань: фактичні наслідки участі ПВК на бойовому просторі; договірні проблеми та дилеми; невизначеність легального статусу; їх вплив на цивільно-військові відносини; підзвітність, прозорість та права людини; економічна експлуатація; конфлікт інтересів; базові проблеми та

стабільність; використання їх в якості довіреностей для урядів; подвійні стандарти; уразливість як персоналу ПВК так і цивільного населення [8, с. 130].

Висновки. Враховуючи все перелічене раніше, можна зробити такі висновки: сфера застосування приватних військових компаній має тенденцію зростати і надалі, водночас відсутність адекватного контролю цієї галузі як на правовому рівні так і буквально в межах поля бою стає глобальною проблемою для держав. Розгляд в широкій перспективі сучасної практики залучення таких компаній до збройних конфліктів дає можливість передбачити, що повна їх ліквідація практично неможлива на даному етапі. Інший шлях – кодифікація і ратифікація міжнародних актів, які б регулювали цю сферу також має ряд перепон, серед яких і наявність різних, інколи діаметрально протилежних, позицій держав, щодо переліку воєнних, безпекових та охоронних послуг ПВК; невизначеність форм і способів діяльності таких компаній в районах збройних конфліктів, форм і засобів регулювання, моніторингу та контролю цієї діяльності. Діяльність ПВК і статус його персоналу є доволі неоднозначними питаннями, розгляд котрих має відбуватись в кожному окремому випадку, з огляду на ситуацію, фактичні дії компанії тощо.

Література:

1. Горovenko В. Приватні воєнні компанії: міжнародний досвід і можливі шляхи його реалізації в Україні. Наука і оборона. №3. С. 32 – 39.

2. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199 (Дата звернення: 11.01.2020)

3. Монтрё. Документ Монтрё о соответствующих международно-правовых обязательствах и передовых практических методах государств, касающихся функционирования частных военных и охранных компаний в период вооруженного конфликта. 2008. URL: <https://www.icrc.org/ru/document/dokument-montryo-o-sootvetstvuyushchih-mezhdunarodno-pravovyh-obyazatelstvah-i-peredovyh> (дата звернення: 13.01.2020)

4. Assassi L., D. Wigan D., van der Pijl K. *Global Regulation. Managing Crises After the Imperial Turn*. Houndmills. New York, Palgrave Macmillan, 2004. P. 206.
5. Ballesteros E. (Special Rapporteur pursuant to Commission resolution 1998/6). *Report on the question of the use of mercenaries as a means of violating human rights and impeding the exercise of the right of peoples to self-determination*. E/CN.4/1999/11. 13 January 1999.
6. Bina M. *Private military contractor liability and accountability after Abu Ghraib*. *John Marshall Law Review*, Vol. 38. 2005. P. 1237.
7. Cameron L. *Private military companies: their status under international law and its impact on their regulation*. *International Review of the Red Cross*. Vol. 88. No 863. September. 2006. PP. 573 – 598.
8. Caparini M., Schreier F. *Privatising Security: Law, Practice and Governance of Private Military and Security Companies*. Geneva. 2005. P. 184.
9. Dickinson L. *Government for hire: Privatizing foreign affairs and the problem of accountability under international law*. *William and Mary Law Review*, Vol. 45. October. 2005. P. 135.
10. Human Right Council. Fifteenth session. *Promotion and protection of all human rights, civil, political, economic, social and cultural rights, including the right to development*. José Luis Gómez del Prado. *Report of the Working Group on the use of mercenaries as a means of violating human rights and impeding the exercise of the right of peoples to self-determination*. A/HRC/15/25. 2010
11. *International Alert. The Politicization of Humanitarian Action and Staff Security: The Use of Private Security Companies by Humanitarian Agencies*. *International Workshop Summary Report*, Tufts University, Medford/Boston, April 2001.
12. Isenberg D. *A Fistful of Contractors: The Case for a Pragmatic Assessment of Private Military Companies in Iraq*. BASIC Research Report 2004.4, British American Security Information Council, September 2004. P. 40.
13. Nathan L. *Lethal Weapons: Why Africa needs alternatives to hired guns*. *Track Two*, Vol. 6, No.2, August 1997, pp. 10-12.

14. Report of the Third Meeting of Experts on traditional and new forms of mercenary activity. UN Doc. E/CN.4/2005/23, para. 12
15. Seybolt B. Major Armed Conflicts. SIPRI Yearbook. Oxford University Press. 2000. PP. 15 – 75.
16. Shameem S. Use of mercenaries as a means of violating human rights and impeding the exercise of the right of peoples to self-determination. UN Doc. UN Doc. E/CN.4/2005/14. Para 50.
17. Singer P. Corporate Warriors: The Rise of the Privatized Industry. Connel University Press. New York. 2003. P. 360.
18. The Oxford Essential Dictionary of the U.S. Military, New York, Oxford University Press, Berkley Book, 2001, P. 266.
19. Wulf H. Change of Uniform – but no Uniform Change in Function. Soldiers in Search of a New Role. Die Internationalisierung von Krieg und Frieden, Baden-Baden, Nomos Verlag 2002. Pp. 92 – 111.

УДК 340.7

Юридичні науки

ЗМІСТ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

Загребельна Н.А.,

*к.ю.н., методист навчально-методичного відділу
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
м.Київ, Україна*

У сучасному розумінні політика аналізується через нинішній етап суспільного розвитку з точки зору людини, стану її прав і свобод, легальної можливості повноправної участі громадянина в політичному житті.

Так, на думку В. Андріяша, державною політикою є «цілеспрямована діяльність органів державної влади, спрямована на вирішення суспільних проблем, досягнення й реалізації загальнозначущих цілей розвитку суспільства або його окремих сфер» [1].

За В. Холоповим, державною політикою в певній сфері є система взаємопов'язаних, послідовних управлінських впливів, об'єднаних єдиною метою, об'єктом і принципами діяльності. Повага до прав людини, їхній захист та забезпечення є головним обов'язком держави. Виробити політичні засоби захисту конституційних прав і свобод громадян, накладати на їх порушників санкції, винести рішення про виправлення помилок, виплачувати жертві правопорушення відповідну компенсацію і створювати правові бар'єри на шляху порушення прав людини можуть лише інститути держави.

Більшість пострадянських науковців визначає державну політику у сфері прав людини у вузькому розумінні, зокрема соціогуманітарному.

Так, у підручнику Адміністративне право України. Академічний курс: у двох томах – державне управління у сферах соціальної і гуманітарно-культурної діяльності держави [2, с.102].

У підручнику «Державна політика», підготовленому Національною академією державного управління при Президентові України, виділяється державна політика підвищення добробуту та захисту прав людини [3, с.29].

За визначенням А.В. Сличинської, державна політика у сфері захисту прав людини – це постійна, ефективна, відповідальна, стратегічно вмотивована діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування щодо реалізації державних та регіональних цільових програм у сфері захисту прав людини з метою забезпечення, реалізації та охорони проголошених прав і свобод людини і громадянина [4, с.66-67].

На думку К.О. Семьоркіної, державна політика у сфері прав людини є цілеспрямованою діяльністю/бездіяльністю органів державної влади щодо забезпечення та захисту основоположних прав і свобод людини [5, с.23].

Відповідно до принципу реальності права, права і свободи людини і громадянина розглядаються державою як такі, що мають загальне регулятивне імперативно-правове значення та виступають як базовий критерій в оцінці організації і діяльності всіх органів державного управління і держави в цілому.

Головна мета держави полягає в тому, щоб поставити людину в таке

оточення, яке б гарантувало їй безпечне і повноцінне життя.

Життєздатний розвиток спрямований, таким чином, на підняття на більш високий рівень людського достоїнства і реалізацію всіх його прав і свобод: як економічних, соціальних, культурних, так і громадянських і політичних. А все це потребує забезпечення відповідного управління державними і суспільними справами, удосконалення інституту влади, забезпечення правління закону.

На думку П.М. Рабіновича, забезпечення прав і свобод людини передбачає три елементи (напрями) державної діяльності щодо створення умов для їх дотримання та захисту:

1) сприяння реалізації прав і свобод (шляхом позитивного впливу формування їх загально-соціальних гарантій);

2) охорона прав і свобод (шляхом уживання заходів, зокрема юридичних, для профілактики порушень прав і свобод);

3) захист прав і свобод людини (відновлення порушення правомірного стану, притягнення порушників до юридичної відповідальності) [6, с.16].

Лише за умови, якщо держава сама функціонує у відповідності з інтересами громадянського суспільства і виробленими державою нормами. Ними є:

- легітимність і стійкість права, демократичність державного ладу;

- дієвість і загальність закону (закон єдиний для всіх членів суспільства);
чітка фіксація як прав і свобод членів суспільства, так і механізму їх реалізації;

- неминучість покарання за відхилення від усталених норм права, незалежно від посади і соціально-політичного статусу правопорушника.

Найповніше відображає сутність діяльності держави, спрямованої на надання правам і свободам громадян реального змісту, термін «забезпечення», під яким слід розуміти процес виконання державою своїх позитивних зобов'язань шляхом створення умов, необхідних для реалізації людиною своїх прав.

Під забезпеченням прав і свобод слід розуміти й систему соціальних механізмів, якими забезпечуються природні та невід'ємні права і свободи людини. Тобто, в цілому, поняття забезпечення з одного боку, означає систему

гарантій, а з іншого – діяльність органів держави з створення умов для реалізації прав громадян, їх охорони, захисту і відновлення порушеного права.

Особливість місця гарантій прав і свобод людини та громадянина визначається тим, що процес гарантування є складовим елементом у системі національної безпеки України, основними об'єктами якої є: громадянин (людина), його права та свободи; суспільство, його духовні та матеріальні цінності; держава, її суверенітет, конституційний лад, територіальна цілісність і недоторканність кордонів [7].

Людина, її життя, здоров'я, честь і гідність, недоторканність та безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Конституція України чітко визначає, що навіть в умовах воєнного або надзвичайного стану не можуть бути обмежені права та свободи людини, тобто зберігається система загальнонаціональних і правових гарантій, усі основні правові інститути, що гарантують захист і оборону прав і свобод, передбачених Основним законом [8, с.87].

Ефективність державної політики залежить від наявності системи відповідного ефективно діючого механізму, в тому числі через інституційне забезпечення.

Щоб забезпечити захищеність громадян, у межах національної безпеки розробляють систему нормативно-правових актів, визначають правові основи діяльності державних органів влади та управління, формують органи забезпечення безпеки та механізм контролю за їх діяльністю. Для виконання цих функцій створюють державні органи забезпечення національної безпеки.

Основоположний принцип побудови правової системи взагалі та системи юридичних гарантій прав і свобод людини та громадянина, зокрема – загальність захисту прав, свобод і законних інтересів усіма способами, які не суперечать законові.

Державному гарантуванню прав і свобод людини та громадянина слугує те, що їх регулювання належить до виключного ведення України, а це покликано забезпечити єдиний правовий статус особи, котра проживає на території України. Саме тому проблема гарантій прав і свобод людей у

сучасній Україні виходить за межі суто юридичної практики.

Література:

1. Андріяш В. І. Державна політика: концептуальні аспекти визначення. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2013. №9. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=626>.
2. Адміністративне право України: підручник. Академічний курс : у двох томах : Том 1. Загальна частина / Ред. колегія : В. Б. Авер'янов (голова). Київ : Видавництво «Юридична думка», 2004. 584 с.
3. Державна політика : підручник / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України; ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко (заст. голови), Ю. П. Сурмін (заст. голови) [та ін.]. Київ : НАДУ, 2014. 448 с.
4. Стичинська А. Б. Державна політика у сфері забезпечення прав людини. *«Дні науки філософського факультету–2011»* : Міжнародна наукова конференція, 20–21 квітня 2011 р. : матеріали доповідей та виступів / редкол. : А.Є. Конверський та ін. – Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2011. Ч. 9. С. 65–67.
5. Семьоркіна К. О. Формування державної політики у сфері прав людини в Україні. *Вісник НАДУ при Президентові України (Серія “Державне управління”)*. 2018. №2. С.22-26.
6. Рабінович П.М. Проблеми юридичного забезпечення прав людини (загальнотеоретичний аспект). *Український часопис прав людини*. 1995. №2. С.16–18.
7. Романенко Є. О. Державна політика у сфері забезпечення прав і свобод людини. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2010. №1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2010_1_8
8. Плющ В. О. Державна політика щодо захисту прав і свобод людини в Україні. *Економіка та держава*. 2008. № 11. С.86-89.

ПРАВО ВЛАСНОСТІ НА ПРИРОДНІ РЕСУРСИ В УКРАЇНІ

Захода Альона Сергіївна

студентка 4 курсу

біолого-екологічного факультету,

Науковий керівник Щербина Євген Миколайович

доцент, к.ю.н.

доцент кафедри цивільного,

трудового та господарського права

Дніпровський національний університет

імені Олеся Гончара

Власність як економічна категорія є найбільш ефективним і гарантованим засобом реалізації економічних інтересів громадян, їх окремих груп та суспільства в цілому у галузі виробництва та задоволення споживчих потреб.

Правом власності є право особи на річ (майно), яке вона здійснює відповідно до закону за своєю волею, незалежно від волі інших осіб.

Відповідно до ст. 321 Цивільного кодексу України право власності є непорушним. Ніхто не може бути протиправно позбавлений цього права чи обмежений у його здійсненні, але особа може бути позбавлена права власності або обмежена у його здійсненні лише у випадках і в порядку, встановлених законом.

Сукупність правових норм, що регулюють відносини власності на природні ресурси, утворюють право власності на природні ресурси в об'єктивному змісті.

Право власності на природні ресурси в суб'єктивному змісті – це сукупність повноважень власника щодо володіння, користування та розпорядження природними ресурсами.

Здійснення права власності регламентоване ст. 319 Цивільного кодексу України, а саме: власник володіє, користується, розпоряджається своїм майном на власний розсуд; власник має право вчиняти щодо свого майна будь-які дії, які не суперечать закону; при здійсненні своїх прав та виконанні обов'язків власник зобов'язаний додержуватися моральних засад суспільства; усім

власникам забезпечуються рівні умови здійснення своїх прав; власність зобов'язує; власник не може використовувати право власності на шкоду правам, свободам та гідності громадян, інтересам суспільства, погіршувати екологічну ситуацію та природні якості землі; держава не втручається у здійснення власником права власності; діяльність власника може бути обмежена чи припинена або власника може бути зобов'язано допустити до користування його майном інших осіб лише у випадках і в порядку, встановлених законом; особливості здійснення права власності на національні, культурні та історичні цінності встановлюються законом.

Вираженням загальнонародної форми права власності на природні ресурси є ч. 1 ст. 13 Конституції України, яка визначає право власності Українського народу на природні ресурси. Дане конституційне положення має дослівне відтворення у ч. 1 ст. 324 Цивільного кодексу України.

Право приватної власності на природні ресурси означає, що конкретно визначений природний ресурс, який відповідно до законодавства може перебувати у приватній власності, належить певному громадянину або юридичній особі.

Право комунальної власності на природні ресурси визначають закріплені на законодавчому рівні повноваження територіальних громад населених пунктів щодо володіння, користування та розпорядження відповідними природними ресурсами.

Право державної власності на природні ресурси передбачає правове закріплення повноважень щодо володіння, користування та розпорядження відповідними природними ресурсами за представницькими органами державної влади. У державній власності перебувають усі природні ресурси, за винятком переданих у приватну і комунальну власність.

Спільна власність на природні ресурси вважається частковою, якщо договором або законом не передбачена спільна сумісна власність. У спільній частковій власності кожному її учаснику належить право на визначену частку природного ресурсу (1/2, 2/3, 3/5 тощо).

Підставою припинення права власності на природні ресурси вважається юридичний факт втрати права володіння, користування та розпорядження конкретним природним ресурсом.

Отже, загальні підстави припинення права власності закріплені у ст. 346 Цивільного кодексу України, а саме: відчуження власником свого майна; відмова власника від права власності; припинення права власності на майно, яке за законом не може належати цій особі; знищення майна; викуп пам'яток історії та культури; викуп земельної ділянки у зв'язку із суспільною необхідністю; викуп нерухомого майна у зв'язку з викупом з метою суспільної необхідності земельної ділянки, на якій воно розміщене; звернення стягнення на майно за зобов'язаннями власника; реквізиція; конфіскація; припинення юридичної особи чи смерть власника.

Література:

1. Конституції України: № 435-IV . Відомості Верховної Ради України. 2020. № № 24-30. Ст.156.
2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2020. № № 40-44. Ст.356.

УДК 342.9

Юридичні науки

СТАНДАРТИ ЯКОСТІ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ

*Колотуха К.А.,
студентка юридичного факультету.
Донецький національний університет імені Василя Стуса
м. Вінниця, Україна*

На сучасному етапі розвитку України як правової держави важливого значення набуває модернізація державного управління. Так, в умовах євроінтеграції, одним з основних завдань держави є створення механізму управління, яким би повністю забезпечувались усі права і свободи громадян.

Для ефективності такого механізму потрібне закріплення певних норм, які б визначали вимоги до діяльності органів державної влади та до результатів їх діяльності, тобто, необхідно запровадження певних стандартів надання публічних послуг органами влади, в тому числі і адміністративних, та критеріїв оцінки якості їх надання.

Влучно зауважує К.А. Фуглевич, яка зазначає, що стандартизація сфери надання адміністративних послуг є важливою передумовою забезпечення їх належної якості, а також контролю за відповідністю діяльності органів державної влади, місцевого самоврядування, яких так чи інакше залучено до сфери адміністративних послуг, до вимог законності та доцільності [1, с. 11].

В Україні вже реалізовано певні спроби закріплення критеріїв якості та стандартів надання адміністративних послуг на законодавчому рівні. Так, наказом Міністерства юстиції України «Про затвердження стандартів надання адміністративних послуг» № 1555/5 від 31.08.2009 [2] визначено стандартизовані вимоги до надання лише кількох видів адміністративних послуг, серед них ті, що пов'язані з адвокатською та нотаріальною діяльністю, щодо присвоєння кваліфікації судового експерта, реєстрації засобів інформації, благодійних організацій, політичних партій та об'єднань громадян. Наведені стандарти за своїм змістом більше схожі на звичайний порядок надання конкретної адміністративної послуги, зокрема, у них визначаються перелік необхідних документів, строк, протягом якого надається послуга, місце, де можна отримати послугу, вартість послуги тощо. Все ж, деякі положення стандартів спрямовані на задоволення інтересів потенційного споживача, формально передбачають зручність та доступність при одержанні відповідної послуги. Так, наприклад, у пункті 10 Стандарту надання адміністративної послуги щодо присвоєння кваліфікації судового експерта визначено, що така адміністративна послуга має надаватися з урахуванням транспортної і пішохідної доступності, однак, в наступному пункті Стандарту зазначається, що вона надається лише в адміністративній будівлі Міністерства юстиції. Окрім цього, у кількох наведених у наказі стандартах потенційним споживачам

передбачено можливість отримати консультацію з питань, що стосуються певної послуги; однак лише в телефонному режимі.

Необхідно звернути увагу, що останні зміни у названий локальний акт вносились лише в 2011 році. Враховуючи те, що з розвитком електронного урядування, запровадженням різних автоматизованих систем та веб-порталів, баз даних та інформаційних систем забезпечується можливість отримувати певні адміністративні послуги через мережу Інтернет, можна впевнено стверджувати, що положення стандартів є повністю застарілими і не є актуальними станом на 2020 рік.

Варто також зауважити, що у вищезгаданому наказі, у пункті 2 зазначено, що контроль за виконанням цього наказу покладено на міністра юстиції Віктора Цоклана, тобто, на особу, яка займала посаду міністра юстиції на момент прийняття вказаного підзаконного акту. Таким чином, на теперішній час, станом на 2020 рік відповідальної особи за виконання вищеназваного нормативного акту фактично немає.

Отже, на підставі вищенаведеного можна підсумувати, що недоліками діючої системи стандартів надання адміністративних послуг в Україні є:

- спрямованість на визначення формальної процедури надання адміністративних послуг, а не на забезпечення законних інтересів і потреб споживача;

- застарілість положень стандартів, неврахування можливості отримувати послуги за допомогою мережі Інтернет;

- відсутність критеріїв оцінки якості наданих адміністративних послуг;

- закріплення стандартів щодо надання лише деяких видів адміністративних послуг;

- відсутність незалежного органу, що здійснював би контроль за дотриманням стандартів, та критеріїв якості наданих послуг.

У 2006 році в Концепції розвитку системи надання адміністративних послуг органами виконавчої влади (далі – Концепція) закріплено основні принципи надання таких послуг, серед яких: доступність послуг для всіх

фізичних та юридичних осіб; дотримання стандартів надання послуг; відповідність розміру плати за послуги економічно обґрунтованим витратам, пов'язаним з їх наданням; відкритість [3]. Такий перелік містить лише кілька базових принципів, однак, принцип саме щодо якості наданих послуг в частині ефективного забезпечення законних інтересів та потреб споживачів, як і у вищезгаданих Стандартах, – відсутній.

Стаття 4 Закону України «Про адміністративні послуги» [4] також містить перелік принципів, відповідно до яких здійснюється державна політика у сфері надання адміністративних послуг. Частина з них дублюється з принципами, визначеними у Концепції, частина – належить до загальних гарантованих Конституцією України (верховенство права, рівність та інші), деякі є спеціальними у цій сфері принципами, до яких можна віднести захищеність персональних даних та раціональну мінімізацію кількості документів та процедурних дій, що вимагаються для отримання адміністративних послуг. Варто зауважити, що у Законі України «Про адміністративні послуги» відсутній принцип щодо дотримання стандартів надання адміністративних послуг, щодо їх якості та максимальної спрямованості на задоволення законних потреб та інтересів споживачів.

Дуже влучно визначено у Концепції одну з проблем розвитку системи надання адміністративних послуг, – ставлення до фізичних та юридичних осіб як до прохачів, орієнтація не на задоволення потреб особи, а на формальне дотримання процедури. Однак, з 2006 року на законодавчому рівні так нічого і не прийнято для усунення описаної проблеми. Зазначене дає підстави вважати, що доцільним є запровадження механізму, за яким суб'єкти надання адміністративних послуг були вмотивовані якісно задовольнити потреби споживачів.

Таким чином, стандарти, критерії якості мають бути спрямовані не на визначення порядку надання конкретної послуги, а максимально орієнтовані на ефективне забезпечення прав та інтересів громадян. З наведеного випливає, що для визнання певної послуги наданої якісно на належному рівні оцінювання має проводитися самими споживачами за певними критеріями (доступність, своєчасність, співрозмірність вартості, зручність в отриманні тощо).

З метою аналізу механізму надання адміністративних послуг багатьох розвинених країн варто звернутись до досвіду, зокрема, Великої Британії, США, Канади, Нідерландів, Швеції, які на даний момент забезпечують реалізацію прав і свобод своїх громадян досить на високому рівні. Так, у цих країнах ще з кінця 80-х років ХХ ст. стандарти надання публічних послуг сформовані на основі проведених громадянами оцінювань якості роботи органів влади. Зазначене зумовило закріплення таких стандартів надання адміністративних послуг, які ґрунтуються саме на очікуваннях та уподобаннях споживачів, і фактично забезпечують доктрину “служіння” (“надання послуг”) [5, с. 25]. Більш детальне дослідження такої системи стандартів надання послуг проведено на досвіді Канади. Ще в 1995 році у цій країні було розпочато реформування способів надання публічних послуг. Зокрема, запроваджено «Модель надання послуг», яка є однією з дев’яти ключових цілей Програми дії, спрямованої на поліпшення роботи державних органів у цілому. Така Модель визначає мінімальні вимоги до порядку діяльності органів влади при наданні публічних послуг та критерії, за якими послуга вважається наданою якісно, а отже, за своєю суттю, Модель закріплює мінімальні стандарти у цій сфері.

Є.О. Легеза звертає увагу на те, що у вищезгаданому документі стверджується, що послуга, зорієнтована на споживача, має враховувати всі уподобання (побажання) громадян щодо кожної стадії надання послуги; тобто потреби громадян перетворюються на організаційний принцип, навколо якого визначається публічний інтерес і планується модель надання послуги [6]. Варто зауважити, що в липні 1997 року Канадським Центром розвитку менеджменту з метою прискорення модернізації надання та покращання доступу до послуг публічного сектора в Канаді була заснована Мережа обслуговування (The Citizen-Centred Service Network (CCSN)). Служба з надання послуг, орієнтованих на споживача, була покликана покращити якість надання публічних послуг канадцам. Служба мала у своєму складі більше 200 посадовців-керівників, науковців та незалежних експертів із надання послуг публічного сектора [7, с. 84–86]. Отже, у Канаді не лише створено модель надання адміністративних послуг,

яка закріплює мінімальні стандарти і яка орієнтована саме на споживача, а й засновані відповідні незалежні контролюючі органи, що перевіряють якість наданих послуг та їх спрямованість на задоволення інтересів споживачів, тобто, забезпечують дотримання мінімальних стандартів органами влади.

Таким чином, проаналізувавши зарубіжний досвід розвинених країн, можна стверджувати, що доцільним є закріплення в Україні єдиного стандарту якості (єдиної моделі) надання адміністративних послуг із визначенням критеріїв, лише за дотримання яких, послуга могла би вважатися наданою якісно, на належному рівні. При цьому, варто звернути увагу, що якість – це оціночна ознака, і визначити її має саме споживач, а не держава; і лише на основі врахування інтересів споживача послуг можна закріплювати відповідний стандарт. Також доцільним є запровадження електронної відкритої системи відгуків споживачів про якість отриманих ними послуг та їх обслуговування на основі певних критеріїв. Задля мотивації суб'єктів надання адміністративних послуг задовольняти законні інтереси і потреби споживачів, а не просто формально дотримуватись процедури надання послуг, необхідним є визначення розміру заробітної плати у пропорційній залежності до кількості та якості наданих послуг, а також створення спеціального незалежного органу, який би здійснював контроль за дотриманням єдиного стандарту надання адміністративних послуг.

Література:

1. Фуглевич К.А. Адміністративні послуги: поняття, види, процедурне регулювання: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Одеса, 2015. 23 с.
2. Про затвердження стандартів надання адміністративних послуг: Наказ Міністерства юстиції України від 31.08.2009 р., № 1555/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1555323-09> (Із змінами).
3. Концепція розвитку системи надання адміністративних послуг органами виконавчої влади: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 лютого 2006 р., № 90-р. URL: www.kmu.gov.ua/npas/29277890 (Із змінами).
4. Про адміністративні послуги: Закон України від 06 вересня 2012 р., № 5203-VI. *Відомості Верховної Ради*. 2013. № 32. Ст. 409 (Із змінами).

5. Туркова О.К.. Правова природа процедури надання адміністративних послуг в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2017. 238 с.

6. Легеза Є.О. Зарубіжний досвід правового регулювання адміністративних послуг, що надаються органами влади та його впровадження в діяльність міліції України. URL: <http://radnuk.info/home/24281-2013-05-29-18-09-07.html> (дата звернення 22.04.2020).

7. Писаренко Г.М. Адміністративні послуги в Україні: організаційно-правові аспекти: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Одеса, 2006. 196 с.

УДК 347

Юридичні науки

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПЕРЕРОБКИ ТА УТИЛІЗАЦІЇ СМІТТЯ В УКРАЇНІ

Комарніцька А.С.,

студентка юридичного факультету

Науковий керівник: Пиріг Галина Ігорівна

кандидат економічних наук, доцент

Тернопільський національний економічний університет

м. Тернопіль, Україна

Переробка та утилізація сміття є великою проблемою для екосистеми нашої держави. Враховуючи той факт, що для України характерним є високий рівень урбанізації, кількість використання природних ресурсів зростає, а, відтак, з'являються великі об'єми накопичувальних відходів. Зі зростанням кількості відходів їх переробка та утилізація все більше ускладнюється. Чимала кількість небезпечного сміття накопичується на відкритих територіях та створює екологічну загрозу місцевості.

Тому, питання переробки та утилізації відходів для України, як держави-лідера серед європейських країн за кількістю сміття на одну особу, потребує негайного вирішення шляхом створення якісної законодавчої бази та ефективного впровадження норм у суспільне життя.

Особливості проблем утилізації відходів та шляхи їх вирішення в Україні

розглядали такі вчені, як Т. Харченко, М. Романів, В. Доскіч, Ю. Кутова, О.П. Ігнатенко та інші.

За даними агентства 24/7 Wall Street, опублікованими у 2019 році, Україна займає 9 місце у світі за кількістю відходів на одну особу. Однак, кількість сміття, що переробляється в нашій державі, є значно меншою порівняно з державами, які займають першість у вказаній статистиці. Щороку близько 11 млн. тонн відходів (95% від усіх відходів) вивозять на полігони, які займають близько 5% площі України. Менше 5% відходів піддаються правильній переробці та утилізації [1].

Метод утилізації відходів на полігонах природним шляхом є одним із найпростіших та найдешевших. Однак, його використання негативно впливає на стан навколишнього середовища. По-перше, великі площі земної поверхні, які б могли бути використані для більш корисних цілей, виділяються для захоронення відходів. По-друге, після цього землі необхідно 70 років для відновлення ресурсів. По-третє, з'являються небезпечні відходи, які розкладаються десятиліттями, і, як наслідок, не дають змоги ґрунту самоочищуватися [2, с. 117].

Крім того, ще одним способом утилізації сміття є його спалювання. Метод не призводить до забруднення навколишнього середовища за умов наявності спеціального обладнання на підприємствах, якого на даний час в Україні не вистачає.

Свій шлях у боротьбі з проблемою утилізації відходів Україна розпочала з прийняття 5.03.1998 року Закону «Про відходи». Відповідно до його положень поводженням з відходами вважаються дії, що спрямовані на запобігання утворення відходів, їх збирання, перевезення, сортування, зберігання, оброблення, перероблення, утилізацію, видалення, знешкодження і захоронення, включаючи контроль за цими операціями та нагляд за місцями видалення [3].

Варто зазначити, що Закон України «Про відходи» має ряд суттєвих недоліків, одних із яких є те, що він не містить переліку конкретних дій щодо поводження зі сміттям. Також, ефективне впровадження його норм у суспільне життя є ускладненим у зв'язку із недостатністю фінансування, досвіду роботи у даній сфері та низьким рівнем правосвідомості українського населення.

Наступним кроком для вирішення проблеми утилізації відходів стало видання Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року» від 8.11.2017 року, якою запроваджено європейські принципи поводження з відходами. Стратегія вводила поняття циклічної економіки та розширеної відповідальності виробників. Зокрема, останні повинні бути зацікавлені у переробці відходів та сприяти мінімізації їх кількості [4].

4 жовтня 2019 року Постановою Верховної Ради України було схвалено Програму діяльності Кабінету Міністрів України, якою передбачається зміна способу поводження з побутовими відходами: від захоронення на полігонах до сортування та переробки відходів [5].

Станом на 2019 рік близько 3% побутових відходів піддаються переробці. Уряд планує збільшити цю цифру у 5 разів (до 15% до 2025 року). Також, планується залучення інвестицій у сферу переробки відходів, а, відтак, створення ринку поводження з відходами, та посилення відповідальності за порушення законодавства у даній сфері. Як наслідок, вторинна сировина, що з'явиться в результаті переробки, зможе надалі використовуватися у виробництві.

Крім вищезазначеного, Програмою діяльності уряду передбачається:

- збільшення кількості потужностей для переробки побутових відходів;
- зменшення навантаження на полігони та підвищення рівня екологічної безпеки;
- визначення переліку ефективних технологій переробки відходів;
- вдосконалення системи екологічного оподаткування;
- збільшення розміру екологічного податку на захоронення відходів з метою використання інших способів поводження з відходами;
- рекультивация екологічно небезпечних звалищ;
- створення належного державного контролю та збільшення фінансування у вказаній сфері (як з боку держави, так і шляхом залучення інвестиції);
- забезпечення координації та інформаційної підтримки органів місцевого самоврядування[5].

Серед показників ефективності, урядом зазначаються наступні: збільшення кількості осіб, що сортують побутові відходи, та обсягів утилізованих відходів; зменшення обсягу захоронених відходів на 30%, а побутових відходів – до 50%.

Без сумніву, створення підприємств для виготовлення вторинної сировини є найкращим рішенням серед усіх способів утилізації відходів. Проте, враховуючи ситуацію в Україні, вітчизняної сировини не вистачатиме для їх повноцінного функціонування. Тому, крім встановлення контейнерів для сортування сміття, можна запровадити систему матеріальних заохочень для осіб, які якісно сортують сміття та здають його на переробку.

У деяких європейських державах вартість переробки вже закладена у ціну товару, тому підприємства, що її здійснюють, мають достатнє фінансування. Але, використання такого способу в Україні може мати негативні наслідки.

Насправді, переробка відходів може стати ідеєю успішного бізнесу, оскільки компостування органічного сміття у процесі виділення тепла може стати наслідком перетворення компосту у фосфор, азот, калій та вапняк, що підлягають подальшій реалізації для отримання прибутку. Перероблене неорганічне сміття можна продавати сільськогосподарським підприємствам [6].

Отже, проблема переробки та утилізації відходів в Україні є нагальною та потребує вирішення. З метою підвищення рівня екологічної безпеки у нашій державі необхідно забезпечити ефективну реалізацію положень чинного законодавства. При цьому, варто опиратися на досвід європейських держав. Вирішення проблеми залежить як від діяльності держави, яка повинна забезпечити фінансування заходів щодо переробки та утилізації сміття, створити впливову систему штрафів та заохочень, так і від рівня свідомості українського населення. Не менш важливе значення у цьому напрямку має екологічне просвітництво. Тому, впровадження у шкільну програму предметів, які б навчали учнів правильно поводитися з відходами, виховання їх у дусі безумовного дотримання законодавчих норм та охорони навколишнього середовища є базою для вирішення проблем переробки та утилізації сміття в Україні.

Література:

1. Доскіч В. Сортування сміття в Україні: вийти на новий рівень. Інформаційне агенство УНІАН, 2016. URL: <http://ecology.unian.ua/1327494-sortuvannya-smittya-vukrajini-viyti-na-noviy-riven.html> (дата звернення: 11.05.2020).
2. Ігнатенко О. П. Економіко-екологічні аспекти рециклу вторресурсів з твердих побутових відходів. Екологія і ресурси, 2014. №4. С. 115-120.
3. Про відходи: Закон України від 5.03.1998 № 36-37. Відомості Верховної Ради України, 1998. 242 с.
4. Про схвалення Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 08.11.2017 № 820-р. Законодавство України, 2017.
5. Про програму діяльності Кабінету Міністрів України: Постанова Верховної Ради України від 4.10.2019 № 188-ІХ. Законодавство України, 2019.
6. Сміття - це не лише великі гроші. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/smitty-a-ce-ne-lisheveliki-groshi/> (дата звернення: 11.05.2020).

УДК 351.74/.76

Юридичні науки

ПРЕВЕНТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ ЗАГОСТРЕННЯ САНІТАРНО-ЕПІДЕМІЧНОЇ СИТУАЦІЇ

Криса Олександр Юрійович,
курсант І-го курсу
факультету підготовки фахівців
для підрозділів стратегічних розслідувань
Науковий керівник: **Никифорова Олена Анатоліївна**
доцент кафедри тактико-спеціальної підготовки
Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ

Діяльність підрозділів Національної поліції в умовах пандемії коронавірусу

На момент сьогоднішнього дня, однією з найбільш виразних небезпечних загроз стала пандемія коронавірусу. Слід дослідити готовність Національної поліції та

її діяльність в цей не легкий час. Задля досліджень проблематики діяльності підрозділів Національної поліції в умовах пандемії, ми повинні надати відповідну характеристику підготовки працівників до роботи в умовах загострення санітарно-епідемічної ситуації.

Наказ МВС №111 від 16.02.2018 «Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України» регламентує роботу поліції під час різних надзвичайних ситуацій, а згідно до розділу XXXII, розглядається загострення епідемічної ситуації як на окремих об'єктах, так і на території країни. [1, с.45]

Що стосується пандемії коронавірусу, то всі підрозділи Національної поліції були залучені до превентивних заходів щодо попередження поширенню вірусу. Органи МВС продовжують свою роботу і під час карантину. До їх головної компетенції входять профілактичні заходи щодо непоширенню вірусу. Зокрема, органи внутрішніх справ отримали можливість застосовувати такі превентивні заходи:

- 1) перевірка документів особи;
- 2) опитування особи;
- 3) поверхнева перевірка і огляд;
- 4) зупинення транспортного засобу;
- 5) вимога залишити місце і обмеження доступу до визначеної території.[2]

Також, слід зазначити, що відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.03.2020 №339-р «Про заходи із забезпечення публічної безпеки і порядку, спрямованої на запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спрямованої коронавірусом SARS-CoV-2» та наказу МВС України від 24.03.2020 № 283 «Про залучення особового складу закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських до заходів із забезпечення публічної безпеки і порядку» на курсантів вищих навчальних закладів було покладено превентивні функції, пов'язані з проведенням роз'яснювальних робіт серед громадян, які не дотримуються карантинних заходів.[3][4][5]

Варто зауважити, що на час карантину на поліцейських було покладено особливі задачі, а саме контролювання заборон стосовно карантину, які прописані в постанові Кабінету Міністрів України №211 та накладення адміністративних стягнень відповідно до статті 44-3 КУпАП.

Що стосується підготовки особового складу Національної поліції до умов загострення санітарно-епідемічної ситуації, то слід відзначити те, що в Україні перший випадок трапився лише після 3 місяців епідемії закордоном. Тому, Україна мала час на підготовку та отримала можливість отримати від інших потерпілих країн допомогу. На території України, вперше заговорили про коронавірус 20 лютого 2020 року, коли евакуйовані з м. Ухань прибули до України. Від тоді, МВС України почало підготовку особового складу до можливого розповсюдження вірусу на території України. Було розроблено план дій підрозділів Національної поліції. Після того, як на території нашої країни було вперше зафіксовано випадок захворювання, зусилля правоохоронців було спрямовано на проведення профілактичних та роз'яснювальних робіт щодо важливості дотримання обмежень пасажирських перевезень, проведення масових заходів, роботи та відвідування певних закладів.

Але не забуваємо, що хоч співробітники МВС та Національної поліції забезпечені всіма необхідними засобами індивідуального захисту, серед них також є захворювання на коронавірусну інфекцію.

Отже, варто зазначити, що стрімке поширення коронавірусної інфекції вимусило втрутитись Національну поліцію в «боротьбу» проти вірусу. А саме, контроль та проведення превентивних заходів серед населення щодо дотримання карантину. Але, діяльність підрозділів Національної поліції не може повністю зупинити поширенню вірусу, а лише попередити це.

Література:

1. Інструкція з організації реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України: затверджена наказом МВС України від 16.02.2018 №111. 55с.

2. Лісова Ю. Суди та поліція під час карантину: роз'яснення Громадського центру правосуддя // <https://gurt.org.ua/news/informator/59104/>

3. Розпорядження Кабінету Міністрів України: Про заходи із забезпечення публічної безпеки і порядку, спрямованої на запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спрямованої коронавірусом SARS-CoV-2: від 23.03.2020 №339-р // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/339-2020-%D1%80>

4. Наказу МВС України: Про залучення особового складу закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських до заходів із забезпечення публічної безпеки і порядку: від 24.03.2020 № 283

5. Майбутні поліцейські на варті карантину!: ДДУВС – 2020 – Режим доступу до ресурсу: <https://dduvs.in.ua/2020/04/02/majbutni-politseyski-na-varti-karantynu>

Юрилічні науки

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ ЯК ОСНОВНИЙ АСПЕКТ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Лазаренко Владислав

курсант взводу ПМПП-17-2

факультету підготовки, перепідготовки та

підвищення кваліфікації працівників податкової міліції

Університету ДФС України

Калганова Олена Анатоліївна,

к.ю.н., доцент,

заступник начальника

кафедри фінансових розслідувань

Сьогодні фінансова безпека держави характеризує динамічний розвиток фінансової системи і досягається шляхом проведення виваженої фінансової політики відповідно до прийнятих концепцій, стратегій і програм в інвестиційній

сфері. Варто зазначити, що фінансова безпека держави безпосередньо залежить від сприятливості інвестиційного клімату, тобто сукупності політичних, правових, економічних і соціальних умов, що забезпечують інвестиційну діяльність вітчизняних і закордонних інвесторів.

Проблеми фінансової безпеки посідають важливе місце у широкому спектрі проблем економічної безпеки України. Слід враховувати те, що багато фінансових проблем для України є якісно новими, так як сучасна національна фінансова система формується паралельно із трансформацією економіки та системи державного управління. До того ж, в умовах переходу до відкритої економіки Україна потрапляє під вплив потужних зовнішньо-економічних чинників, що також істотно впливає на її фінансову безпеку [1, с. 79].

За сучасних умов вплив світової фінансової системи на окремо взятую державу переходить на якісно новий рівень. Враховуючи провідну роль фінансів у сучасній економіці, то особлива увага приділяється управлінським впливам через фінансові механізми, за допомогою фінансових важелів, фінансових стимулів та у фінансових цілях. А глобалізація у свою чергу створює умови для встановлення особливої фінансової влади, яка за допомогою володіння світовими грошима і розпорядження вартістю, управління фінансовими потоками дозволяє впливати як на весь світовий господарський простір, так і на окремі держави [3, с. 18].

Фінансова безпека держави являє собою основний критерій її здатності здійснювати самостійну фінансово-економічну політику відповідно до своїх національних інтересів. Ця безпека обумовлена здатністю державних органів забезпечувати стійкість розвитку держави проти: впливу світових фінансових криз; умисних дій учасників загальносвітових фінансово-економічних відносин; впливу тіньових структур на національну економічну й соціально-політичну систему, розповсюдження злочинів та адміністративних правопорушень у фінансовій сфері, зокрема, легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом; значного витоку капіталів за кордон; «втечі капіталу» з реального сектора економіки; конфліктів між чиновниками різних рівнів з приводу розподілу та використання ресурсів національної бюджетної системи. Все перелічене також

можна подати як завдання органів державної влади й управління відповідно до загальної цілі забезпечення безпечного та ефективного функціонування не лише елементів фінансової системи держави, але й усіх взаємопов'язаних із нею ланок державного управління [2, с. 425].

Доречно зазначити, що основною ознакою економічної безпеки країни виступає здатність її економіки зберігати або швидко поновлювати нормальний рівень суспільного відтворення в умовах кризових ситуацій зовнішнього та внутрішнього характеру.

Економічна безпека будь-якої держави та окремих суб'єктів господарювання є неможливою без системи заходів дотримання законодавства у галузі господарської політики. Але на сьогодні, кардинальні реформи, що здійснюються в Україні, як свідчить статистика, супроводжуються криміналізацією суспільства та зростанням злочинності, особливо в економічній та фінансовій сферах, що створює реальну загрозу економічній безпеці країни [3, с. 21]. Економіка завжди була предметом злочинних посягань, особливо у трансформаційні періоди, коли радикально змінюються відносини власності та форми господарювання.

Отже, можна дійти висновку, що на сьогодні стан економічної безпеки залишається складним внаслідок дії низки викликів, обумовлених високим рівнем тінізації економіки, зокрема, поширенням тіньової зайнятості, розповсюдженням напівлегальних методів ухилення від оподаткування, криміналізацією економічних відносин, наявністю в країні організованих злочинних угруповань, що претендують на контроль над діяльністю суб'єктів господарювання.

Література:

1. Москаль І. І. Ризики і загрози фінансовій безпеці держави в інвестиційній сфері. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»*. Вип. 23. 2013. С. 78-82.

2. Підхомний О. Чинники фінансової безпеки України в умовах глобалізації. *Вісник Львівського університету*. Серія «Економічна». Вип. 39. 2008. С. 424-426.

3. Лекарь С.І. Фінансова безпека України як підґрунтя національної безпеки держави. *Актуальні питання безпеки фінансової системи держави*. Харків. 2014. С. 19-22.

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Мариненко Яна Станіславівна

студентка IV курсу заочної форми навчання

юридичного факультету

Академії адвокатури України,

секретар судового засідання

Київського апеляційного суду

м. Київ, Україна

Майдан... 2013... Напевно, кожен українець відчуває глибоку біль, згадуючи цю подію. А чи пам'ятаємо ми, що саме стало однією з основних причин початку цієї трагедії? І чому однією з її офіційних назв є Євромайдан?

Саме відмова від підписання договору про асоціацію з ЄС була першим поштовхом, який вивів на вулицю тих людей, що бачили майбутнє України у спільноті вільних і демократичних країн європейського субконтиненту. Чи правильною є така думка? Чи повністю ми усвідомлюємо всі плюси та мінуси євроінтеграції, і чи реальним узагалі є вступ України до Євросоюзу?

Позиція України щодо ЄС була сформована вперше на законодавчому рівні в Основних напрямках зовнішньої політики України, що були схвалені Верховною Радою України 2 липня 1993 року. Починаючи з цього моменту Україна почала тяжіти до європейського інтеграційного об'єднання. Ці намагання ми можемо спостерігати і до сьогодні [1, с. 24].

Для повного розуміння перспективи та проблематики євроінтеграції України слід виокремити позитивні та негативні чинники такого процесу, а також фактори, які безпосередньо впливають на його реалізацію.

Перспективними чинниками, що приваблюють та спонукають до вступу в ЄС, є наступні.

Політичні вигоди – передбачають стабільність політичної системи, сприйняття України як важливого суб'єкта політичних відносин. Будучи членом

ЄС, Україна буде залучена до Спільної європейської політики безпеки та оборони (СЄПБО), яка гарантуватиме державний суверенітет та територіальну недоторканість.

Економічні вигоди – перш за все, це макроекономічна стабільність, додаткові інвестиції в економіку країни, надання субсидій сільському господарству та отримання позитивного сальдо торговельного балансу, забезпечення розвитку малого та середнього бізнесу, а також впровадження стандартів ЄС у виробництві.

Соціальні вигоди – передбачають ефективний захист прав людини в інституціях ЄС, відкриття кордонів для вільного пересування населення, тобто шенгенська зона, яка передбачає вільне пересування осіб в межах ЄС, забезпечення високого рівня життя населення, формування середнього класу та проведення реформування освіти, охорони здоров'я, соціального захисту [2, с. 15].

Проте, навіть Європейський союз у своїх цілях не є абсолютно безкорисним. Тому варто виділити певні недоліки.

Політичні – несуть із собою часткову втрату суверенітету та підпорядкування територій органам ЄС, невизначеність стратегії розвитку, що також не дуже добре вплине на економічний стан, оскільки між країнами ЄС існує в деякій мірі висока конкуренція в деяких галузях, тому необхідно буде переорієнтуватися на менш конкурентні галузі.

Економічні – передбачають втрату конкурентоспроможності певних галузей, складність переходу на європейський рівень цін, квотування певних видів товарів, можливе переміщення до України шкідливих виробництв, використання України як сировинного придатку, а також як дешевої робочої сили.

Соціальні – ускладнення візового режиму зі східними сусідами, поглиблення демографічного спаду, незаконна міграція та вплив кадрів [3, с. 23].

Однією з проблем інтеграції України до ЄС є негармонізоване до європейських стандартів українське законодавство. Повинна здійснитись адаптація українського законодавства із європейським. Це має відбуватися за рахунок реформування української правової системи та поступового приведення її

у відповідність із європейськими стандартами. Ця адаптація повинна охопити приблизно усі сфери права, такі як: приватне, митне, трудове, фінансове, податкове законодавство, законодавство про інтелектуальну власність, охорону праці, життя та здоров'я, навколишнє середовище тощо. Але на даному етапі для України здійснення таких заходів є складним та тривалим процесом.

Ще одним фактором гальмування євроінтеграції є невизначеність та необізнаність українського суспільства щодо вступу в ЄС, адже європейський вибір України потребує відповідних змін не тільки у правовій системі держави, а й у правовому мисленні населення країни для досягнення цієї мети. Українцям треба не лише порівнювати рівень та якість життя в Україні та Євросоюзі, не лише зсилатися на «гальмування» реформ, а й змінюватися, починаючи «реформи» з себе.

З поданого переліку переваг та недоліків вступу України в ЄС можна зробити висновок, що управління політичною, економічною, соціальною та ідеологічною сферами суспільства в ЄС загалом відповідають загальноновизнаним демократичним, правовим і науково-теоретичним критеріям. Цілі як ЄС, так і України переважно знаходяться в одній площині та взаємодоповнюються. Отже, Україні є вигідним приєднання до ЄС.

На мою думку, входження до Європейського Союзу є логічним наслідком прагнення України до цивілізованої правової держави та розбудови демократичного суспільства, обумовлений сучасними реаліями та вимогами об'єктивних суспільно-економічних і політичних законів розвитку. В сучасному глобалізованому суспільстві найбільшу вигоду отримують саме ті країни, які об'єднують свої зусилля заради досягнення спільних інтересів та високих показників розвитку. Отже, приєднання України до ЄС відповідає її національним інтересам.

Історик Ярослав Грицак констатував: «Більшість європейців не готова ці цінності демократії захищати і тим більше віддавати свої життя, як це було в Україні. Іронія ситуації полягає у тому, що Україна, можливо, остання країна в Європі, де Європу, європейську єдність та європейські цінності трактують дуже серйозно, настільки серйозно, що готові жертвувати багато чим, навіть життям. Це показав Євромайдан. І на цьому тлі, звичайно, є велике розчарування».

Аналіз цих слів дає змогу зробити висновок, що головним у реалізації політики євроінтеграції є збереження самостійності та суверенності нашої держави, вступ її до ЄС на умовах рівноправної держави-учасниці. Оскільки, не зважаючи на проблеми в політичній та економічній сферах, могутність України полягає саме в незламності та силі її народу.

Література:

1. Батаренко, А. О. Проблеми та перспективи європейської інтеграції України [Текст] / А. О. Батаренко // Науковий вісник Інституту міжнародних відносин НАУ. – 2014. – № 1. – С. 34–37.

2. Інвестиційне співробітництво між Україною та ЄС [Електронний ресурс] / Постійне представництво України при ЮНЕСКО, 2013. – Режим доступу: <http://unesco.mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/european-integration/ukr-eu-investment> (дата звернення : 08.10.2015 р.).

3. Чалий В. Перспективы евроинтеграции Украины // Аргументы и факты – 2007 - № 25 – с.6-10.

4. Пироженко О.В. Європейська інтеграція України як проблема економічної діяльності – 2002 електронний ресурс. Режим доступу <http://www.vkontexte.ru>.

5. Федоришина, О.О. Проблеми інтеграції України до Європейського Союзу [Текст] / О.О. Федоришина // Ефективна економіка. – 2014. – Випуск № 4. – С. 158–162.

6. Україна і Світова Організація Торгівлі [Електронний ресурс] : Офіційний сайт : укр. версія. – 2007–2015. – Режим доступу : <http://wto.in.ua> (дата звернення 19.10.2015).

ТАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВСТАНОВЛЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО
КОНТАКТУ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ДОПИТУ

Метешко Антон Іванович
курсант

Науковий керівник: **О. А. Калганова**

кандидат юридичних наук, доцент,

заступник начальника кафедри фінансових розслідувань

Університет державної фіскальної служби України

Під час розслідування будь-яких злочинів найпоширенішою обов'язковою слідчою (розшуковою) дією є допит. Для забезпечення збору показань – ідеальних доказів, які залишаються в пам'яті людини, допитується велика кількість учасників процесу. Зважаючи на існування постійних проблем протидії розслідуванню, питання встановлення психологічного контакту під час проведення допиту різних категорій осіб є досить актуальним. Така процесуальна дія є найбільш інформативною та розповсюдженою, а також максимально складною у плані підготовки та організаційно-тактичного забезпечення його проведення.

Питання встановлення психологічного контакту, проблемні моменти його реалізації, психологічний вплив слідчого на осіб під час проведення досудового розслідування досліджувалися такими вченими як: В. Баранчук, Р. Белкін, І. Биховський, А. Васильєв, О. Гурова, Г. Доспулов, З. Митрохіна, Д. Поліщук, В. Шепітько, К. Чаплинський та інші.

Допит – це регламентований кримінальними процесуальними нормами інформаційно-психологічний процес спілкування осіб, які беруть в ньому участь, спрямований на отримання інформації про відомі допитуваному факти, що мають значення для встановлення обставин злочину [1, с. 76].

Будь-який вид допиту має розпочинатися саме зі встановлення психологічного контакту, в залежності від того, який процесуальний статус має допитуваний: свідок, потерпілий, підозрюваний тощо. При недотриманні такого психологічного зв'язку, як наслідок, виникає конфліктна ситуація наприклад,

повна відмова давати свідчення або надання неправдивих показань.

Деякі науковці запропонували наступний алгоритм реалізації тактичних прийомів, спрямованих на встановлення психологічного контакту:

1) наявність в поведінці слідчого комунікабельності, сутність якої складає з'ясування, вивчення та врахування особистих якостей допитуваного, коректне відношення до всіх учасників допиту, своєчасне ознайомлення кожного учасника з його правами та обов'язками та створення умов для проведення слідчої дії;

2) посилення зацікавленості та активності з боку учасників слідчої дії, що є можливим через роз'яснення останнім сутності та значення допиту, його результатів та визначення ролі, яку відіграє кожен учасник в такій слідчій дії;

3) ліквідація конфліктного настрою певних учасників слідчої дії та встановлення передумов їхньої такої позиції [2, с. 2].

Під час допиту слідчий спостерігає різноманітні переживання та емоції у допитуваної особи. Саме ці переживання виражатимуть внутрішній стан особи, яка умисно дає неправдиві показання. Зазвичай це пов'язано з такими емоціями як: тривога, агресія, страх розплати або позбавитися волі, покарання, яке чекає на таку особу.

Також важливим є спостереження за рухами тіла, мімікою та жестами, тому що у людини, яка дає правдиві показання усна та мова жестів збігається.

Якщо вони виглядають неприродно, доцільно застосувати тактичний прийом і перевірити правдивість показань.

Слідчий може застосувати наступні прийоми викриття неправди:

1) допит з використанням асоціативних зв'язків. Слідчий задає допитуваному питання, що відносяться до суміжних фактів, допомагаючи спочатку встановити їх, а потім, за асоціацією, і необхідний;

2) допит на місці. «Пожвавленню» пам'яті служать не питання, а повторне сприйняття тієї обстановки, в якій відбувалася та сприймалася розслідувана подія;

3) додатковий допит по обмеженому колу обставин. Відтворюючи показання повторно, допитуваний може згадати упущені або забуті ним при першому допиті факти [3, с. 17].

Отже, встановлення психологічного контакту з особою, яка допитується, є неодмінним для результату проведення допиту, як слідчої дії. Доказова інформація може бути правильно виявлена, сприйнята і застосована слідчим, якщо він володіє тактикою допиту. Тактичні уміння у допиті важливі на першочерговому етапі розслідування у кримінальному процесі.

Література:

1. Лук'янчиков Б. Є., Лук'янчиков Є. Д., Петряєв С. Ю. Криміналістика: навч. посіб. Вид. 2-ге. Київ: КПП ім. Ігоря Сікорського, 2017. 474с.
2. Баранчук В. В. Етапи формування психологічного контакту при допиті. *Теорія і практика правознавства*. 2013. С. 1-15.
3. Борідько О. А. Криміналістика: навч.-практ. посіб. Херсон, 2010. 269 с.

Юридичні науки

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО
ПРИЗНАЧЕННЯ

Мизін Катерина Володимирівна
студентка IV курсу біолого-екологічного факультет
Науковий керівник Щербина Євген Миколайович
доцент, к.ю.н., доцент кафедри
цивільного, трудового та господарського права
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара

Визнання землі нерухомим майном і залучення її до цивільного обігу спричинює потребу докладно проаналізувати взаємозв'язок правового режиму такої найважливішої категорії земель, як землі сільськогосподарського призначення, і правомочностей громадянина-власника щодо цих земель і, як наслідок, уточнити сфери застосування цивільного і земельного права в регулюванні відносин власності на землі сільськогосподарського призначення.

Безпосереднім об'єктом правового режиму є конкретне земельне угіддя – земельна ділянка, незалежно від її площі, яка надана й використовується за безпо-

середнім цільовим призначенням. Це – перший елемент правового режиму.

Правовий режим різних ділянок земель сільськогосподарського призначення неоднорідний. Така неоднорідність зумовлена: видами земель сільськогосподарського призначення, їх економічними й екологічними властивостями; юридичним статусом суб'єктів, які використовують ці землі; іншими об'єктивними обставинами. Тому зазвичай розрізняють загальний, особливий і спеціальний правовий режим ділянки земель сільськогосподарського призначення [2].

Об'єктом загального правового режиму є вся площа земель, придатних для потреб сільського господарства. Основне цільове призначення цих земель – бути засобом виробництва продуктів харчування і кормів для тварин, а також сировини для промисловості. Для будівництва промислових підприємств, об'єктів житлово-комунального господарства, залізничних і автомобільних шляхів, ліній електропередачі та зв'язку, магістральних трубопроводів, а також для інших потреб, не пов'язаних із веденням сільськогосподарського виробництва, згідно зі ст. 23 ЗК, надаються переважно несільськогосподарські угіддя або сільськогосподарські угіддя гіршої якості [1].

Перше завдання вирішується здійсненням заходів: щодо збереження і підвищення родючості фунтів; щодо захисту земель від водної і вітрової ерозії, селів, підтоплення, заболочування, вторинного засолення, висушування, ущільнення та інших процесів, що призводять до деградації земель (меліорація); щодо захисту від зараження сільськогосподарських угідь бактеріально-паразитичними та карантинними шкідниками й хворобами рослин, заростання бур'янистими рослинами, чагарником і дрібноліссям, від інших видів погіршення стану земель; щодо рекультивації порушених земель, відновлення їх родючості, своєчасного залучення до господарського обігу (ст. 166 ЗК); щодо збереження і використання родючого шару ґрунту та консервації земель (ст. ст. 171, 172 ЗК) [1].

Розв'язання другого завдання забезпечується регулюванням надання й вилучення земель, встановленням обмежень для їх переведення в несільськогосподарські. Забезпеченню виконання цього завдання сприяють основні принципи, закріплені в ЗК: пріоритет використання земель сільськогосподарсь-

кого призначення (ст. 23), планування використання земель і відшкодування втрат сільськогосподарського виробництва. Безперечно, виконання зазначених завдань здійснюється в основному державою, яка встановлює стандарти, норми, нормативи, правила, регламенти в галузі забезпечення родючості земель.

Проблема збереження й підвищення родючості земель вирішується здебільшого на рівні управління використанням і охороною земель. Це управління здійснюється спеціально уповноваженими державними органами, основними функціями яких є: облік; планування; розподіл і перерозподіл земель; регулювання порядку експлуатації земель; контроль і правове забезпечення правового режиму використання земель; охорона земель. Наявність системи спеціально уповноважених державних органів, які здійснюють функції управління в галузі охорони й використання земель, є другим елементом правового режиму земель сільськогосподарського призначення [2].

Однак усе це не зменшує значущості таких обов'язків громадян – власників земельних ділянок сільськогосподарського призначення, як використання цих ділянок за цільовим призначенням, підвищення родючості ґрунтів і збереження інших корисних властивостей землі (ст. 91 ЗК) [1]. Громадяни України входять у коло суб'єктів правовідносин з використання земель сільськогосподарського призначення. Суб'єкти, які здійснюють господарську діяльність на сільськогосподарських угіддях, є третім елементом правового режиму цієї категорії земель.

Слід зауважити, що права та обов'язки суб'єктів правовідносин із використання земель залежать як від правового статусу цих суб'єктів, так і від особливостей конкретної земельної ділянки. Отже, четвертим елементом правового режиму земель сільськогосподарського призначення є наявність прав і обов'язків суб'єктів правовідносин .

П'ятим елементом правового режиму земель учені вважають наявність ефективного правового механізму, який забезпечує належний правовий режим використання земель. До елементів такого механізму належать:

- наявність правових норм, виконання яких запобігає порушенню правового режиму земель і забезпечує пріоритет земель сільськогосподарського призначення перед землями несільськогосподарського призначення, а також норм, що не дозволяють вилучення цінних сільськогосподарських земель;

- наявність правових норм, застосування яких усуває умови, що спричиняють порушення правового режиму земель. Наприклад, заборона фінансування проектно-дослідницьких робіт до прийняття місцевою адміністрацією рішення про попереднє узгодження місця розміщення об'єкта або рішення суду в разі виникнення спору;

- наявність покарань за порушення правового режиму земель. Так, відповідальність у вигляді штрафів передбачена за знищення межових знаків земельних ділянок, за самовільне зайняття землі, за псування і знищення родючого шару землі тощо;

- наявність правових норм, виконання яких дозволить відновити порушення режиму використання земель. Наприклад, самовільно зайняті земельні ділянки мають бути повернуті за належністю без відшкодування витрат, які виникли за час незаконного користування.

Отже, під правовим режимом земель сільськогосподарського призначення розуміється спеціальний порядок використання земель, встановлений законодавством для найбільш цінної категорії земельного фонду України.

Література:

1. Земельний кодекс України: Закон України від 25.01.2002 р. № 1344- IV. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2002, № 3, ст.2

2. Про охорону земель: Закон України від 19.06.2003 р. № 1443- VI. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2003, № 139, ст.123

ПОРУШЕННЯ ПРАЦІВНИКОМ НОРМ МОРАЛІ ЯК ЮРИДИЧНИЙ ФАКТ У
ТРУДОВОМУ ПРАВІ

*Підпригора К.Б.,
студентка юридичного факультету,
Науковий керівник: Золотухіна Л.О.,
доктор юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін,
Дніпровський державний університет внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна*

Кодекс законів про працю України (далі - КЗпП) включає достатню кількість оціночних категорій, які мають юридичне значення. В їх числі «втрата довіри», «поважність», «аморальний проступок». Термін «аморальний проступок», крім того, що є оціночним, не має легального визначення в КЗпП. Ймовірно, законодавець допускає використання загальнозживаного сенсу цього поняття, а тому потрібно звернення до наукової філологічної літератури, згідно з якою аморальний - позбавлений моралі, а мораль - моральність, сукупність норм і принципів поведінки людей по відношенню до суспільства і іншим громадянам.

Існують і більш лаконічні визначення, в силу яких мораль - правила моральності, а також сама моральність. Таким чином, аморальний проступок - діяння працівника (у формі дії або бездіяльності), що порушує норми моралі. Відношення до проступку різних форм діяння пояснюється тим, що в КЗпП не уточнюється конкретна форма діяння, яка визнається аморальним проступком. Вчинення працівником аморального проступку признається фактом, що дозволяє роботодавцю розірвати трудовий договір (п. 3 ст. 41 КЗпП). [1]

Відмітимо, що трудові відносини з даної підстави можуть бути припинені не з будь-яким працівником, а з тим, хто виконує виховні функції. Що слід розуміти під виховними функціями, чи має значення місце виконання цих функцій, КЗпП не зазначає. Як приклад працівників, виконуючих такого роду функції, Верховний Суд зазначив, таких як: вчитель, педагог, вихователь. Аналіз

запропонованого Верховним Судом переліку дозволяє зробити кілька висновків.

По-перше, перелік охоплює працівників різних видів і рівнів освіти. Подібний підхід відповідає Закону України «Про освіту» від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII (ред. від 02.04.2020 р) (Далі - Закон про освіту), оскільки в визначенні мети освіти, визначеної в даному Законі, згадується не тільки навчання, а й виховання. [2]

По-друге, перелік не є закритим, що представляється логічним і обґрунтованим. До суб'єктів, які можуть бути звільнені на такій підставі, належать учасники навчально - виховного процесу, зазначені в ст.50 вищезгаданого закону, а саме: керівні, педагогічні, наукові, науково-педагогічні працівники, спеціалісти. Наявність у педагогічних працівників виховних функцій підтверджується п.1 ст. 56 Закону про освіту, в силу яких виховання є одним з обов'язків педагогічних працівників, поряд з обов'язком дотримуватись моральних та етичних норм.

Необхідно також доповнити, що працівник може бути звільнений не за будь-яке порушення моралі, а що виключає продовження трудової діяльності.

Чинне законодавство дозволяє віднести до аморального проступку різноманітні діяння працівника, але при цьому роботодавцю слід враховувати, що діяння, по-перше, не відповідає уявленням про моральну поведінку; по-друге, здійснений проступок виключає подальше продовження роботи. Якщо аморальний проступок вчинено по місцю роботи і в зв'язку з виконанням трудових обов'язків, то звільнення за його вчинення розглядається законодавцем як дисциплінарне стягнення.

Отже, чинне законодавство виділяє два види аморального проступку, вчиненого особою, яка виконує виховні функції:

- 1) аморальний проступок, не пов'язаний з виконанням трудових обов'язків;
- 2) дисциплінарний проступок.

Відмінності між означеними видами аморальних проступків не укладаються виключно в їх утриманні. Особливості проявляються і в наслідках віднесення проступку до одного з видів, які зводяться до наступного: здійснення працівником дисциплінарного проступку покладає на роботодавця обов'язок дотримуватися

порядку притягнення до дисциплінарної відповідальності, тобто до застосування дисциплінарних стягнень. [3, с.92]

Роботодавець повинен вимагати у працівника письмове пояснення, зіставити акт в разі ненадання даного пояснення, ознайомити працівника з наказом про звільнення (ст. 149 КЗпП). Порухення названого порядку, як відомо, тягне незаконність звільнення працівника. Термін притягнення до дисциплінарної відповідальності, відповідно, звільнення за аморальний (дисциплінарний) проступок – не пізніше одного місяця з дня виявлення проступку, не пізніше шести місяців з дня здійснення проступку. У тому випадку, коли аморальний проступок зроблений поза місцем роботи або за місцем роботи, але не в зв'язку з виконанням трудових обов'язків, допустимий термін звільнення передбачено інший - не пізніше одного року з дня виявлення проступку роботодавцем. Ймовірно, надання роботодавцю більш тривалого терміну для можливого звільнення працівника обумовлено тим, що вимагається додатковий час для збору і оцінки доказів, що підтверджують юридичний факт, що дозволяє розірвати трудовий договір з працівником. Якщо провина вчинена за місцем роботи і в зв'язку з виконанням трудових обов'язків, то необхідні докази юридично значимих обставин, як правило, знаходяться в розпорядженні роботодавця або можуть бути йому оперативно надані.

При цьому слід зазначити про відсутність у роботодавця обов'язку вести цілеспрямований пошук інформації про поведінку працівників поза місцем роботи і не у зв'язку із здійсненням трудових обов'язків. Недотримання моральних приписів в силу прямої вказівки в законі тягне несприятливі наслідки не тільки для осіб, виконуючих виховні функції, але і для осіб, працюючих на посадах народних депутатів України щодо дотримання під час виконання своїх повноважень загальноновизнаних норм моралі, зокрема у процесі законотворчості, а також вимога дотримуватися державним службовцем професійної етики, зокрема під час його залучення до законотворчого процесу та залучення представників громадськості до законотворчого процесу.

Якщо говорити про аморальний проступок державного службовця, то залишається не з'ясованим, що слід віднести до об'єктивної сторони аморального

проступку цієї категорії осіб – конфлікти в родині, невиконання аліментних зобов'язань, появу на роботі, у громадських місцях у стані алкогольного, наркотичного, токсичного сп'яніння чи якісь інші діяння.

Деякі фахівці переконані, що суб'єкт призначення може сам вирішувати чи буде те чи інше діяння державного службовця аморальним. У зв'язку з цим, при неможливості й недоцільності встановлення вичерпного переліку цих проступків, необхідно вирішити вказану проблему шляхом законодавчого закріплення поняття, ознак та критеріїв віднесення певних діянь до таких проступків. Допомогти в цьому можуть етичні кодекси державних службовців, оскільки вони покликані закріпити моральні параметри поведінки службовців, встановити вимоги до службової поведінки як під час виконання службових обов'язків, так і в побуті [4, с.124].

Слід передбачити окрему підставу припинення трудових правовідносин із державними службовцями за ініціативою суб'єкта призначення та викласти її в такій редакції: «вчинення державним службовцем аморального проступку (порушення правил професійної етики), несумісного з продовженням державної служби, у тому числі, якщо ці дії вчинені поза службою».

Література:

1. Кодекс законів про працю України : закон України від 10.12.1971 № 322-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>

2. Закон України «Про освіту» : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII [Електронний ресурс]: – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

3. Бойко А.В. До питання про аморальний проступок як підстава для звільнення працівника // Молодий вчений. 2018. №16. С. 192-193.

4. Півень А.В. Етика державного службовця: метод. посіб. / А.В. Півень. – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2010. - 368 с.

РОЛЬ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ В СИСТЕМІ ДОКАЗУВАННЯ НЕЗАКОННОГО ЗБАГАЧЕННЯ

*Подгорець Сергій Васильович,
прокурор шостого відділу управління
процесуального керівництва,
підтримання державного обвинувачення
та представництва в суді
Спеціалізованої антикорупційної прокуратури,
м. Київ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7368-2933>*

Процес розслідування кримінальних проваджень є багатоетапним, зважаючи на особливості розслідування різних за складом та ступеню тяжкості злочинів. Серед проблем, з якими можна зіштовхнутись на стадії досудового розслідування кримінального правопорушення (злочину) є невірна процедура проведення слідчих (розшукових) дій, їх процесуальне закріплення, а в подальшому визнання таких доказів недопустимими на стадії судового розгляду. Саме тому прискіплива увага приділяється проведенню та вірному закріпленню слідчих (розшукових) дій як різновиду доказів.

Після винесення рішення Конституційного суду № 1-р/2019 від 26.02.2019 року щодо визнання неконституційною ст. 368-2 Кримінальний кодекс України (далі - КК) “Незаконне збагачення” законодавцем було опрацьовано підстави прийняття такого рішення та усунено основні недоліки, які зазначаються у рішенні [1]. Розуміючи суспільний резонанс вказаного кримінального правопорушення (злочину), 31.10.2019 Кримінальний кодекс України доповнено ст. 368-5 КК “Незаконне збагачення”. Суть зазначеного суспільно небезпечного діяння полягає в тому, що особи, які виконують функції держави або місцевого самоврядування набувають у власність активи, які перевищують їх законні доходи та не можливо визначити, яким чином вказані особи отримали такий дохід [2]. Основної ідею визнання неконституційною ст. 368-2 КК “Незаконне

збагачення” стало те, що обов'язок доказування покладається не на сторону обвинувачення, а на сторону захисту.

До науковців, які досліджували питання притягнення до кримінальної відповідальності під час розслідування незаконного збагачення (ст. 368-5 КК) слід віднести наступних науковців: Дудоров О.О., Кубальський В.Н., Ясінь І.М. та інші. Дослідженню питання розслідування незаконного збагачення приділяється увага науковців та практичних працівників, але питання залишається актуальним та малодослідженим. Окрема увага приділяється збору та фіксації доказів у вигляді слідчих (розшукових) дій.

Свою думку щодо відповідальності за незаконне збагачення Кубальський В. Н. виклав у науковій статті “Кримінальна відповідальність за незаконне збагачення в контексті презумпції невинуватості” (2013 рік). Кубальський В.Н. вважає, що встановлення кримінальної відповідальності за незаконне збагачення на підставі спеціальної статті фактично є останнім контрольним елементом у механізмі кримінально-правової протидії корупції, який спрямований на забезпечення невідворотності відповідальності за будь-які форми корупційного (незаконного) збагачення [3, с. 30].

Дудоров О.О. у науковій статті “Кримінально-правові аспекти незаконного збагачення (погляд теоретика в очікуванні судової практики)” (2017 рік) зазначив, що присвячена незаконному збагаченню стаття КК зазначала змін, що своєю чергою, призвело до зміни уявлень про суть цього злочину. Дудоров О.О. стверджує, що законодавець перебуває в пошуку найоптимальнішої моделі незаконного збагачення, яка б слугувала дієвим засобом у кримінально-правовій протидії корупції, не суперечила б основоположним принципам національної правової системи та не створювала конкуренції між нормами кримінального закону [4, с. 131]. Створення моделі розслідування такої категорії злочинів як незаконне збагачення є питанням малодослідженим та необхідним для проведення комплексного дослідження.

Ясінь І.М. у своєму дослідженні “Кримінально-правова кваліфікація незаконного збагачення за законодавством України” (2017 рік) висуває

наступну позицію: незаконне збагачення, є новелою чинного КК України, її диспозиція вже кілька разів викладалася в новій редакції. Це свідчить, що законодавцем не знайдено ідеальної конструкції відповідного складу злочину. Лише належне наукове обґрунтування кримінально-правової норми може зробити її дієвою й ефективною [5, с. 6]. Ми погоджуємось з вказаним твердженням, оскільки вказана стаття буде працювати за умови створення належної конструкції складу злочину. У такому випадку не будуть виникати проблеми з впровадженням її у практичну діяльність.

В процесі розслідування ст. 368-5 КК “Незаконне збагачення” в якості доказів виступають протоколи слідчих (розшукових) дій. Кримінально-процесуальний кодекс (далі - КПК) визначає слідчі (розшукові) дії як дії, які спрямовані на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні. Кодексом визначено чіткий перелік дій, які відносяться до слідчих (розшукових): допит, пред'явлення для впізнання (особи, речей, трупа), огляд, обшук, освідування, слідчий експеримент, експертиза тощо [7].

Слідчі (розшукові) дії становлять важливу частину доказової бази, яка необхідна для доказування. Кожна процесуальна дія має свій процедурний механізм проведення та особливості закріплення результатів, але основною вимогою до проведення таких дій є необхідність збереження юридичних властивостей доказів.

Потрібно зробити висновок, що розслідування незаконного збагачення є питанням актуальним та необхідним для проведення подальшого дослідження ролі слідчих (розшукових) дій у доказуванні вказаного злочину. Вказаному питанню приділялась увага теоретиками і практиками. Проведення слідчих (розшукових) дій є обов'язковим етапом розслідування, особливо в такій категорії злочинів як незаконне збагачення.

Література:

1. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 59 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України

(конституційності) статті 368-2 Кримінального кодексу України № 1-р/2019 від 26 лютого 2019 року, справа № 1-135/2019 (5846/17). URL: Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-19>

2. Кримінальний кодекс України: чинне законодавство із змінами та допов. на 18 лютого 2016 року: Офіц. Текст. – К.: Алерта, 2016. – 202 с.

3. Кубальський В. Кримінальна відповідальність за незаконне збагачення в контексті презумпції невинуватості. Вісник національної академії прокуратури України. 2013. Кримінальне право та кримінологія. № 3. С. 30-34. URL: [file:///home/chronos/u-aaaccf928500c23a587360f86ccc095ef5679a35/MyFiles/Downloads/Vnapu_2013_3_7%20\(1\).pdf](file:///home/chronos/u-aaaccf928500c23a587360f86ccc095ef5679a35/MyFiles/Downloads/Vnapu_2013_3_7%20(1).pdf)

4. Дудоров О.О. Кримінально-правові аспекти незаконного збагачення (погляд теоретика в очікуванні судової практики). Юридичний науковий електронний журнал. № 1/2017. С. 129-142. URL: http://lsey.org.ua/1_2017/35.pdf

5. Ясінь І.М. Кримінально-правова кваліфікація незаконного збагачення за законодавством України: дисертація канд. юрид. наук: 12.00.08. Львів, 2017. 236 с. URL: http://www.lvduvs.edu.ua/document_s_pdf/naukova%20diyalnist/dorobok_zdobuvachiv/yasin_d.pdf

6. Кримінальний процесуальний кодекс України: Відомості Верховної ради (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст. 88 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n5941>

ЗАСТОСУВАННЯ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ: ПОЗИЦІЇ ЗАКОРДОННИХ ФАХІВЦІВ

Разон Інна Іванівна

*курсант факультету підготовки
фахівців для підрозділів превентивної діяльності*

Науковий керівник: Валєєв Р.Г.,

к.п.н., доцент кафедри

тактико-спеціальної підготовки

Дніпропетровський державний

університет внутрішніх справ

м. Дніпро, Україна

Незважаючи на поступове перетворення поліції з репресивного, караючого органу-охоронця в сервісну службу, навіть у країнах, які пройшли великий шлях таких перетворень, важливою функцією поліції залишається застосування спеціальних поліцейських засобів та вогнепальної зброї.

Але природним чином відповідні ситуації, що в окремих випадках призводять до пошкодження здоров'я та навіть позбавлення життя, знаходяться у фокусі уваги громадськості, керівництва правоохоронних інституцій та науковців. Ми вважаємо за необхідно стисло узагальнити окремі позиції закордонних науковців з цієї проблеми.

По-перше, фахівці оперують терміном *use-of-force* для визначення усієї сукупності примусових поліцейських заходів, та розмежовують їх на *non-deadly force* – тобто застосування фізичної сили та спецзасобів, та *deadly force* – застосування вогнепальної зброї.

По-друге, науковці акцентують наявність *chaotic workplace environment* – тобто хаотичного, непередбачуваного середовища на робочому місці поліцейського. Зокрема, на застосування сили впливають велика кількість об'єктивних і суб'єктивних чинників, про які у поліцейського відсутня повна інформація, і які до того ж динамічно змінюються. Багато чинників мають значення, коли офіцер вирішує застосовувати спецзасоби. До них фахівці відносять: чи виправдано

застосування сили, чи був офіцер належним чином навчений застосовувати спецзасоби. Жоден офіцер не знає, чи потрібно застосовувати силу, поки ситуація не покаже себе. Максимізація виконання та використання законних повноважень може підготувати офіцерів до відповідного застосування сили.

По-третє, закордонні фахівці фіксують багато ситуацій, в яких існувала певна загроза життю офіцерів чи цивільних осіб, але поліцейські помилились, не застосовувши силу або неправильно її застосували. Контрольна документація дозволяє відділу визначити, чи офіцер неправомірно вчиняє застосування сили. Фахівці стверджують, що "Поліція може застосовувати смертельну силу лише тоді, коли необхідно, тобто коли офіцер має розумне переконання, що предмет такої сили становить неминучу небезпеку або смерть, або серйозні фізичні травми офіцера чи іншої людини» [1].

По-четверте, закордонні фахівці наголошують на важливості навчання до застосування сили, особливо, вогнепальної зброї. Кожен офіцер знає, що колись буде мить коли доведеться застосовувати смертельну силу під час служби. Більшість офіцерів проходять всю свою кар'єру та ніколи не застосовують смертельну силу. Однак деякі офіцери стикаються з небезпечними для життя ситуаціями, коли єдина відповідь – використання смертоносної сили для захисту себе або інших. Деякі офіцери неохоче використовують смертельну силу. Причини такого небажання були вивчені детально. Зараз ми уже знаємо, що цю поведінку можна змінити через навчання. У правоохоронній обстановці, кондиціонування працівників починається на початку навчання. Методи десенсибілізації використовуються для дегуманізації підозрюваних. Інструктори називають підозрюваних "сумками з брудом" або іншими зневажливими термінами, що обумовлюють офіцерів думати про підозрюваних як менших за людей, їхнє життя менше сенсу. Нагорода для офіцерів у навчанні була повага з боку своїх командирів та інших досвідченіших колег [2].

Дотримуючись цих принципів, правоохоронні органи можуть захистити себе та своїх службовців від багатьох проблем, які можуть виникнути внаслідок застосування сили. Як до тих пір, поки відомства прагнуть підготувати своїх службовців до інцидентів, пов'язаних із застосуванням сили, кількість цивільної

та кримінальної відповідальності знизиться. Також почне коливатися думка громадськості офіцерів стосовно застосування сили. Поліцію найчастіше пов'язують з наявними у неї спорядженням, яке дозволяє їй застосовувати силу, особливо з наручниками, поліцейськими кийками і вогнепальною зброєю. Однак здебільшого робота поліції не передбачає застосування сили. Лише в деяких випадках при виконанні певних функцій виникає обґрунтована необхідність застосування сили або загрози її застосування для досягнення законної мети діяльності поліції. У числі таких ситуацій - арешт, запобігання злочинам та контроль інцидентів, пов'язаних з порушенням громадського порядку» [3]. Оцінюючи масштаб застосування співробітниками поліції сили, важливо уявляти собі, що взагалі випадки застосування ними сили в порівнянні із загальною кількістю випадків виконання покладених на них законом прав і обов'язків, тобто кількість випадків, в яких співробітники поліції змушені в тій чи іншій формі фізично обмежувати свободу громадян, - явище нечасте.

Як висновок можна відзначити, що за слушною думкою американських дослідників, найменш травмонебезпечними як для правопорушника, так і для самого співробітника поліції виступають неконтактні засоби впливу із застосуванням електрошокера і спеціальних газових сумішей. Дійсно, безпосередньо-контактні способи фізичного впливу пов'язані з великим ризиком спричинення шкоди як особам, які надали співробітникові поліції опір, так і самому поліцейському.

Література:

1.Hall, J. C. (1996). FBI training on the new federal deadly force policy. *FBI Law Enforcement Bulletin*, 65(4). Retrieved from Academic Search Complete, EBSCOhost.p.25.

2.Williams, G. T. (1999). Reluctance to use deadly force. *FBI Law Enforcement Bulletin*, 68(10) 1. Retrieved from Academic Search Complete, EBSCOhost

3. Ossie A. Principles of police activity. Methodical manual on human rights. Amsterdam, 2006;p131.

СУТНІСТЬ ТА СУБ'ЄКТИ ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИН

*Остапенко Леонід Олексійович,
доцент кафедри цивільно-правового процесу,
Рудницька Юлія Степанівна,
студентка групи ПВ-21,
Навчально-наукового інституту права,
психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна*

Перед тим як визначати, що таке трудові правовідносини, нам варто з'ясувати сутність та зміст правових відносин в цілому. Такі поняття, як «трудові правовідносини» та «правові відносини» ми можемо співставляти як частинка та ціле, тому поняття трудових правовідносин ми можемо вважати за окремий прояв такого більш загального поняття, як правовідносини.

О. Ф. Скакун у своєму підручнику з теорії держави та права називає правовими відносинами такі суспільні відносини, учасники яких є наділені певними правами та обов'язками, які є передбачені та забезпечені нормами права, тобто є носіями правомочностей та правообов'язків. Цей зв'язок може знаходити своє юридичне відображення в кореспонденції прав та обов'язків: одна сторона є наділена правом вимоги від іншої сторони поведінки, передбаченої нормою права. При цьому правові норми встановлюють для однієї сторони вид та міру поведінки, яка є можливою, а для другої – вид та міру належної поведінки [1, с. 345].

На думку П. Д. Пилипенка, то трудові правовідносини – це є суспільні відносини, які регулюються нормами трудового права та виникають у результаті укладення трудового договору (власне трудові), а також відносини з приводу встановлення умов праці на підприємствах, навчання та переваліфікації за місцем праці і відносини, що пов'язані з наглядом та контролем за дотриманням трудового законодавства, вирішенням трудових спорів та працевлаштуванням громадян [2, с. 123].

В.І.Прокопенко під трудовими правовідносинами розуміє двосторонні відносини працівника із власником або створюваним ним підприємством щодо виконання за винагороду роботи за обумовленою спеціальністю, кваліфікацією або посадою з дотриманням внутрішнього трудового розпорядку, що виступають формою закріплення суб'єктивних трудових прав і обов'язків [3, с. 163].

Російські вчені, К. М. Гусов і В. М. Толкунова вважають, що трудові правовідносини – це добровільний юридичний зв'язок працівників з роботодавцем (підприємством, установою, організацією), за якими працівник зобов'язується виконувати якусь певну трудову функцію (за обумовленою спеціальністю, кваліфікацією, посадою) на даному виробництві з підпорядкуванням його внутрішньому трудовому розпорядку, а роботодавець зобов'язується оплачувати його за трудовим внеском і створювати належні умови [4].

Основу трудових правовідносин складають сторони та суб'єкти трудових відносин. До них ми зараховуємо переважно працівників, роботодавців, а також державу. Поняття «сторони» та «суб'єкти» в трудовому праві є дуже схожими, проте між ними є деяка відмінність, яка полягає в тому, що перші з них можуть виступати носіями основоположного права, тоді як суб'єкти можуть виступати носіями як основоположного, так і делегованого права.

До прикладу, працівник може реалізовувати своє право шляхом укладання трудового контракту чи договору з роботодавцем, тобто безпосередньо. А також, працівники можуть об'єднуватися в організації, яким їхні права чи повноваження можуть делегуватися. Тобто, такі організації виступають так званими представниками найманих працівників у трудових правовідносинах, шляхом реалізації того права, яке їм було делеговано.

Тому, що варто зазначити щодо кількості сторін у трудових правовідносинах, то їх кількість може досягати максимум трьох, а саме мова йде про працівників, роботодавців, а також державу, в той час як кількість суб'єктів може бути значно більшою, бо ще варто взяти до уваги різні об'єднання (працівників чи роботодавців), а також органів, що їх представляють і тд.

Взагалі, ми хотіли б виділити 4 основні групи учасників (суб'єктів) трудових правовідносин.

До першої групи слід віднести найманих працівників, роботодавців, державу, а також місцеве самоврядування, тобто тих суб'єктів, щодо яких вважається, що вони заволоділи своїми правами первинно.

До другої групи можна віднести різноманітні професійні спілки, а також об'єднання (зокрема, роботодавців), різні органи влади та управління, тобто всі ті суб'єкти, яким їхні повноваження було надано, делеговано.

До третьої групи можна віднести такі органи, через які може відбуватися реалізація соціального діалогу, зокрема Національну раду соціального партнерства, а також інші постійні чи тимчасові органи.

Зупинимося трішки детальніше на деяких суб'єктах трудових правовідносин. Зокрема, хотілось би розглянути поняття таких суб'єктів, як «працівник» та «роботодавець».

Якщо звернутися до такого документу, як Кодекс законів про працю України, то там ми не знайдемо чіткого визначення поняття «працівник», хоча даним поняттям часто оперується в багатьох статтях.

Дане визначення ми можемо побачити в Законі України «Про охорону праці», а саме статтею 1, згідно з якою працівник – це та особа, яка працює на підприємстві, в організації чи установі та виконує свої обов'язки чи функції згідно з трудовим договором (контрактом). [5]

Також дане визначення можна знайти у Законі України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності», де в статті 1 зазначається, що працівник – це особа фізична, яка працює на підставі трудового договору на підприємстві, в установі, організації або ж у такої фізичної особи, що використовує найману працю. [6]

А згідно з статтею 1 Закону України «Про професійний розвиток працівників», то працівником виступає фізична особа, що працює за трудовим контрактом (договором) на підприємстві, в установі чи організації незалежно від форми власності і виду діяльності або ж у фізичної особи, яка відповідно до

чинного законодавства використовує найману працю. [7]

Перейдемо до визначення поняття «роботодавець». Зокрема, на думку П. Пилипенка, то роботодавець як суб'єкт трудового права – це та особа, яка надає роботу іншій особі на підставі відповідного трудового договору у формі будь-якого з його різновидів, які є передбачені законодавством, у тому числі при обранні або при призначенні на посаду [8, с. 79].

Також дане визначення можемо знайти в Законі України «Про організації роботодавців, їх об'єднання, права і гарантії їх діяльності» від 22 червня 2012 року, який безпосередньо регламентує діяльність організацій роботодавців та їх об'єднань та визначає, що роботодавцем може виступати юридична особа (а саме підприємство, установа чи організація) або ж фізична особа - підприємець, яка в межах трудових відносин використовує працю фізичних осіб. [9]

Роботодавець має право на те, щоб укласти, змінити, або ж зовсім розірвати трудовий договір з працівником та тих умовах, що встановлюються КЗпП У; також має право на ведення колективних переговорів та укладання колективних договорів; на вимагання від працівників виконання останніми їхніх трудових обов'язків; на заохочення працівників за їхню працю; на залучення працівників до матеріальної або ж дисциплінарної відповідальності в порядку, який є встановлений КЗпП України або Законами України; та багато інших прав.

Але, звісно, не можна обмежуватися лише наданням роботодавцю прав, адже з них мусять випливати і відповідні обов'язки, зокрема: забезпечувати безпечні та належні умови праці своїм працівникам; дотримуватися приписів КЗпП У та інших Законів; забезпечувати працівникам страхування у відповідно визначеному порядку; відшкодовувати шкоду, яка була завдана працівникові, та інші обов'язки.

Що стосується ролі держави у трудових відносинах, то вона виконує такі функції: гарантує та захищає права усіх сторін; займається законотворенням, встановленням основних правил та норм; створює робочі місця, тобто виступає так званим роботодавцем, примирює сторони, забезпечує між ними злагоду; виконує арбітражну функцію.

Враховуючи вищенаведене, можна зазначити, що трудові правовідносини полягають у взаємних правах та обов'язках його суб'єктів. Суб'єкти трудових правовідносин у свою чергу виступають його обов'язковим елементом. Їх співіснування полягає в тому, що є передбачені взаємні права та обов'язки. А якщо хтось виходить за межі своїх повноважень та реалізує більше прав, ніж йому надано, тим самим обмежуючи право інших суб'єктів, то за це можна притягнути до матеріальної відповідальності.

Література:

1. Скакун О. Ф. Теорія держави і права . Харків : Консум, 2001. 655 с.
2. Пилипенко П. Д. Проблеми теорії трудового права : монографія . Львів : Вид. центр Львів. нац. ун-ту ім. Івана Франка, 1999. 214 с.
3. Прокопенко В.І. Трудове право України: Підручник. - Харків: Фірма "Консум", 1998. - 480 с.
4. Гусов К. Н. Трудовое право России : учебник . М. : Юристъ, 1997. С. 114.
5. Про охорону праці: Закон України від 21 лис. 2002 р. № 2694-ХІІ
6. Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності: Закон України ред. від 25.09.2019. № 1045-ХІV
7. Про професійний розвиток працівників: Закон України ред. від 27.12.2019. № 4312-VI
8. Пилипенко П.Д. Трудове право України: Академічний курс.: К., 2004. 536 с.
9. Про організації роботодавців, їх об'єднання, права і гарантії їх діяльності: Закон України ред. від 02.11.2016. 5026-VI

МАЛОЗНАЧНІСТЬ ДІЯННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ

*Чорна Н.М.,**студентка юридичного факультету**Львівський державний університет внутрішніх справ**м. Львів, Україна*

Сьогодні Україна стоїть на шляху розбудови правової, соціальної, демократичної держави. Однак, трапляються випадки, коли внаслідок непрофесіоналізму працівників правоохоронної системи страждають і не винуваті громадяни, а тому важливо з'ясувати сутність такого поняття як «малозначність діяння» та відмежування його від подібних понять. За вітчизняним кримінальним законом, при встановленні ознак злочинності діяння головним матеріальним критерієм є суспільна небезпека вчиненого. Наслідком цього є існування в кримінальному праві такого поняття, як малозначне діяння, що законодавчо закріплене ч.2 ст.11 Кримінального кодексу (далі – КК) України.

За діючим КК України не є злочином дія або бездіяльність, яка хоча формально і містить ознаки будь-якого діяння, передбаченого цим Кодексом, але через малозначність не становить суспільної небезпеки, тобто не заподіяла і не могла заподіяти істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі [1].

Це положення конкретизує зміст суспільної небезпеки як загальної ознаки злочину. Мета його введення до КК обумовлена необхідністю підкреслити, що правосуддя в Україні має здійснюватися на засадах принципів справедливості та індивідуалізації кримінальної відповідальності, за яких формальний момент – кримінальна протиправність типового діяння – не може превалювати над фактичним – відсутністю суспільної небезпеки конкретного діяння.

М.І. Хавронюк оперує терміном «суспільна небезпечність», під яким розглядає об'єктивну його особливу шкідливість, яка розкривається у ч. 2 ст. 11 КК України через: 1) узагальнене формулювання об'єктів кримінально-

правової охорони, якими визнаються особа (фізична чи юридична); суспільство; держава, а відповідно до ст. 1 КК – також і людство; 2) два різновиди наслідків посягання: реальне заподіяння істотної шкоди; створення реальної загрози заподіяння істотної шкоди [2, с. 108].

В науці кримінального права часто виникає питання чи властива суспільна небезпека адміністративним правопорушенням. Погоджуюсь із думкою Васильєва Е.А., про те що суспільно небезпечними є лише злочини. Автор вказує на те, що буквально тлумачення ч. 2 ст. 1 КК України дає змогу зробити висновок про те, що, крім злочинів, є й інші суспільно небезпечні діяння. І такі діяння насправді існують, однак це не адміністративні правопорушення, а суспільно небезпечні діяння неосудних, осіб, що не досягли віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, а також осіб, які хоч і досягли такого віку, але внаслідок відставання в психічному розвитку, не пов'язаному з психічним розладом, не здатні в повній мірі усвідомлювати фактичний характер і суспільну небезпеку своїх діянь чи керуватися ними [3, с. 84–86]. Тобто йде мова про ті діяння, які наділені об'єктивною суспільною небезпекою, а не суспільною небезпекою як ознакою поняття злочину, та ті діяння, які не передбачені кримінальним законом або не містять всіх обов'язкових ознак складу злочину.

Верховний Суд України на засіданні Судової палати у кримінальних справах 24 грудня 2015 року (справа № 5-221кс 15), визначив основні аспекти встановлення малозначності діяння в контексті положень ч. 2 ст. 11 КК України: 1) формальна наявність у вчиненому діянні ознак складу злочину, передбаченого КК, тобто всіх тих передбачених у законі ознак, що у відповідній статті (частині статті, пункті) Особливої частини КК характеризують певний склад злочину; 2) малозначне діяння не становить суспільної небезпеки, яка є типовою для певного злочину; 3) малозначне діяння не повинно бути суб'єктивно спрямоване на заподіяння істотної шкоди. На встановлення малозначності діяння, на думку Верховного Суду України, жодні інші фактори (посткримінальна поведінка порушника кримінально-правової заборони, характеристика його особи, ступінь реалізації злочинного умислу, інші обставини, що відповідно до закону є правовими підставами

для пом'якшення покарання або звільнення від кримінальної відповідальності), крім вказаних вище обов'язкових умов, не впливають [4].

Н.О. Мірошниченко обґрунтовано зазначає, що малозначність діяння є підставою для невизнання діяння злочином, а у зв'язку з реформуванням кримінального та кримінально-процесуального законодавства залишати вказане поняття в новому Кримінальному кодексі України навряд чи є доцільним. Вона справедливо вказує, що у випадку, якщо діяння не є злочином, воно є іншим видом правопорушення [5, с. 550]. І дійсно, якщо дослідити підстави припинення кримінальних проваджень, то згідно з положенням ст. 284 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) існують такі підстави закриття кримінальних проваджень, що стосуються досліджуваного питання як відсутність у діянні події або відсутність у діянні складу кримінального правопорушення [6]. Тобто така підстава, як закриття кримінального провадження, у зв'язку з малозначністю діяння є відсутньою. Вважається, що у випадках посилення органами досудового слідства на положення ч. 2 ст. 11 КК України встановлюється саме відсутність складу кримінального правопорушення, навіть, у тих випадках, коли діяння є малозначним, та наявні всі ознаки діяння, передбаченого положеннями Особливої частини КК України, оскільки інші підстави закриття кримінального провадження при малозначності діяння відсутні.

Із кримінально-правового аспекту поняття «малозначність діяння» згідно з визначення наведеного у ч. 2 ст. 11 КК України [1] свідчить про формальну наявність ознак будь-якого діяння, передбаченого положеннями КК України проте через малозначність вказане діяння не є суспільно небезпечним. Вважається, що у вказаному визначенні існує певна суперечність, яка полягає в тому, що будь-яке діяння, передбачене положеннями статті Особливої частини КК України є суспільно небезпечним, оскільки така ознака злочину як «суспільна небезпека», передбачена ч. 1 ст. 11 КК України, властива всім злочинам. Вважається, що відсутність суспільної небезпеки свідчить про відсутність ознак кримінального правопорушення та можливу наявність складу іншого правопорушення. Вищевикладене свідчить про відсутність доцільності в

збереженні поняття малозначності діяння, оскільки вказане поняття може бути замінено поняттям «відсутність складу кримінального правопорушення»

У випадку відмови від поняття «малозначного діяння», при закритті кримінального провадження органи досудового слідства мають встановлювати відсутність складу кримінального правопорушення.

Стосовно ж другого можливого напрямку реформування поняття малозначності діяння, то доводами його обрання можуть бути необхідність у застосуванні досліджуваного поняття щодо формальних конструкцій складів кримінальних правопорушень. Вказана необхідність пояснюється тим, що склади злочинів, в яких наявність наслідку не є обов'язковим для наявності складу злочину. У зв'язку з цим, відмова від поняття малозначності діяння може призвести до випадків невинуватого притягнення до кримінальної відповідальності, коли діяння буде містити всі ознаки передбачені відповідною статтею Особливої частини КК України, проте не створюватиме реальної небезпеки заподіяння шкоди тому чи іншому об'єкту кримінально-правової охорони.

Поняття істотної шкоди у контексті частини другої статті 11 КК носить оціночний характер, його зміст визначається оцінкою правозастосовними органами всіх конкретних обставин справи. Про оціночний характер шкоди можна говорити лише в тому випадку, коли законодавець у відповідних статтях (частинах статей) Особливої частини КК використовує загальні оціночні поняття: тяжкі наслідки, інші тяжкі наслідки (відносно визначені правові норми) [7, с. 138].

Використання оціночних понять, зокрема, сприяє законодавчій економії, оскільки в протилежному випадку довелося би формулювати замість однієї норми багато казуїстичних. А застосування останніх наділене небезпекою прогалин у праві, неврегульованістю тих чи інших суспільних відносин чи окремих їх сторін. Використовуючи оціночні поняття, невизначені за змістом, законодавець тим саме свідомо надає інтерпретаторам, які застосовують норми права, деяку свободу в тлумаченні і застосуванні, дає можливість наповнити оціночні поняття конкретним змістом залежно від конкретно-історичних умов, навіть у конкретних ситуаціях часу тлумачення. Саме у використанні оціночних

понять проявляється динамізм права. На практиці оціночні поняття виконують функцію прив'язки юридичного формалізму до конкретних життєвих умов життя [8, с.340].

Якщо істотність шкоди знаходить своє чітке відображення у визначенні об'єктивних ознак того чи іншого складу злочину, тобто характер шкоди є фіксованим і не може оцінюватись на розсуд правозастосовувача, застосування кримінально-правової норми про малозначність виключається.

Значення ч.2 статті 11 КК полягає в тому, що вона, підкреслюючи важливість такої матеріальної ознаки злочину, як його суттєва суспільна небезпечність, виключає злочин у випадках, коли вчинене діяння лише формально містить ознаки, передбачені в певній статті Особливої частини КК. Положення про малозначність діяння може розцінюватись як законодавчо закріплений засіб подолання колізії між формальною і матеріальною ознаками злочину.

Отже, дослідження поняття малозначності діяння свідчить, що мало значність діяння є оціночною категорією, яка визначається через об'єктивні та суб'єктивні ознаки діяння. При подальшому реформуванні поняття мало значності діяння можливими є такі два напрямки. Перший напрямок реформування – це відмова від вказаного поняття, при цьому у випадку відсутності суспільної небезпеки, має встановлюватись відсутність складу кримінального правопорушення та вирішуватись питання про наявність складу іншого виду правопорушення. Другим напрямком реформування є збереження вказаного поняття, проте застосування його лише щодо формальних складів злочинів, які через малозначність діяння не є суспільно небезпечними, а до матеріальних складів кримінальних правопорушень мають застосовуватись положення про відсутність складу кримінального правопорушення.

Література:

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 140-IX // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 20.04.2020).

2. Дудоров О.О. Кримінальне право: навч.посіб. / за заг. редакцією М.І.Хавронюка.-К.,2014. 944 с.

3. Васильев Э.А. Общественная опасность – основной критерий отграничения административных правонарушений от преступлений. Государство и право.- 2007. -№ 4.С. 84-90.

4. Постанова Верховного Суду від 24 грудня 2015 року у справі № 5-221кc15. URL:http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/VS151363.html

5. Мирошниченко Н.А. Уголовные правонарушения и малозначительность деяния . *Актуальні проблеми держави та права*. Вип. 65. (С.В. Ківалов та ін.); /за ред. В.М. Дрьоміна. Одеса: Юрид. л-ра, 2012. С. 549–553.

6. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон від 13.04.2012 № 4651–VI: Верховна Рада України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>. (дата звернення: 20.04.2020).

7. Письменський Є. О. Про проблеми кримінально-правової кваліфікації малозначних діянь. *Теорія кримінально-правової кваліфікації як феномен української кримінально-правової доктрини: тези доповідей та повідомлень учасників науково-практичної конференції, 16 січня 2016 р., м. Львів. К.:* Видавничий дім «АртЕк», 2016. С. 138-142.

8. Максимович Р. Л. Істотна шкода як наскрізне кримінально-правове поняття. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2013. № 3. С. 335–342.

Юридичні науки

НЕОБЕРЕЖНЕ СПІВЗАПОДІЯННЯ ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ

*Шаповал Артем Олександрович,
студент 2 курсу, 5 групи
Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

Інститут співучасті давно відомий кримінальному праву та врегульований у чинному Кримінальному кодексі України (далі – КК) за допомогою низки кримі-

нально-правових норм. Так, ст. 26 КК визначає співучасть, як умисну спільну участь декількох суб'єктів злочину у вчиненні умисного злочину. Зі змісту цієї статті випливає те, що співучасть в необережних злочинах неможлива. Та як бути у випадку, коли необережний злочин вчиняється двома або більше особами одночасно? Така ситуація охоплюється поняттям необережного співзаподіяння, проте зміст цього поняття є дещо суперечливим та визначається лише на доктринальному рівні [3].

У теорії кримінального права існує велика кількість різних точок зору на поняття необережного співзаподіяння. Цю проблему у своїх працях досліджували С. Багіров, М. Бажанов, В. Мисливий, Д. Мелешко, Н. Бабсй, Д. Безбородов, О. Кваша, Н. Кузнєцова, Р. Галікабаров, В. Кудрявцев, В. Нерсесянц та інші вчені.

Д. Мелешко пропонує виділяти родові поняття «співзаподіяння», яким охоплюються спільні дії двох чи більше осіб, які спричинили шкоду охоронюваним КК інтересам. В свою чергу, видовими поняттями цього явища, на думку науковця, є: а) співучасть у злочині; б) співзаподіяння особами, що не підлягають кримінальній відповідальності; в) опосередковане заподіяння шкоди; г) необережне співзаподіяння [8].

В. Нерсесян та Н. Кузнєцова під необережним співзаподіянням розуміють протиправні дії двох або більше осіб, що призвели до однакових суспільно небезпечних наслідків[1]. Д. Мелешко також погоджується з вищезазначеним поняттям, але вносить свої ремарки. В першу чергу, він говорить про відмінність необережного співзаподіяння від співучасті, яка полягає в тому, що при необережному співзаподіянні особи не бажають вчинення злочину. Так, на думку автора, свідоме порушення двома або більше особами певних правил або норм закону (наприклад, порушення правил дорожнього руху) може призвести до більш тяжких наслідків та фактичного порушення норм КК [8].

І. Зінов'єва під необережним співзаподіянням розуміє спричинення через необережність кваліфікуючого наслідку (похідний наслідок від основного, що спричиняє настання більш тяжких наслідків) умисного злочину спільно декількома особами, які повинні були і могли його передбачити. Вчена аргументує свою

позицію тим, що кваліфікуючий наслідок, спричинений необережністю, знаходиться поза межами співучасті, бо відсутній спільний умисел на його заподіяння. Суб'єкти спричинення такого наслідку, які повинні були і могли його передбачити, є не співучасниками, а є його співзаподіювачами. При цьому необережне ставлення до кваліфікуючого наслідку не повинно виключати відповідальності за співучасть у спричиненні діяння або діяння та основного наслідку, що є спільним результатом взаємопов'язаних діянь усіх співучасників [6, ст. 178]. Отже, у випадку наявності співучасті в основному діянні, що не призвело до кваліфікуючих наслідків, особи будуть відповідати разом за співучасть та кожен окремо за настання кваліфікуючих наслідків у тому чи іншому діянні.

I. Яніна розкриває основні ознаки інституту необережного співзаподіяння, до яких вона відносить: необережне діяння, необережний злочинний результат, необережна форма вини, наявність двох чи більше суб'єктів, взаємопов'язаний і взаємообумовлений характер дій осіб, що вчиняють співзаподіяння [5]. Таким чином, наявність всіх ознак дає підстави визначати певні дії, як необережне співзаподіяння.

P. Галікабаров та В. Мисливий для розкриття змісту поняття, що досліджуються, посилаються на відповідні положення ППВСУ від 23.12.2005 р. № 14 «Про практику застосування судами України законодавства у справах про деякі злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту, а також про адміністративні правопорушення на транспорті». У п. 7 цієї постанови йдеться про те, що у випадку дорожньо-транспортної пригоди судам необхідно з'ясувати характер дій кожного водія окремо. На основі вищезгаданого документу науковці сформулювали свою точку зору, яка полягає в тому, що кожна особа, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, що полягає в порушенні норм чинного законодавства – повинна відповідати окремо, незалежно від діяння іншої [2].

Таким чином, наступним суперечливим питанням при необережному співзаподіянні, є питання про те, як саме повинні відповідати особи, які спільно вчинили необережний злочин? Слушна думка була висловлена Д. Мелешком,

вона полягала у тому, що співзаподіяння може мати місце тільки при наявності психологічного зв'язку між особами, що вчинили правопорушення. Вчений виділяє два рівні взаємодії. На першому рівні у правопорушників повинно бути усвідомлення фізичної взаємодії, а на другому – взаємне усвідомлення того, що їх поведінка є протиправною[8]. Така концепція має місце бути, адже, на мою думку, не можна звинувачувати особу у необережному співзаподіянні без психологічної сторони діяння. Тобто аналіз психологічного взаємозв'язку повинен довести або спростувати, що певне діяння є необережним співзаподіянням.

Проте, С. Багіров повністю спростовує такий підхід Д. Мелешка. Він вважає, що психологічний зв'язок між водіями наявний досить часто, в першу чергу, через сприяння та забезпечення безпеки дорожнього руху. Крім того, він говорить, що якщо особа буде усвідомлювати суспільно небезпечний характер свого діяння, тоді зникає сам інститут необережного співзаподіяння[4].

Отже, до поняття необережного співзаподіяння необхідно відносити необережні дії двох або більше осіб, які полягають у однаково протиправній поведінці учасників, порушенні певних норм, що встановленні чинним законодавством, а також відсутністю у осіб, що вчинили таке діяння злочинного наміру. Необережне співзаподіяння має місце тоді, коли наявна взаємозумовлена *необережна поведінка двох або більше осіб, що призвела до тяжких наслідків.*

На мою думку, даний інститут потребує все більшого регулювання та деталізації. По-перше, необхідно більш детально розібратися зі специфічними ознаками такого поняття. Крім того, воно повинно бути розкрито вітчизняними науковцями та вже впевненіше зайняти нішу на доктринальному рівні. Адже неможливо звернути увагу на те, що поняття необережного співзаподіяння переважно розкривається у працях колишніх радянських або російських вчених, тоді як майже відсутні сучасні дослідження цього поняття у вітчизняній науці кримінального права. По-друге, в подальшому таке поняття необхідно закріпити в законодавстві, а саме в Загальній частині Кримінального Кодексу. Таким чином, інститут необережного співзаподіяння почне застосовуватись і на практиці, та знайде своє вираження в діяльності суддей та кримінальному

процесі. Ситуація, яку ми маємо на сьогодні така: суди ніби уникають дане поняття і намагаються його «обійти». Враховуючи вищевикладене, лише після створення певної основи на доктринальному рівні та після в закріплення в законодавстві інститут необережного співзаподіяння буде застосовуватися в кримінальному праві на практиці.

Література:

1. Кузнецова Н. Квалификация соучастия в преступлении / Н. Кузнецова, В. Кудрявцев // Сов. юстиция. - 1962. - № 19. - С. 14-17
2. Безпека дорожнього руху: правові та організаційні аспекти: матеріали XIII Міжнародної науково-практичної конференції (в авторській редакції), – Кривий Ріг, 2018. – 195 с. Мисливий Володимир Андрійович, співзаподіяння у дорожньо-транспортних злочинах.
3. Кримінальний кодекс України від 02.04.2020 № 2341-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 13.04.2020)
4. Підходи до розуміння необережного співзаподіяння у науці кримінального права / С. Р. Багіров // Питання боротьби зі злочинністю. - 2016. - Вип. 32. - С. 153-171.
5. Понятие и признаки неосторожного причинения / И. Ю. Янина // Право : журн. Высш. шк. экономики. – 2016. – № 2. –С. 65–73.
6. Проблеми законності : зб. наук. праць / відп. ред. В. Я. Тацій. – Харків : Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого, 2016. – Вип. с. 178
7. Соучастие в неосторожном преступлении: миф или реальность? / А. П. Бохан, Н. В. Петрашева // Lex Russica. - 2016. - №5 (114).-С . 217-224
8. Співзаподіяння шкоди без ознак співучасть в доктрині кримінального права: дис.. кандидата юридичних наук 04.07.2016 – Мелешко Денис Анатолійович – Москва, – 2016. - 30 с.

ПРАВО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ (ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ)

Шестакова Тетяна Костянтинівна
студентка IV курсу біолого-екологічного факультет
Науковий керівник Щербина Євген Миколайович
доцент, к.ю.н., доцент кафедри цивільного,
трудового та господарського права
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара

Актуальність. Охорона навколишнього природного середовища та забезпечення сталого природокористування стають одними з головних функцій держави. В Україні природокористування є сировинною та матеріальною основою для значної кількості видів діяльності, які забезпечують значну частку надходжень до Державного бюджету – сільське господарство, видобувна промисловість, металургія тощо. Основу правового регулювання будь-якої сфери людської діяльності становлять правові принципи – основні засади побудови самої системи правового регулювання тієї чи іншої сфери. Розроблення, юридичне закріплення та чітке виконання й дотримання принципів права природокористування є запорукою сталості, ефективності та раціональності природокористування.

Проблеми щодо забезпечення раціонального та безпечного використання природних ресурсів вимагають глобального об'єднання зусиль усіх держав світу.

Метою їх реалізації є:

- 1) досягнення найбільш ефективного використання природних ресурсів;
- 2) запобігання погіршенню якості природних ресурсів;
- 3) запобігання забрудненню місцезнаходження природних ресурсів;
- 4) мінімізація шкідливого впливу природних факторів і технологічних процесів використання природних ресурсів на здоров'я людини.

Природокористування – це використання корисних властивостей природних об'єктів (ресурсів), навколишнього природного середовища в цілому з метою задоволення різноманітних потреб людини та забезпечення її

життєдіяльності. Природокористування є об'єктом правового регулювання в першу чергу природоресурсового права – земельного, водного, лісового, гірничого, фауністичного, атмосферного.

Низка положень щодо використання природних ресурсів законодавчо закріплена в законах України: «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про екологічну експертизу», «Про природно-заповідний фонд України», а також у кримінальному, адміністративному, цивільному та інших галузях законодавства. Використання природних ресурсів громадянами, підприємствами, установами та організаціями повинно здійснюватися з дотриманням обов'язкових екологічних вимог:

1) раціонального і економного використання природних ресурсів на основі широкого застосування новітніх ресурсозберігаючих технологій;

2) здійснення заходів щодо попередження псування, забруднення, виснаження природних ресурсів та негативного впливу на стан навколишнього природного середовища;

3) здійснення науково-обґрунтованих заходів щодо відтворення відновлюваних природних ресурсів;

4) застосування біологічних, хімічних та інших методів поліпшення якості природних ресурсів, які забезпечують охорону навколишнього природного середовища, ресурсозбереження і безпеку здоров'я населення;

5) збереження територій та об'єктів природно-заповідного фонду, а також інших територій, що підлягають особливій охороні;

6) здійснення підприємницької діяльності без порушення екологічних прав інших осіб (ст. 40 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»).

Право природокористування необхідно розглядати в об'єктивному і суб'єктивному змісті, а також як різновид правовідносин.

Об'єктивне право природокористування представляє собою сукупність правових норм, що регулюють відносини з приводу використання природних ресурсів.

Суб'єктивне право природокористування – це сукупність прав та обов'язків суб'єктів права природокористування.

Види права природокористування залежно від критеріїв поділу

- право надрокористування;
- право водокористування;
- право користування тваринним світом;
- право користування атмосферним повітрям;
- право користування об'єктами природно заповідного фонду;

Первинні водокористувачі – це ті, що мають власні водозабірні споруди і відповідне обладнання для забору води.

Вторинні водокористувачі (абоненти) – це ті, що не мають власних водозабірних споруд і отримують воду з водозабірних споруд первинних водокористувачів та скидають стічні води в їх системи на умовах, що встановлюються міжними.

Праву природокористування характерна низка важливих принципів:

- похідність права користування природними ресурсами від права власності на них;
- цільове і раціональне природокористування;
- платність спеціального природокористування;
- відтворення природних ресурсів;
- лімітування природокористування;
- ліцензування природокористування;

Принцип цільового і раціонального природокористування закріплений нормами екологічного законодавства. Раціональне використання природних ресурсів – це сукупність заходів щодо розумно обґрунтованого доцільного використання природних ресурсів з метою задоволення потреб.

Принцип відтворення природних ресурсів передбачає безперервне поновлення ресурсів природи. Ігнорування його може привести до виснаження або деградації природних ресурсів. **Принцип лімітування природокористування** пов'язаний з тим, що запаси природних ресурсів обмежені і їх необхідно раціонально використовувати. Система визначених екологічних обмежень у використанні природних ресурсів – це **ліміт природокористування**.

Підставами виникнення права природокористування є наявність юридичного складу, тобто сукупності юридичних фактів, які обумовлюють виникнення права природокористування.

Права загального природокористування:

- прийняття правової норми;

Права спеціального природокористування:

- рішення компетентного державного органу про надання конкретного природного ресурсу в користування;

- укладання договору оренди природного ресурсу;

- укладання договору на тимчасове або постійне користування природним ресурсом;

- одержання ліцензії (дозволу) на використання природного ресурсу.

Підстави припинення права природокористування – це юридичні факти, що обумовлюють припинення права природокористування. Підстави повного або часткового, постійного або тимчасового припинення права природокористування поділяють на добровільні і протиправні.

Висновок. Правове регулювання природокористування здійснюється через систему керівних, зобов'язуючих та заборонних норм права.

Керівні норми встановлюють умови та порядок виникнення права користування природними ресурсами, визначають кордони поведінки природокористувачів, надають їм необхідні гарантії реалізації й охорони їх прав та ефективного виконання покладених на них обов'язків.

Зобов'язуючі норми направлені на регулювання виконання природокористувачами правил використання природного багатства, планів та заходів у галузі використання та відновлення природних ресурсів, збереження та покращання природного середовища.

Література:

1. Баб'як О.С., Біленчук П.Д., Чирва Ю.О. Екологічне право України: Навчальний посібник. - К.: Атіка, 2000. - 216 с.

2. Балюк Г.І. Екологічне право України. Конспект лекції у схемах (Загальна і Особлива частина): Навч. Посібник. – К.: Хрінком Інтер, 2006. – 192 с.

3. Екологічне право. Особлива частина Підручник. Для студентів юридичних вузів і факультетів. За редакцією академіка АПрН України, В.І. Андрейцева. К.: Істина, 2001.

4. Екологічне право України За редакцією професорів В.К. Попова і А.П. Гетьмани. Харків, «Право». 2001.

5. Екологічне право України. Академічний курс: Підручник / За заг. ред. Ю.С. Шемшученка. — К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2005. - 848 с.

6. Закон України “Про охорону навколишнього середовища”. – К., 1991.

7. Сафранов Т.А. Екологічні основи природокористування: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. - Львів: “Новий Світ-2000”, 2003. - 248 с.

УДК 342

Юридичні науки

ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРІЇ РОЗВИТКУ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ПРАВА НА МЕДИЧНУ ДОПОМОГУ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ
ТРАНСПЛАНТАЦІЇ

Шкляр Іванна Володимирівна

аспірант кафедри конституційного права та прав людини

Національної академії внутрішніх справ

м.Київ, Україна

На сьогоднішній день формування та становлення в Україні правового регулювання діяльності, пов'язаної з трансплантацією відбувається за непростих політичних, соціально-економічних, культурних та інформаційних умов та вимагає впровадження успішних світових надбань та їх доведення до рівня інноваційності європейських країн. Статистичні дані Міністерства охорони здоров'я України вказують, що наша держава посідає останнє місце серед країн Європи за показником посмертного донорства. Він в Україні становить лише 0,15 випадків на 1 млн населення, що у 100 разів менше, ніж у сусідній Польщі та у 230 разів менше, ніж в Іспанії. Через недосконалість медичного законодавства така важлива

галузь медицини як трансплантологія не має можливостей для розвитку.[3]. Ч.1 ст.49 Конституції України, передбачає, що кожен має право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування [1]. Відтак держава через органи влади повинна забезпечувати реалізацію конституційних прав і свобод людини, а відповідно право на медичну допомогу із застосуванням трансплантації.

Першим нормативним актом радянського періоду, який визнав права, обов'язки та відповідальність медичних працівників, була Постанова ВЦВК та РНК РРФСР від 01.12.1924 р. «Про професійну роботу і права медичних працівників», яка закріпила обов'язок отримувати згоду пацієнта на будь-яке оперативне втручання в організм людини. У Правилах судово-медичного дослідження трупів, затверджених Народним комісаріатом охорони здоров'я РРФСР 19.12.1928 р. та Народним комісаріатом юстиції РРФСР 03.01.1928р., започатковано вирішення одного з найважливіших питань у трансплантації, зокрема моменту, з якого можливе вилучення органів і тканин людини після її смерті[4]. Згідно із додатком до ст.140 Правил в наукових і науково-практичних цілях допускається розтинання трупів не пізніше 12 годин, але не раніше півгодини після смерті людини в присутності трьох лікарів, які складають протокол із указівкою причин розтинання і доказів дійсності смерті. На вилучення анатомічних матеріалів від мертвого донора не вимагалася згода родичів померлого, тим самим закріплювався принцип презумпції згоди щодо вилучення органів у донора-трупа.

Як метод лікування трансплантація органів започаткувалася на теренах СРСР, коли перша у світі трансплантація нирки, здійснена на початку 30-хрр. ХХ століття, активізувала роботу зі створення нормативної бази трансплантології. Так, у 1933р. Ю.Ю.Вороний (УРСР, м. Харків) здійснив першу трансплантацію нирки, а в 1947 р. В.П.Деміховим уперше започаткована технічна можливість пересадки легень[5]. Результати таких відкриттів перевершили усі сподівання, що зумовило виникненню якісно нових відносин, що потребували свого правового регулювання. Постановою РНК СРСР від 45.09.1937 р. «Про порядок проведення медичних операцій» Народному комісаріату охорони здоров'я надано право видавати обов'язкові для всіх установ, організацій і осіб розпорядження про порядок

здійснення лікувальних і хірургічних операцій, і тому числі операцій з пересаджування рогівки ока від померлих, переливання крові, пересаджування окремих органів тощо[6]. На важливість вищезазначеного нормативно-правового акта звертає увагу у своїй праці і вчений І.І.Горелік[7]. Наступні нормативні акти, які регулювали різноманітні спеціальні питання трансплантації(пересаджування шкіри від трупа, рогівки ока, реберних хрящів і інших тканин), базувалися на цій постанові[8].

Зокрема, Наказ МОЗ СРСР від 16.02.1954 р. «Про широке запровадження в практику окулістів операції пересаджування рогівки» та Інструкція МОЗ СРСР від 16.02.1954 р. «Про використання ока померлих людей для операції пересадки рогівки сліпим» регулювали лише вузьке питання трансплантації – пересадку рогівки[9,10].

У 1977 р. Міністерством охорони здоров'я СРСР була прийнята Тимчасова інструкція для визначення біологічної смерті і умов, що дозволяють вилучати органи для трансплантації[11]. Офіційний дозвіл на постановку діагнозу смерті мозку в нашому законодавстві з'явився приблизно на двадцять років пізніше, ніж в більшості економічно розвинених країн. Це призвело до того, що ми істотно відстаємо за часом у сфері пересадки органів[12].

В період незалежності України правове регулювання трансплантації розвивається більш ефективно. Законодавчо закріплюється поняття трансплантації, створюється Координаційний центр трансплантації органів в 1994 році, затверджується Положення про Координаційний центр трансплантації органів, тканин і клітин в 2006 році, з'являється Український науково-практичний центр ендокринної хірургії, трансплантації ендокринних органів і тканин у м.Київ [13,14]. В 2000 році засновано Асоціацію трансплантологів України та розроблено статут та програму її діяльності [15]. Одним із важливих кроків на шляху формування правової бази трансплантології стає прийняття Закону України «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людини» від 16.07.1999 р. який визначив умови і порядок застосування трансплантації як спеціального методу лікування, покликаний забезпечувати додержання в Україні прав людини та захист людської гідності при застосуванні трансплантації та здійсненні іншої,

пов'язаної з нею діяльності[16]. З метою забезпечення цього закону прийнято Постанову КМУ №695 від 24.04.2000р, що затвердила заклади, які мали право здійснювати вилучення органів та інших анатомічних матеріалів у живих донорів, донорів-трупів та їх трансплантацію людині[17].

Однак з моменту вступу цього Закону в дію, даний Закон викликав гостру дискусію серед трансплантологів як з точки зору теоретичного трактування деяких положень, так і з практичного застосування. Так, зокрема, на думку деяких вчених у вищезазначеному Законі визначені нераціональні умови та порядок вилучення анатомічних матеріалів у померлих осіб. Окремі аспекти зазначеної проблеми досліджували З.Волож, В.Суховерхий, Н.Маргацька, Г.Красновський та інші[18].

З 01.01.2019 року вступив в дію Закон України від 17 травня 2018 року «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людини», де розширено понятійний апарат, визначено основні засади, умови та порядок застосування трансплантації, умови та порядок вилучення анатомічних матеріалів при посмертному донорстві, права та соціальний захист живого донора, а також напрямки міжнародного співробітництва у сфері застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині. [2]

Проблемами правового регулювання трансплантації та донорства присвячені роботи М.І. Авдєєва, З.Л. Волод, А.П, Громова, М.І. Ковальова, Н.С,Малеїна, М.Н.Малеїної, Н.А.Маргацької, А.В.Тихомирова, С.С. Шевчук.

Науковий аналіз правових проблем трансплантології, стан її розвитку в Україні та дослідження юридичних моделей трансплантології здійснюється багатьма вітчизняними та зарубіжними науковцями, серед них В.К.Денисов, С.В. Гринчак, М.П.Комаров, О.С.Никоненко, Р.В.Салютін, С.С.Паляниця, К.В.Гребеннікова, Рафаель Матезанс, Беатріс Домінгуез-Гіл, Елізабет Сб, Глорія де ла Роса, Розаріо Марасуелла, Катяна Кабре та інші.

Література:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

2. Закон України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині» від 17 травня 2018 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2427-19>

3. Правові питання трансплантології в Україні: проблеми та перспективи від 21.04.2016р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://naub.oa.edu.ua/2016/>

4. Правила судебно-медицинского исследования трупов / утв. Народным комиссариатом здравоохранения РСФСР 19 декабря 1928г. и народным комиссариатом юстиции РСФСР 3 января 1928г. // Сб. организац.-метод. Материалов по судеб.-мед. Экспертизе / сост.В.П.Прозовский, Э.И.Контер. – 2-е изд. – М.: МЕДГИЗ, 1960. – С.109-157.]

5. Стеценко С.Г. Медичне право України : [підручник] / С.Г.Стеценко, В.Ю.Стеценко, І.Я.Сенюта; за заг.ред.д.ю.н., проф.С.Г.Стеценка. – К.: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. – с.507 (с.362)

6. Постановление Совнаркома СССР «О порядке проведения медицинских операций» : от 15.09.1937г. // Сб. организац.-метод. Материалов по судеб.-мед. Экспертизе / сост.В.П.Прозовский, Э.И.Контер. – 2-е изд. – М.: МЕДГИЗ, 1960. – С.212.

7. Горелик И. И. Правовые аспекты пересадки органов и тканей / И. И. Горелик. - Минск : Высшейш. шк., 1971. - 92 с.с. 11].

8. Гринчак С.В. Генезис правового регулювання трансплантації органів і тканин людини / С. В. Гринчак // Форум права. - 2014. - № 2. - С. 81–88. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2014_2_15

9. Приказ Министра здравоохранения СССР «О широком внедрении в практику окулистов операции пересадки роговиц» от 16.02.1954г. // Сб. организац.-метод. Материалов по судеб.-мед. Экспертизе / сост.В.П.Прозовский, Э.И.Контер. – 2-е изд. – М.: МЕДГИЗ, 1960. – С.213],

10. Инструкуия Министерства здравоохранения СССР «Об использовании глаз умерших людей для операции пересадки роговицы слепым: от 16.02.1954г. // Сб. организац.-метод. Материалов по судеб.-мед. Экспертизе / сост.В.П.Прозовский, Э.И.Контер. – 2-е изд. – М.: МЕДГИЗ, 1960. – С.214»]

11. Трансплантологія: історія і сучасність / И. М. Антонян, А. Н. Хвисьок, Ю. Е. Микулинский, М. И. Антонян // Проблеми медичної науки та освіти. - 2005. - № 2. - С. 67-69., с. 88]
12. .Шумаков В.И. Предисловие / Шумаков В.И. //Трансплантологія. Руководство / под ред.В.И.Шумакова. – М.: Медицина; Тула : Репронікс Лтд, 1995. – с.5-9]
13. Положення про Координаційний центр трансплантації органів, тканин і клітин / затв. наказом МОЗ України: від 111.2.2006р., №812 // Офіційний вісник України. – 2006. - №52. – ст.3550.
14. Указ Президента України «Про Український науково-практичний центр ендокринної хірургії, трансплантації ендокринних органів і тканин» від 19.11.1994р., №694 // Урядовий кур'єр. – 1994. - №183. – С.2.
15. Цимбалюк В.І. Проблеми та завдання координаційного центру трансплантації органів, тканин і клітин МОЗ України/ Цимбалюк В.І., Турчин І.С, Дроздович І.І., Боглепов В.М., Полозкова Ю.В. // Трансплантологія. – 2004. -№3. – Т.7. – С.4-7.
16. ЗУ Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людини» від 16.07.1999р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1007-14>
17. Постанова КМУ «Деякі питання реалізації Закону України «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людини» від 24.04.2000р., №695 // Офіційний вісник України. – 2000. – №17. – Ст.711.
18. Пустовіт А. О. Трансплантологія в Україні: недоліки законодавства та рекомендації з його розвитку / А. О. Пустовіт // Юридична газета. — 2010. — № 35. — С. 7.

ПОНЯТТЯ І ЗМІСТ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ

Яворська Влада Олегівна
студентка IV курсу біолого-екологічного факультету,
Науковий керівник Щербина Євген Миколайович
доцент, к.ю.н.,
доцент кафедри цивільного,
трудового та господарського права
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара
ім. Олеся Гончара,

Конституція України основний закон нашої держави визначає, що земля є основним національним багатством, яке перебуває під особливою охороною держави [1]. Це положення Конституції України знайшло відображення та деталізацію в Земельному кодексі України та інших правових актах земельного законодавства. Так, відповідно до ст. 5 Земельного кодексу України встановлюється, що земельне законодавство базується на принципах забезпечення раціонального використання й охорони земель та принципах пріоритету вимог екологічної безпеки [2].

Виходячи з вище викладеного можна зробити висновок, що головним завданням законодавства в галузі регулювання земельних відносин є охорона земель.

Важливо зазначити, що в чинному законодавстві України не міститься поняття «правової охорони земель», але містить поняття «охорони земель». Отже Поняття охорони земель можна визначити за допомогою ст. 162 Земельного кодексу України, на основі даної можна стверджувати, що охорона земель - це система правових, організаційних, економічних, адміністративних та інших заходів, спрямованих на раціональне використання земель, запобігання необґрунтованому вилученню земель лісогосподарського та сільськогосподарського призначення, захист від шкідливого антропогенного впливу, відтворення та підвищення родючості ґрунтів, підвищення продуктивності земель лісогоспо-

дарського призначення, забезпечення особливого режиму використання земель оздоровчого, природоохоронного, історико-культурного та рекреаційного призначення [2].

Враховуючи той факт, що на законодавчому рівні не визначено поняття «правової охорони земель», для його визначення (поняття), необхідно звернутися до спеціалізованого літературного джерела. Так П. Ф. Кулинич, визначив поняття «правової охорони земель» наступним чином: «Правова охорона земель є системою врегульованих нормами права організаційних, еконо-мічних та інших суспільних відносин щодо забезпечення раціонального використання земельного фонду України, запобігання необґрунтованому вилученню земель із сільськогосподарського обороту, захист земельних ресурсів від шкідливих антропогенних впливів, а також на відтворення та підвищення родючості ґрунтів, продуктивності земель лісового фонду, забезпечення особливого правового режиму земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення. Можна погодитися, що поняття саме правової охорони земель це врегульована нормами права система заходів (наприклад економічних тощо), яка спрямована на охорону земель.

Важливо звернути увагу на об'єкт правової охорони, оскільки визначення об'єкта дає можливість розкрити, те що охороняється. Отже об'єктами правовідносин щодо охорони земель від забруднення та псування є всі землі в межах території України. Крім цього, на законодавчому рівні, а саме ст. 168 Земельного кодексу України виділяється в якості особливого об'єкта охорони ґрунти. Таким чином можна стверджувати, що об'єктом охоронних правовідносин є землі (земельні ділянки) та ґрунти [2]. Важливо зазначити, що ґрунт – це природно-історичне органо-мінеральне тіло, що утворилося на поверхні земної кори і є осередком найбільшої концентрації поживних речовин, основою життя та розвитку людства завдяки найціннішій своїй властивості – родючості.

Важливо зазначити, що охорона земель є однією з складових охорони навколишнього природного середовища, оскільки згідно зі статтею 5 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» земля, поряд з іншими

природними ресурсами, такими як наприклад вода, ліси, надра, атмосферне повітря виступає одним із об'єктів охорони навколишнього природного середовища.

Таким чином, охорона навколишнього природного середовища, в тому числі і правова, одночасно охоплює і охорону землі, а проблеми охорони земель за своїми основними напрямками, принципами та засобами мають, на думку ряду вчених, багато спільного з вирішенням проблем охорони довкілля в цілому.

Відповідно до чинного законодавства України до основних елементів охорони земель від забруднення та псування можна віднести:

- встановлення заборон та обмежень на діяльність, що може негативно вплинути на якісний стан земель;
- здійснення контролю у сфері охорони земель;
- закріплення державних стандартів і нормативів у сфері охорони земель
- економічне стимулювання раціонального використання і охорони земель;
- моніторинг земель;
- ведення Державного земельного кадастру;
- застосування юридичної відповідальності за порушення вимог охорони земель від забруднення та псування [3].

Складовою охорони земель є система правових, організаційних, економічних, технологічних та інших заходів, спрямованих на відтворення і підвищення родючості ґрунтів [2]. При врегулюванні будь-якої діяльності, що може вплинути на якісні характеристики ґрунтового покриву, у чинному законодавстві України враховуються біологічні властивості ґрунтів, їх цінність для розвитку аграрної промисловості України та передбачаються заходи, спрямовані на забезпечення їх охорони, в тому числі збереження їх корисних властивостей. Так, пункт 3 ст. 168 Земельного кодексу України встановлює обов'язок власників та землекористувачів при здійсненні діяльності, пов'язаної з порушенням поверхневого шару ґрунту, здійснювати зняття, складування, зберігання поверхневого шару ґрунту та нанесення його на ділянку, з якої він був

знятий (рекультивация), або на іншу земельну ділянку для підвищення її продуктивності та інших якостей. При цьому у частині 2 ст. 168 Земельного кодексу України встановлюється заборона для власників земельних ділянок та землекористувачів здійснювати зняття та перенесення ґрунтового покриву земельних ділянок без спеціального дозволу відповідних контролюючих органів. Контроль за виконанням умов зняття, збереження і використання родючого шару ґрунту здійснює інспекційний орган держкомзему, який видав дозвіл, та територіальний орган спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань охорони навколишнього природного середовища [2].

Також важливо наголосити, що саме правова охорона земель від забруднення та псування базується на таких основних (фундаментальних) засадах:

- забезпечення охорони земель як основного національного багатства Українського народу;
- публічність у вирішенні питань щодо охорони земель,
- пріоритет вимог екологічної безпеки у використанні землі;
- відшкодування збитків, заподіяних порушенням законодавства України про охорону земель від забруднення та псування;
- нормування і планомірне обмеження впливу господарської діяльності на земельні ресурси:
 - поєднання заходів економічного стимулювання та юридичної відповідальності у сфері охорони якісного стану земель;
 - використанні коштів Державного бюджету України та місцевих бюджетів на здійснення деяких заходів по охороні земель тощо.

Згідно чинного законодавства про охорону земель, охорона земель є важливим видом діяльності суб'єктів земельних правовідносин з урахуванням категорій земель та їх цільового призначення [3]. Слід зазначити, що дана вимога законодавця про використання земель за їх цільовим призначенням є типовою у земельному праві. З цього випливає, що заходи по охороні земель повинна здійснювати не тільки держава, але й землевласники і землекористувачі. Так,

наприклад ст. 91 Земельного кодексу України говорить, що власники і землекористувачі повинні виконувати ряд заходів по охороні земель.

Таким чином, на основі комплексного аналізу чинного законодавства і літератури можна визначити, що правова охорона земель – це система врегульованих нормативно-правовими актами заходів матеріального, адміністративного та іншого характеру, яка спрямована на ефективне використання земель, запобігання необґрунтованому вилученню земель, захист земельних ресурсів від шкідливих антропогенних впливів, а також на відтворення та підвищення родючості ґрунтів, продуктивності земель, забезпечення особливого правового режиму земель.

Література:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 2222-IV. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. ст.141.
2. Земельний кодекс України: Закон України від 25.01.2002 р. № 1344- IV. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2002, № 3, ст.2
3. Про охорону земель: Закон України від 19.06.2003 р. № 1443- VI. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2003, № 139, ст.123

